

UNIVERSITATEA TEHNICĂ A MOLDOVEI

Catedra Științe Socioumane

Teoria și practica Integrării Europene

Suport pentru învățământul cu frecvență la zi

Chișinău 2014

Introducere

Disciplina „Teoria și practica Integrării Europene” joacă un rol deosebit în pregătirea viitorilor cetățeni și are misiunea să cultive o cultură și conștiință politică înaltă pentru statul Republica Moldova. Scopul cursului este acumularea cunoștințelor teoretice și practice de către studenți în domeniul istoriei și construcției integrării Uniunii Europene, a instituțiilor comunitare și evoluțiilor lor ulterioară, parcursul R. Moldova spre Uniunea Europeană, inclusiv pregătirea studenților asupra conștientizării importanței Acordului de Asociere a R. Moldova la Uniunea Europeană.

Cursul prezintă informații referitor la situația generală a evenimentelor politice la nivel mondial și european din secolul al XX-lea - începutul secolului al XXI-lea. Studenții sunt familiarizați cu interpretările istorice a conceptului **“Europa”**, cu abordarea istorică a *ideii unificării europene*. Se atrage atenția asupra principiilor de bază ale proceselor și mecanismelor de constituire, aprofundare și extindere a Uniunii Europene. Cursul evidențiază principiile fundamentale de constituire, specificul funcțional și modalitatea de funcționare a instituțiilor de bază a Uniunii Europene. Este identificată diversitatea și complexitatea proceselor politicilor publice în Comunitatea Europeană (monetară, financiară, industrială, de transport, energetică, ecologie și mediu, politica culturală și politica externă). Un loc aparte îi revine subiectului ce ține de cunoașterea declarațiilor, angajamentelor, participării R. Moldova la programele Europene, perspectiva de integrare a R. Moldova la Uniunea Europeană. Ca activitate practică studenților li se propune analiza importanței și actualității Acordului de Asociere parafat la Vilnius, între R. Moldova și Uniunea Europeană, cât și tematica liberalizării regimului de vize pentru cetățenii R. Moldova.

Colectivul de autori: Ion Vangheli, dr. conf. univ., Manole Cartofeanu, dr. conf. univ., Ecaterina Lozovanu dr. conf. univ., Alexandru Vetrila lector superior., Veronica Buzu lector superior, Vitalie Maftei lector superior, Cristina Lazariuc lector asistent.

T1. PRIVIRE GENERALĂ ASUPRA EPOCII CONTEMPORANE (sec. XX – începutul sec. XXI)

- 1. O retrospectivă generală asupra evoluției omenirii în sec. al XX-lea.**
- 2. Destrămarea Imperiului sovietic, al lagărului socialist și consecințele lor pentru noile state independente.**
- 3. Cauzele oscilării R. Moldova între Est și Vest.**

Vom începe astăzi o nouă și tânără disciplină universitară „Teoria și practica integrării europene”. Orice curs începe, de regulă, cu lecția introductivă, ceea ce începem și noi, propunându-ne să urmărim în cadrul ei următoarele din planul temei.

Epoca contemporană pe bună dreptate poate fi apreciată ca extraordinar de originală și unică în biografia omenirii. Ea se evidențiază: a) prin densitatea evenimentelor și proceselor care au avut loc și s-au desfășurat; b) prin dinamismul și contradictoriul consecințelor lor; c) prin interacțiunea diferitor factori care și-au lăsat amprenta asupra derulării lor.

Din rândul acestora evidențiem îndeosebi factorul politico-ideologic, care, spre regret, nu este depășit nici chiar până astăzi. Evenimentele s-au desfășurat în așa mod, încât cu începere din a doua jumătate a sec. XX și chiar în ultimele lui decenii, ba mai mult, chiar în zilele noastre năluca trecutului nu tocmai îndepărtat mai persistă, planează asupra liniștii, păcii, înțelegerii, stabilității în diferite zone și regiuni ale lumii. Din păcate nu o singură dată marile puteri aparte, sau chiar omenirea în ansamblu, este pusă în fața dilemei: ori să-și facă un examen de conștiință, să refuze la multe aprecieri, poziții, moravuri, stereotipuri și atitudini, izvorâte din conceptele imperiale, social-clasiale sau ideologice preconcepute, și după cum demonstrează practica socială de ultima oră eronate, și să-și regroupeze forțele și mobilizeze voința pe un alt făgaș, într-o altă direcție și anume într-o acțiune în comun și deplin acord punând la bază nu interesele egoiste ci cele general-umane. Numai așa poate fi descoperită o cale nouă, deloc ușoară, dar care însuflă optimism, promite un progres încontinuu, multidimensional și universal tuturor statelor și popoarelor... Ori să o continue a acțiune încăpăținat pe vechi, să rămână inertă, continuând calea veche a competiției acerbe și pervertite, a confruntării pentru a demonstra cine e mai mare și mai puternic cu permanentul risc de autonimicire, posibil, chiar de lichidare a tot ce e viu pe pământ. Dintre aceste două perspective au de ales atât marile puteri, cât și fiecare alt stat, din cele 195 care există astăzi pe mapamond, și omenirea ca atare ca un tot întreg.

Menționăm în continuare și alte circumstanțe de alt ordin, dar nu mai puțin importante, care actualizează întrebarea hamletiană a existenței umane în zilele noastre. Este vorba aici de acele realizări incontestabile ale științei și tehnicii, ale progresului economic și cultural. Dar și acestea nu pot fi apreciate univoc, întrucât, pe de o parte, ele însuflă optimism, speranțe înălțătoare, practic fiind create premise solide și mijloace necesare, care oferă posibilitatea redresării sau soluționării multora din problemele cu care se confruntă azi diverse state sau zone/regiuni și omenirea în ansamblu. Nimeni nu poate nega această performanță a epocii contemporane în istoria omenirii. Pe de altă parte, aceleași sporuri, progrese pun omenirea în gardă: s-au consumat și, din păcate acest lucru mai continuă și în zilele noastre, extraordinar de enorme resurse de tot felul (material-economice, financiare, intelectuale/științifico-tehnice, socio-umane) pentru crearea și perfecționarea armamentului, a tot felul de mijloace de distrugere în masă și de nimicire, care fiind puse în aplicare în cazul în care celor care dispun de ele li se pare că sunt amenințați și astfel se apără de realul sau imaginarul inamic, - consecințele unor astfel de clarificări a relațiilor pot ieși de sub orice control sau arbitraj... Avea dreptate cunoscutul și renumitul savant A. Einstein, când afirma că într-o astfel de situație omenirea-și poate pierde nemurirea.

În timpurile noastre orice litigii sociale interne din cadrul oricărui stat, ori neînțelegeri dintre diferite state pe tot felul de chestiuni, necesită o cu totul altă abordare: nu lupta de clasă, nu războiul civil, nu revoluțiile, de ce gen sau caracter nu ar fi ele sunt, sau pot fi, locomotivele istoriei, nu războaiele fratricide, nu impunerea păcii cu ajutorul armelor, ci dialogul, comunicarea, înțelegerile, consensul,

găsirea „mijlocului de aur”, care-ar asigura pacea și stabilitatea, în ultima instanță a ceea ce este cel mai scump: viața și integritatea societăților, statelor, oamenilor.

Epoca contemporană nu are asemănare cu celelalte în privința diversității, profunzimii și acuității de contradicții, de diferite dimensiuni și diapazon, de domenii de manifestare/acțiune, de metode de soluționare, căutările soluționării cărora s-a revărsat într-un șir de mișcări politice foarte diverse după conținut, formă, caracter, ample și riguroase (de eliberare națională, socialistă în cele trei varietăți ale ei – revoluționar-democratică, social-democratică și comunistă, ale tineretului, verzilor, mișcările feministe, pacifiste etc.) care-au avut drept consecințe schimbări adânci, radicale în viața diferitor state și a lumii, au modificat substanțial coraportul de forțe sociale, antrenând în activitatea conștientă mase de zeci și sute de milioane de oameni. La etapa contemporană catalizator al acivizmului social în întreaga lume este mișcarea general democratică, largă și riguroasă, lupta pentru dezrădăcinarea/lichidarea totalitarizmului în diferitele lui forme de manifestare și existență, iar alături de ea se manifestă mișcarea ecologistă. În legătură cu activizarea grupărilor extremiste de diferite nuanțe sunt necesare acțiuni coordonate și consecvente a tuturor statelor și organismelor internaționale întru combaterea lor. Putem afirma că această mișcare pentru prevenirea consecințelor lor periculoase asupra păcii și securității s-a transformat într-un torent atotplanetar, care vizează democratizarea vieții majorității țărilor lumii și a relațiilor dintre state.

Contradicțiile sociale firești și cele altoite unor sau altor state în mod artificial prin contribuția ideologiilor divergente și concurente își mai păstrează actualitatea în istoria politică a lumii contemporane. Din rândul acestora face parte contradicția dintre om și natură, societate în genere și natură. În virtutea relațiilor nehibzuite cu natura noi, oamenii, ne-am ales cu o duzină de probleme – resurselor, energetică, încălzirii globale, alimentară, demografică, înapoierii unui șir întreg de popoare și țări. Pericolul este destul de grav, dar după cum susțin mai mulți savanți, el poate fi prevenit și stopat. Asta se poate doar prin conjugarea eforturilor tuturor statelor, și mari și mici, și înalt dezvoltate, și mai puțin dezvoltate, a tuturor oamenilor pe care continent nu ar trăi ei. La ușa timpului bate o politică ecologică globală, articulată, multidimensională, pe care-ar trebui s-o aplice toți și fiecare din actorii sociali.

Tot în această epocă s-au perindat un șir de conflagrații de diferite proporții: mari și mici, civile și interstatale, multe din ele de o putere și ferocitate necruțătoare, crude, fără precedent, inclusiv două războaie mondiale – „invenție” stupidă a sec. XX, războaie, în care au fost atrase zeci de state, toate continentele, milioane de oameni. Acestea au adus omenirii distrugeri enorme, pierderi incomparabile, o dezorganizare, deși provizorie, dar totală a vieții în diferite țări și regiuni, în întreaga lume, și deasemeni un prejudiciu moral colosal, traumând pentru mult timp conștiința a generații întregi de oameni din țările beligerante. Cele două războaie mondiale au generat în felul lor, conform ideologiei bolșevice comuniste, un lanț de revoluții socialiste, au schimbat în mod artificial scenariul obiectiv al mersului civilizației într-un șir de țări de pe diferite continente, au provocat o întrecere dubioasă dintre capitalism și socialism, dintre muncitorime și celelalte păături sociale mai sărace și burghezoii. O tabără, cea conservatoare în persoana SUA și Europei Occidentale avea de ce se îngrijora văzând și știind ce s-a produs în Rusia bolșevică în și după 1917 și deasemeni în statele-satelit după cel de-al doilea război mondial, iar cealaltă, nucleu și avangardă a căreia era URSS-ul susținea pestetot și cu toate mijloacele disponibile așa numita mișcare de eliberare națională, mișcarea muncitorească din orice țară...Nu întârzia niciodată la cerințele reale oficiale, sau, nu rareori instinctiv clasiale, să le ia partea nu numai în vorbe, declarații dar și prin implicare de tot felul (inclusiv militară) pentru a le susține, apăra, sprijini... Această competiție dubioasă și irațională adusesese omenirea și nu numai odată (pe la mijlocul sec. XX, apoi în 1983, când tensiunea SUA-URSS ajunsese la maxim și când un exercițiu nuclear NATO l-a făcut pe Președintele sovietic A.Kosâghin să se teamă de izbucnirea războiului atomic) în pragul unei conflagrații totale, care putea fi ultima în istoria ei.

Atmosfera specifică a secolului XX, circumstanțele la care ne-am referit au modificat în mod cardinal relațiile sociale, ritmul vieții, densitatea evenimentelor, legăturile și interdependențele lor pe scară atât națională, cât și regională și mondială. Contemporanii au devenit observatori, martorii și în unele cazuri și actori ai unor evenimente și procese care nu se înscriau nici într-o logică, ajungându-se până la adevărate absurdități... Doar o singură ilustrație de proporții: calificând mișcarea socială din

Afganistan drept revoluționar-democratică, trupele sovietice au fost introduse într-acolo, dar așa și nu s-au lămurit până la sfârșit de la cine a venit ordinul, comanda, dispoziția – Secretarul General al PCUS, Biroul Politic – organ politic suprem colectiv, Ministrul Apărării?!! Este știut cu ce s-a ales statul sovietic din această operație și care i-au fost consecințele.

Situația ambiguă în care s-a pomenit omenirea în sec. XX - înc. sec.XXI s-a instalat cu implicarea predominantă a doi factori: cel politic și cel ideologic. Este greu de a-i separa, ei s-au intersectat și îmbinat/combinat într-o formă foarte ciudată, uneori contradictorie. După părerea mai multor analiști și observatori în zilele noastre se întrezăresc posibilități ca divergențele ideologice să nu fie un obstacol în elaborarea unor politici sociale atât interne cât și internaționale sau zonale reieșind din conștientizarea unicității și diversității lumii, a valorii vieților omenești, a legăturilor și interdependențelor dintre toate statele și națiunile, dintre toate componentele existenței umane. Anume această conștiință a legăturilor și interdependenței statelor și popoarelor alimentează optimizmul, care îl împărtășesc tot mai mulți și mai mulți oameni de pe întreaga planetă. De unul singur niciun stat, țară, cât de mare și bogată nu ar fi, nu poate face față riscurilor, problemelor, provocărilor timpurilor noastre, dar împreună, conjugând toate resursele și potențialul, sau, cel puțin, acționând paralel, dar nicidecum contra, pot fi obținute progrese în toate direcțiile.

După cel de-al doilea război mondial evoluția evenimentelor a avut loc în direcția construirii unei lumi bipolare: la un pol - capitalismul întruchipat de SUA și celelalte state aliate în zdrobirea fascismului (Marea Britanie, Franța ș.a.) iar la celălalt socialismul/comunismul întruchipat de Uniunea Sovietică și statele eliberate, unde mișcările antifasciste au evoluat în “revoluții socialiste”, inspirate de mișcarea comunistă internațională și susținute de armata sovietică, care în continuare, pe parcursul zdrobirii și a Japoniei militariste, s-a materializat în ceea ce a primit denumirea de “lagăr socialist”, “sistemul mondial al socialismului”. Aceste două sisteme diametral opuse și-au creat și instituțiile lor politice specifice. În martie 1948 Marea Britanie, Franța și țările Benelux-ului au semnat un Tratat, pact de apărare mutuală prin care se instituia Uniunea Europei Occidentale; în aprilie 1949 la el se alătură alte 7 state (Italia, Danemarca, Norvegia, Portugalia, Islanda, SUA, Canada), astfel formându-se o alianță militară occidentală lărgită – Tratatul Atlanticului de Nord (NATO), statele membre angajându-se ca în situația în care una dintre ele va fi atacată, toate celelalte să i se alătore în lupta contra agresorului.

Impresionanta putere militară a URSS și teama persistentă față de Germania i-au determinat pe liderii statelor vest-europene să se preocupe de propria securitate. La acest lucru î-a îndemnat să treacă căderea Cehoslovaciei – instalarea acolo a regimului sovietic-socialist. Biruințele în lanț a “revoluțiilor socialiste” care erau practic nu altceva decât subjugarea Europei de Est de către sovietici, a diminuat cu mult independența Poloniei, Ungariei, Cehoslovaciei, României, Bulgariei și Germaniei de Est, forțele armate ale cărora erau numai ca părți ale unei structuri militare mai largi, comandată de Uniunea Sovietică. Conducerea sovietică a creat oficial acest sistem “de alianțe” impuse ca reacție/imediat după ce Germania de Vest a fost admisă în NATO, dându-i denumirea Organizația Tratatului de la Varșovia – tratat de prietenie, colaborare și ajutor reciproc, semnat în luna mai 1955. Majoritatea politologilor și comentatorilor occidentali au perceput această organizație ca ceva mai mult și anume ca un act întreprins cu scopul de a legitima prezența sovietică militară în statele susnumite. Tratatul nu presupunea nici un fel de structuri multinaționale, iar structurile lui militare erau nu altceva decât continuarea structurilor respective ale URSS. Majoritatea statelor Tratatului de la Varșovia de fapt nu dispuneau de armament greu performant; unitățile lui de avangardă erau alcătuite din forțele armate sovietice, dislocate în Germania și încă în unele din alte state socialiste și care constituiau în timp de pace 18 divizii motorizate, întărite de aviația sovietică și asigurate din tâl.

Europa s-a pomenit “înghețată” în sfere de influență formate din două grupuri de state ostile unul altuia... Nu exista nici o posibilitate de reunificare a Germaniei... Din anul 1948 forțele de ocupație divizaseră națiunea învinsă în două state: în mai 1949 apare RFG – creată de Aliții occidentali, iar în octombrie 1949 se formează cel de-al doilea stat german - RDG.

După moartea lui I.Stalin în a.a. 1953-1968 s-au trezit la luptă pentru eliberare popoarele din Estul Europei, măcar că est-europenii s-au opus dominației sovietice încă de la începutul perioadei de ocupație și până la prăbușirea totală a sistemului în 1989. Revolte au fost în Cehoslovacia și Germania

Democrată (iunie 1953), nemulțumiri au urmat în Polonia (1956), în Ungaria (1956), când au fost puse în aplicație trupele sovietice și înăbușirea căreia a făcut 20.000 morți. În anul 1968 trupe ale Tratatului de la Varșovia au intervenit în Cehoslovacia pentru a preîntâmpina “îmbolnăvirea” socializmului în această țară, destituind regimul lui Dubcek...

Către sfârșitul anilor 1970 se manifesta vădit tendința de descompunere a acestui tratat. Tot mai multă independență au prins a demonstra Polonia, iar România s-a opus introducerii forțelor armate în Cehoslovacia, practic părăsind acest tratat. Același lucru îl făcuse Albania în anul 1968.

După căderea regimurilor comuniste în țările Europei de Răsărit (sfârșitul anilor 80 ai sec. trecut), la întâlnirea de nivel înalt care-a avut loc la Moscova în a. 1990 a fost atins un acord de dizolvare a organizației. Din anul următor ea a încetat de a mai exista. În câțiva ani (1991-1994) armatele sovietice treptat au fost scoase din Cehoslovacia, Ungaria, Germania și Polonia... Contingentele de soldați, ofițeri, tehnică militară de diferit gen, etc. au fost retrase și dislocate pe întinsurile Rusiei. Nu se știe precis câte și în care din fostele republici sovietice socialiste ele au fost repartizate, - iar un lucru este știut: pe teritoriul Republicii Moldova, fără consimțământul poporului suveran al acestui tânăr și, să o recunoaștem fragil stat, a rămas Armata a 14-a și un arsenal extrem de mare și periculos de armament din potențialul militar (probabil nu tot), de care dispuneau sovieticii în țările Europei de Est. Dramatizmul situației acestui stat: anume această “moștenire” sovietică este o povară grea asupra independenței și suveranității acestui stat, iar, pe de altă parte, alimentează separatismul raioanelor din estul republicii...

În anul 1949, pentru a stimula dezvoltarea socialistă a țărilor unde cu ajutorul Armatei sovietice au biruit revoluțiile, despre care am zis mai sus, și pentru a organiza integrarea economică socialistă, a fost format CAER-ul – Consiliul de Ajutor Economic Reciproc, organizație interguvernamentală, care pretindea a uni și coordona eforturile statelor membre în vederea organizării și aprofundării colaborării economice, dezvoltării planificate a economiilor naționale, accelerării progresului științifico-tehnic, egala nivelurile lor de dezvoltare economică. Această organizație avea organele sale de conducere: Suprem – Sesiunile; Executiv – Comitetul executiv și Secretariatul – toate situate la Moscova.

În anul 1975 CAER-ul a căpătat statutul de observator în ONU. La acea vreme statelor CAER-ului aparținea 1/3 din producția industrială mondială. Mai apoi la CAER au aderat noi state din lagărul socialist așa încât către sfârșitul deceniului al optulea al sec. trecut el cuprindea toate țările socialiste, cu excepția Albaniei, Coreei și Chinei, deși cu ultima au fost făcute încercări de a o apropia. CAER-ul a colaborat, ce-i drept epizodic, cu Iracul și Mexicul. Unitate bănească a CAER-ului era rubla sovietică neconvertibilă, astfel creîndu-se un sistem valutar închis. Schimbul de mărfuri avea loc în formă de barter (kliring). La etapa inițială CAER-ul a jucat un rol vădit în ridicarea/dezvoltarea economică a statelor aparținând blocului sovietic și care declarase drept scop/sarcină primordială construirea socializmului. Ajutorul primit de la URSS – țară-nucleu al sistemului, deși purta mai mult caracter tehnic și de resurse, dar totuna a jucat un rol pozitiv asigurând crearea unui anumit fundament pentru transformările socialiste după modelul sovietic/rusesc. Am putea spune că acest ajutor a neutralizat/înlocuit planul Marshall, de care au beneficiat statele Europei Occidentale. De la sfârșitul anilor 1950 CAER-ul a început a fi perceput ca alternativă a procesului de integrare europeană, (care treptat dar sigur demonstra mai multă eficiență și dinamism), intenționând să dovedească avantajele economiei socialiste planificate: a început coordonarea planurilor de dezvoltare social-economică a statelor membre; colaborarea statelor a început a fi supusă principiului diviziunii socialiste a muncii... Au fost încercări de a trece la specializarea ramurală, care-ar cuprinde atât industria cât și agricultura... Pentru susținerea energetică a statelor-membre au fost construite: conducta de petrol “Drujba”, rețeaua energetică “Mir”; pentru Kuba a fost organizat “podul” de asigurare a acestei țări cu petrol... În anii 70 în cadrul CAER-ului apar primele organizații internaționale ramurale mixte care coordonau lansarea producției lor în diferite țări; s-a purces la crearea întreprinderilor mixte, mai ales în domeniul explorării diferitor zăcămintele în URSS, Mongolia, Kuba...

Deciziile CAER-ului purtau un caracter de recomandare și statele-membre le aplicau pe măsura necesității. Desigur Uniunea Sovietică cu autoritatea sa “greă” înclina, fin spus, statele membre spre îndeplinirea deciziilor “articulate”, la care se convenea.

Evenimentele din a doua jumătate a anilor 80 ai sec. trecut și criza structurală care s-a declanșat concomitent cu acestea, au slăbit și știrbit din autiritatea URSS-ului. Ea nu mai putea exercita influența decisivă de odinioară asupra situației din CAER. Către acest moment se deteriorase schimbul de mărfuri, s-au acumulat un șir de datorii reciproce, obligațiuni neîndeplinite, neglijate, sau chiar date uitării... De la începutul anilor 90 statele membre ale CAER-ului trec la comerțul în valută liber-convertibilă, din care cauză necesitatea acestei organizații devine nulă. Astfel din anul 1991 această organizație își încheie existența și funcționarea.

Desigur atât descompunerea lagărului socialist, a organismelor lui politico-militar și economic putea să nu se producă, dacă ar fi fost sănătos și trainic nucleul lui – URSS-ul, dacă ar fi fost găsite și aplicate mecanisme eficiente de funcționare, dacă sistemul creat ar fi avut acea atracție sau magnetism “de nezdruccinat”, care i se aplica în vorbe și tot felul de declarații... Doar tendințe dominante în lume erau cele de colaborare, întrajutorare, integrare zonală, regională, continentală sau alt. Sistemul sovietic reținea clipe de cumpănă, de grele încercări. O recunoșteau chiar și mulți din demnitarii sovietici, încercau să identifice careva soluții, dar ele s-au dovedit a fi inefficiente, nu au redresat deloc situația.

La 8 decembrie 1991 la Belovejskaia pușcia (Belarusi) liderii celor trei republici slave Federației Ruse, Ucrainei și Belarusi-ului, respectiv B. Elițin, L.Kravciuc și S. Șușchevici, printr-un acord semnat de ei au pus începutul descompunerii ultimului imperiu – celui sovietic. Până la aceasta au fost făcute încercări de a-l salva. În martie 1990 a fost inițiat un referendum pentru prolongarea Actului din 1922, când s-a format URSS ca un stat federalist. O bună parte din populație – rusă – l-au susținut fiind pentru prolongarea existenței lui și conștientizând totodată necesitatea reformării lui. Dar referendumul nu a fost acceptat/susținut de toate republicile, printre care și Moldova.

De ce s-a descompus Uniunea Sovietică ?, când tendințe generale în lume erau lărgirea legăturilor dintre state, colaborarea, integrarea ?!! Liderul sovietic de atunci M. Gorbaciov spunea, că nimic nu le-a reușit liderilor naționali, că aceasta este o aventură, deoarece nivelul de integrare în URSS era chiar mult mai avansat decât în Occident, după cum considera el. - Le-a reușit, spre regretul multora din cetățenii sovietici, și, din păcate, spre durerile, greutatea, complicațiile care-au parvenit după aceasta. Din rândul cauzelor care-au dus la destrămarea URSS-ului și, implicit a tuturor organismelor socialiste internaționale, evidențiem: a) URSS, formată ca federație, a tins spre un unitarism exagerat centralizat, care nivela/unifica diferențele dintre republicile-părți componente; b) URSS s-a format în baza recunoașterii dreptului popoarelor la autodeterminare, pe principiul național-teritorial, nu pe cel teritorial, și atunci când criza se acutiza, au început mișcările de împotrivire/opunere Centrului. Constituțiile sovietice consfințeau suveranitatea republicilor, dar această suveranitate era doar declarată, republicile tindeau să fie mai libere în cadrul spațiului lor, să fie mai puternice, M. Gorbaciov insista ca Centrul să fie puternic, ca acesta și în continuare să determine totul și pestetot...c) în URSS se construise un complex economic unic care a asigurat integrarea economică a republicilor: prea puțin, iar mai degrabă și mai des, nu se ținea cont de voința și particularitățile republicilor...Așa stăteau lucrurile și în lagărul socialist, în cadrul Tratatului de la Varșovia, și în cadrul CAER-ului – totul dicta Centrul care era Kremlinul...Cu apariția greutăților economice, legăturile economice dintre republici au prins a “scârțâi” din încheeturi, să slăbească, să se rumpă; republicile au tins să se desprindă de Centru, să se autoizoleze... Centrul nu a fost pregătit pentru o așa derulare a evenimentelor; d) sistemul politic sovietic se baza pe o centralizare dură a puterii, purtător al căreia era nu poporul, implicit, statul suveran fie cel unional federativ, fie subiectele părți componente de nivel mai inferior, ci Partidul Comunist. Criza din partid, pierderea de către acesta a rolului conducător și descompunerea lui, în mod inevitabil a condus la descompunerea URSS-ului; e) criza totală, pe care nu a putut să o gestioneze Centrul în ultimii ani de existență, au slăbit substanțial Centrul și a întărit republicile, elitele politice ale cărora din motive complexe – economice, politice, personale – s-au dovedit a fi cointerestate mai mult în descompunerea decât în menținerea/păstrarea și înnoirea URSS-ului.

Astfel din anul 1990 începe parada suveranităților, - proces deloc ușor, dar mai mult sau mai puțin el s-a desfășurat pe căi civilizate, fără vărsări de sânge. Este știut că Centrul în persoana Federației Ruse, continuatoare a URSS, și coloana a cincea din republici – populația alolingvă – nu

priveau cu ochi buni afirmarea noilor state suverane. Cum pot fi calificate aceste răsturnări de situații, aceste schimbări/ metamorfoze spectaculoase în lumea socialistă? Nu există o unitate absolută de păreri în acest sens: unii analiști sau observatori apreciază acest fenomen ca negativ, rău, de nedorit, pe când alții îl consideră firesc, inevitabil și de importanță atât pentru Federația Rusă, cât și pentru fostele republici din URSS, cât și fostele țări ale lagărului socialist. Este dreptul fiecăruia să aibă propriul punct de vedere. Personal mă solidarizez cu cei de-ai doilea. Cu Revoluția bolșevică din Rusia omenirii, civilizației i s-a impus un fâgaș îndoielnic de dezvoltare și un model, după cum a demonstrat-o practica, nu din cele mai bune și eficiente.

De noi posibilități s-a bucurat și Rusia după destrămarea URSS-ului. Le-a valorificat ea? Și-a făcut ea un examen de conștiință încât să recucerească încrederea (da a avut-o oare?) foștilor parteneri, să aranjeze astfel lucrurile în interiorul său ca să aibă acea atractivitate prin mecanismele căreia ar reanima acea Uniune? Părerea mai multora, inclusiv a noastră, este că - nu! Nu! Și încă odată nu!

Posibil, dat fiind faptul că fostele republici sovietice nu vroiau să o rupă brusc cu ceea ce se obișnuise, nemaivorbind de dorința Federației Ruse de a rămâne în statutul de odinioară de supraputere, în locul URSS au creat o nouă formațiune – Comunitatea Statelor Independente. Acordul despre crearea ei a fost semnat la Minsk de către reprezentanții celor trei republici slave, iar ceva mai târziu a fost elaborat și adoptat, tot la Minsk, Statutul ei. La 21 decembrie 1991 în capitala Kazahstanului, orașul Alma-Ata a fost semnat Protocolul referitor la Acordul cu privire la crearea CSI. El a intrat în vigoare pentru fiecare țară în parte din momentul ratificării. Conform Statutului și Acordului scopurile CSI-ului sunt ambițioase și multiple – de la dezvoltarea colaborării la egal și reciproc avantajoase în toate cele patru sfere ale vieții sociale până la protecția mediului înconjurător, schimbul reciproc de informație, respectarea strictă și conștiincioasă a obligațiilor reciproce.

Membri ai CSI sunt 12 din fostele republici sovietice, Ucraina fiind membru asociat. Republicile Baltice din start nu au acceptat intrarea în CSI.

CSI are structura sa organizațională, care include: Consiliul Șefilor de Stat, Șefilor de Guvern, Miniștrilor afacerilor externe, Miniștrilor apărării, Adunarea Parlamentară a țărilor-membre, Curtea de Justiție, Secretariatul executiv, din anul 1999 denumit Comitetul executiv al CSI. Alături de acestea au fost formate mai mult de 70 de instituții, care au destinația să favorizeze interacțiunea multilaterală între statele membre și realizarea acordurilor în diferite domenii ale vieții sociale: economie (Comitetul economic interstatal), industrie (Consiliul interstatal a Conducătorilor ministerelor și departamentelor de cooperare în domeniul construcției de mașini, Uniunea euroasiatică interstatală a cărbunelui și metalelor, Consiliul interstatal antimonopol ș. a.); în domeniul agriculturii, transportului și comunicațiilor (ex. Consiliul cosmic interstatal); în domeniul științei și tehnicii (Consiliul științifico-tehnic interstatal, Consiliul interstatal de apărare a proprietății industriale,... în problemele informației științifico-tehnice, Consiliul coordonator în problema informatizării statelor membre...), în domeniul energiei, comerțului, finanțelor, a politicii vamale, securității ecologice, situațiilor excepționale, securității și luptei cu criminalitatea (ex. Consiliul Miniștrilor afacerilor interne, Consiliul Conducătorilor SIS, Consiliul coordonator al procurorilor generali etc.). Nu au fost enumerate toate aceste instituții instrumentate, dar ele sunt suficiente pentru a vă crea o anumită impresie despre structura CSI-ului. La prima vedere a fost construită o formațiune social-politică și economică destul de complexă, pare că nu a scăpat nimic din centrul atenției – dar cât de funcționale s-au dovedit a fi ele? Este o întrebare deloc retorică și deloc simplă. Pe ea se poate pronunța oricine, dar mai mulți analiști și experți constată randamentul redus al CSI, mai mult, vorbesc despre ineficiența ei. În această nouă organizație Federația Rusă se comportă în același stil autoritar, autocratic, dovedindu-se continuatoare consecventă a mentalității și comportamentului imperial de sorginte postsovietică. Ea nu a refuzat de a-și menține prezența geostrategică în spațiul postsovietic într-o formă “nouă”, liberalizată, de influență.

Republica Moldova a acceptat necondiționat intrarea în CSI. Cu aderarea la CSI ea își alimenta niște speranțe (care până la urmă s-au dovedit a fi iluzii deșarte): că își va aduce aportul la procesele integraționiste în spațiul postsovietic; că va soluționa problema secesionismului rusofil; că va evita acutizarea crizei social-economice cu riscul evoluției ei în una politică de proporții; că nu putea să nu țină cont de mentalitatea electoratului: rezultatele scrutinelor din a. a. 1996, 1998 și 2001 demonstreu

preferințele majoritare ale acestora – eficientizarea relațiilor cu CSI; că prin aceasta își va consolida suveranitatea politică, își va proteja interesele economico-comerciale; că va minimaliza impactul negativ al crizei, fiind dependentă de importul de resurse energetice; că se va descurca pe piața din est cu produsele sale, care pe alte piețe nu ar rezista din cauza competitivității reduse. Nu poate fi trecută cu vederea și altă circumstanță: un rol aparte l-a jucat conservatorismul și inerția în comportamentul elitei/clasei politice care perpetua cu smirenie dependența noului și tânărului stat de Comunitate, și nu atât de Comunitate ca atare, cât de nucleul ei, care a fost, este și rămâne continuatoarea/succesoare Imperiului țarist și a celui sovietic – Federația Rusă.

Mai mulți observatori și analiști apreciază în felul lor aderarea Republicii Moldova la vre-o una din organizațiile internaționale. Să o facă doar demnitarii de stat? sau Parlamentul? Sau să se consulte cu cetățenii, prin procedura referendumului? Credem că toate pot fi valabile dacă sunt conforme legilor, care-ar trebui să se afle în capul mesei și dacă sunt conjugate la maxima responsabilitate și a celor de la putere, și a cetățenilor simpli.

În noiembrie 2013 la Vilnius Republica Moldova a parafat acte de importanță majoră pentru parcursul ei european, printre care Acordul de Asociere, despre regimul liberalizat de vize cu UE, care pot fi semnate până în toamna acestui an. Prin acestea și, ceea ce e cel mai important, prin alinierea ei în toate privințele la standardele europene, Republica Moldova va face noi pași siguri și consecvenți în vederea apropierii de familia europeană. Există speranțe reale că perioada oscilării ei între Est și Vest se termină. A venit timpul ca Republica Moldova să-și facă sânguincios temele și să rămână fidelă cursului strategic ales – integrarea europeană. Să ne conformăm cerințelor comunitare a trebui toți de la vlădică și până la opincă, de la conducători de toate rangurile și până la masele de simpli cetățeni. Pentru aceasta trebuiesc cunoștințe multe, din diferite domenii. Într-o anumită măsură acestea vi le va oferi și cursul pe care l-am început. Cele ce vor urma vor conține răspunsuri la un șir de întrebări începând cu nașterea ei (UE), etapele extinderii etc. ș.a.m.d. și terminând cu funcționarea ei și raporturile și perspectivele republicii noastre.

Tema 2: FILOSOFIA UNIFICĂRII EUROPENE

- 1. Conceptul de Europa.**
- 2. Cultura Europeană. Specificul ei.**
- 3. Ideea unificării europene.**
- 4. Abordarea filosofică a Renașterii europene.**

Filosofia Unificării Europene este o reflecție sistematică asupra problemelor filosofice întimpinate de procesul unificării europene, în vederea conturării cadrului conceptual orientat spre aspectele fundamentale: specificul cultural al Europei, unificarea europeană, probleme filosofice cardinale ale unificării europene. Folosind abordări disciplinare, ea caută să degajeze latura filosofică și să o susțină, la distanță de redarea pozitivistă a ceea ce este, dar și de alunecarea uzuală în generalizări fără temei suficient, ce este incurajată de temele generoase, aflate în controversă publică. Pentru a desemna procesul care a dus la formarea Comunității Europene și, după 1993, o dată cu adoptarea și punerea în aplicare a Acordului de la Maastricht, a Uniunii Europene, se folosește, în mod usual, termenul de *integrarea europeană*.

În anii 50-60 are loc pe drept înflația de teorii ale integrării secondată de o atmosferă de insatisfacție în privința rezultatelor faptice ale programelor. În anii 80 guvernele vest-europene și Comisia Europeană au relansat procesul care utilizează varianta moderată a integrării și perspective mai radicală a unificării. Este de subliniat împrejurarea că termenul de *integrare europeană* reflectă

mai bine ceea ce s-a petrecut pînă acum în Europa Occidentală: cooperare a economiilor și instituțiilor, de la cele juridice, trecînd prin cele educaționale, la cele culturale, în așa fel încît Comunitatea Europeană să funcționeze sub mai multe aspecte ca un întreg. Aici termenul *integrare* are o semnificație apropiată de cea din limbajul curent, prin el înțelegînduse stabilirea unei interdependențe crescînde între țările comunitare, încît, treptat, ele să devină părți ale unui întreg.

Termenul de integrare europeană s-a aplicat justificat pînă acum, pentru a desemna procesul comunitar, din considerentul realist că, în fapt, s-a realizat mai mult decât o adiționare a țărilor vest-europene într-un ansamblu mai cuprinzător, dar mai puțin decât o unificare europeană. Sub multe aspecte, economice, sociale, politice și culturale, aceste țări au rămas diferențiate și rămân încă astfel. Iar dacă vorbim de integrare, atunci mai trebuie adăugat faptul că aceasta a fost pînă acum precumpănitor integrare economică și că integrarea altor domenii ale țărilor Europei Occidentale este abia începută.

Totuși, în tema dată am preferat termenul de *unificare europeană*. Rațiunea suficientă a acestei rațiuni este dată de multiple argumente. *Primul* ține de împrejurarea că scopul, afirmat în Tratatul de la Roma, al procesului european, transcende integrarea economică, scopul fiind stabilirea unei apropieri mai mari între popoarele Europei. *Al doilea* argument provine din împrejurarea că putem aborda un proces în curs operând cu timpi diferiți. O abordare filosofică rămîne credincioasă sieși abordînd un proces în perspectiva lungă a scopului său final.

CONCEPTUL DE EUROPA.

- conotația mitică, geografică și istorică;
- identitatea europeană.

Cine reflectează asupra unificării europene trebuie să clarifice în prealabil la ce se referă. Așadar, ce este Europa? Dacă luăm în seamă întreaga conotație a termenului, nu putem să nu începem cu mitologia. Potrivit legendei grecești, Europa a fost fiica regelui Fenicie, a cărei frumusețe a suscitat iubirea lui Zeus. Travestit în taur, acesta a răpit-o și a dus-o în Creta, unde Europa i-a dăruit trei fii, ce aveau să devină regi sau prinți: Minos al Cretei, Radamantus al insulelor Ciclade și Sarpedon al Luciei. Mai târziu, ea s-a căsătorit cu regele Asterion al Cretei, care i-a adoptat copiii. Poporul a venerat-o sub numele de Hellotis, iar festivalul numit Hellotia s-a organizat pînă târziu pentru celebrarea ei. Din această legendă și-au luat motive decoratorii antici, dar și pictorii renascentiști sau de mai târziu. „Răpirea Europei de către Zeus deghizat în taur“ a fost un motiv pentru Dürer, Tizian și Tiepolo.

O altă conotație a Europei provine din astronomie. Sub acest nume este vorba de al patrulea satelit, ca mărime, al planetei Jupiter, descoperit de Galilei și botezat astfel de un astronom german. Conotația care ne interesează mai mult este însă cea geografică. Europa este continentul penultim în ordinea mărimii (după el urmează Australia), ocupând 10,4 milioane kilometri pătrați. El era locuit, în 1990, de 787,7 milioane de oameni. Mărginit de Oceanul Atlantic, de Marea Mediterană, Oceanul Arctic, Marea Neagră, Marea Caspică și Munții Urali, Europa preia o cincime din suprafața terestră a Pământului. În această suprafață sunt incluse și insulele și arhipelagurile ce-i aparțin: Novaia Zemlia, Islanda, Insulele Britanice, Corsica, Sardinia, Sicilia, Creta, Malta, Cipru. Printre trăsăturile cele mai proeminente ale acestei suprafețe sunt de amintit, înaintea celorlalte, caracterul jos al reliefului, mărimea mijlocie a înălțimilor, buna distribuție a apei în sânul ei, varietatea climaterică generată de continua interferență a curenților polari cu curenții tropicali, complexitatea remarcabilă a vegetației.

Dar unificarea europeană angajează nu numai o conotație geografică, ușor de stabilit, a Europei. Ea pune în joc, de la început, o conotație istorică a termenului, care împletește într-un mod foarte complicat aspecte geografice, aspecte culturale și aspecte politice. Stabilirii acestei conotații îi consacram capitolul de față, în care căutăm să răspundem la întrebările: care sunt frontierele Europei? în ce constă specificul cultural european?

Fiecare ne simțim aparținând unei comunități etnice și unui stat. În ce măsură ne simțim aparținând unei etnii, unui stat și, în același timp, unui continent? Prin tradiție, primele două apartenențe sunt trăite concret, ele conferind avantaje drepturi și obligații, în timp ce a treia a rămas incomparabil mai abstractă. Ea a fost multă vreme un obiect de meditație pentru o seamă de învățați. În deceniile postbelice ea a devenit câmpul de acțiune al elitelor politice din țările Europei Occidentale, preocupate să înfăptuiască unitatea economică și politică a Europei. Este ea și, cel puțin, o perspectivă concretă de viață a unei mulțimi semnificative a cetățenilor Europei Occidentale? O astfel de întrebare poate fi satisfăcută de acum nu doar cu ipoteze plauzibile, ci și cu răspunsuri precise, deoarece Comunitatea Europeană a trecut în ultimul deceniu la aplicarea sistematică a sondajelor de opinie în materie. Eurobarometrul din 1990 a arătat, de pildă, că în fiecare din țările Comunității efectivul suporterilor integrării europene este cu mult mai mare decât cel al adversarilor ei. Danemarca oferea, în acest sens, scorul cel mai slab, de 64% la 29%, totuși. Dar, în mod interesant, identificarea emoțională cu Europa este slabă: 34% din cei interogați se declară indiferenți în cazul retragerii țării lor din Comunitate, 48% declară că nu se vor simți niciodată „cetățeni ai Europei“, o proporție covârșitoare se mândresc cu patria lor tradițională. Se poate admite că „mândria națională“ nu exclude „mândria europeană“, dar nu se poate să nu admitem că există o identificare emoțională cu patria tradițională mult mai puternică decât cea cu Europa. Este aceasta din urmă condamnată să rămână o aparență abstractă în jurul căreia brodează intelectuali excesiv de idealști și politicieni în căutare de subiecte? Totuși, nu. Căci Eurobarometrul arată un progres, uneori foarte încet, dar sigur, al identificării emoționale europene, încât se poate admite că, în cazul acestor identificări, nu avem de a face cu constante absolute, ci cu mărimi variabile (este drept, variabile pe intervale mari).

Acțiunea în serviciul unificării europene are însă nevoie de clarificări conceptuale. Dintr-un punct de vedere, acestea nu pot să nu înceapă cu întrebarea: până unde se întinde propriu-zis Europa? Se știe, unificarea europeană a luat startul în Europa Occidentală. Ea a dus la înfăptuirea sub multe aspecte a „miciei Europe“. „Marea Europă“ cuprinde, istoric și geografic, și Europa Centrală și Răsăriteană. Cum se integrează politic această parte a Europei istorice și geografice în Noua Europă? Geografic și nu o dată, istoric, Europa are ca frontieră răsăriteană lanțul Uralilor. Cum se raportează ea la această parte, totuși, a ansamblului ei? Chiar în condițiile în care faimoasa „cortină de fier“ atârna în mijlocul Europei, au fost voci care au cerut conceperea geografică și istorică a Europei. L-aș aminti aici pe Heinrich Böll, care a apărut teza după care Europa nu se reduce la Europa Occidentală. „În cazul noilor idei despre Europa și al noilor planuri privind Europa mă tem – scria el – că Europa este definită mereu drept Europa Occidentală, adică trasând granițele pe Elba, ceea ce, firește, ar fi o nebunie dacă cuvântul și conceptul Europa sunt luate în serios, inclusiv din punctul de vedere istoric și al istoriei culturii. Uniunea Sovietică, vechea Rusie aparțin Europei; Polonia, Cehoslovacia, toate statele din Balcani aparțin Europei.“ Heinrich Böll, ca, de altfel, și alți mulți adepți ai concepției Europei geografice și istorice, își iau argumente din împrejurarea că nici o formă de relief nu desparte Europa Occidentală de restul Europei, precum și din imposibilitatea factuală de a separa evenimentele hotărâtoare ale istoriei Europei Occidentale de mersul istoriei în centrul și răsăritul continentului. Ei își iau un argument în plus dintr-un calcul simplu, care arată că o Europă redusă la mica Europă nu poate fi sigură în fața primejdiei, perceptibile, a unei noi migrații a popoarelor, dinspre Răsăritul traversat de frământări și rămas în relativă sărăcie, spre Occidentul raționalizat și atrăgător. Numai o Europă ce cuprinde Occidentul și Răsăritul continentului – astfel sună acest argument realist – poate fi visată „casă“ pentru fiecare și poate fi stabilă și sigură.

Sunt, însă, rușii europeni? Întrebarea se pune, înainte de toate, datorită dimensiunilor poporului rus, care a putut juca și a jucat de nenumărate ori în istorie rolul unei entități distincte de întreg restul Europei. La acest factor s-au adăugat și alții. Unii sunt constante ale istoriei rusești, precum: îmbrățișarea ramurii grecoortodoxe a creștinismului; preluarea alfabetului chirilic, care a izolat pe ruși de restul culturii europene; acceptarea „despotismului oriental“ ca formă politică, împrumutată de la tătari; proclamarea unei „a treia Rome“ de către teocrația rusă, care emite pretenția de a fi deținătoarea adevăratei credințe; teama, organizată propagandistic, față de „contaminarea“ cu idei și habititudini „străine“; efortul de a înlocui nevoia obiectivă de reformă a structurilor societății cu mobilizări

naționaliste; o aspirație, întreținută de intelectuali foarte influenți, spre grandoare imperială, care trece mereu înaintea presantei nevoi de liberalizare. Acești factori sunt profunzi și puternici și dau de gândit. Formula celebră a lui De Gaulle, „Europa de la Atlantic la Urali“, este, evident, în lumina lor, o formulă neprecută sau, cel puțin, una pur propagandistică. Căci, așa cum arată chiar acțiunile din ultimii ani ale Rusiei, pentru aspirațiile ei imperiale cadrul bazat pe democratizare al Noii Europe este ceva prea strâmt. Și acum este adevărat că „pentru rușii de astăzi Europa este prea mică, prea puțin importantă; reperul lor este America. Cu ea ei vor să fie mășurați, chiar dacă comparația nu-i favorizează. Moscova nu este cosmopolită, ci imperialistă, spune Zinoviev. Europeanii trebuie să reflecteze asupra acestui lucru“.

Problema apartenenței la Europa trebuie abordată, din multe motive, cu mijloace teoretice mai precise. Aceasta nu numai pentru a evita naivitățile unor intelectuali, nutriți de lăudabile rațiuni istorice și morale, care sunt tentați să vadă Europa pretutindeni între Atlantic și Siberia, sau aventurile teoretice ale unor politicieni, nutriți de comprehensibile rațiuni tactice, care postulează o Europă de la Atlantic la Urali. Există încă un motiv astăzi, demn de luat în seamă. Este vorba de graba unor curente naționaliste din țările Europei Răsăritene – care au sesizat întărirea tendinței proeuropene în aceste țări și a presiunii internaționale în favoarea ei – de a decreta „apartenența la Europa“ chiar în condițiile în care ele cultivă noua ideologie a național-comunismului. Acesta vrea europeanizare, dar fără nici o raționalizare.

Geografia și istoria sunt condiții indispensabile, dar, unificarea europeană fiind un proces în primă linie instituțional și cultural, apartenența europeană se judecă considerând instituțiile și cultura. Situația în geografia și istoria europeană nu generează automat o europenitate culturală, după cum o europenitate culturală poate fi găsită și în țări care nu aparțin geografic și istoric, în sens strict, Europei.

CULTURA EUROPEANĂ. SPECIFICUL EI.

Dacă considerăm – nu putem, de altfel, să nu o facem – instituțiile ca obiectivare a culturii, atunci putem aduce întreaga discuție privind apartenența la Europa pe terenul culturii. Adăugând însă, de la început, că prin cultură înțelegem aici mai mult decât idei filosofice, simboluri artistice, teorii științifice și programe ideologice. Cultura înseamnă toate acestea, desigur, dar împreună cu încorporarea lor în forme ale trăirii sociale a vieții umane. Cultura presupune producere și circulație de produse ale reflecției, sentimentului, cercetării, imaginației, cu un cuvânt, ale vieții spirituale. Împrejurarea că un om asimilează, în cazul mai bun, asimilează și produce idei, simboluri, constatări, proiecte, face din el un om cultivat. În procesul unificării europene este însă angajat un concept al culturii individuale, dar și un concept al culturii împărtășite în comun de mulțimile structurate ale individualităților, și în primul rând acest concept. Putem spune, cu suficientă susținere din partea faptelor, că aflăm indivizi de același nivel cultural în diferite comunități naționale europene, dar nu toate comunitățile încorporează în structurile instituționale aceleași valori sau nu toate o fac în aceeași măsură. Sub alt aspect privind lucrurile, cultura europeană s-a delimitat de culturile asiatice, în raport cu care s-a format, tocmai prin faptul că a obiectivat în comportamente și instituții cultura spirituală.

În ce constă cultura europeană? Care sunt caracterele ei specifice? Fără a reconstitui istoria opiniilor privind specificul, vreau să evoc mai întâi câteva opinii articulate, rămase în fapt de referință, pentru a situa cât se poate de precis analiza de față și punctul de vedere pe care îl apăr. Europa a fost identificată cu catolicismul, până la acțiunea reformatoare a lui Luther, care a creat o alternativă la catolicism înăuntrul creștinismului. Novalis mai relua această identificare în formularea „creștinătatea sau Europa“ (1799), dar ea era deja de multă vreme subminată. Cu o viziune cuprinzătoare asupra istoriei universale, Hegel a specificat Europa prin conștiința libertății individuale apărute în sânul ei – o libertate ce se obiectivează în voință și acțiune. Protestantismul a scindat Europa din punct de vedere religios, Revoluția franceză a scindat-o din punct de vedere politic. Știința modernă, experimentală,

nomologică, cantitativă, a scindat-o din punctul de vedere al modalităților de cunoaștere. Hegel și-a reprezentat specificul european legând primele două alternative de tradiție, protestantismul și Revoluția franceză. A treia el nu a mai considerat-o. Cu Nietzsche, această altă specificare a Europei, prin modalitățile de cunoaștere îmbrățișate, își face loc în discuția asupra specificului ei cultural.

Ce este, așadar, Europa? Iar Nietzsche răspunde: „cultură greacă, crescută din elemente tracice, feniciene, elenism, filoelenism al romanilor, imperiu creștin al acestora, creștinism purtător de elemente antice, elemente din care rezultă în cele din urmă nucleu științifice, din filoelenism rezultă un filosofism: pe cât se crede în știință, este vorba de Europa. Romanitatea a fost lăsată în urmă, creștinismul a pălit”. El nu mai sprijină Europa pe o tradiție, ci pe mai multe și configurează „conceptul cultural al Europei”. America îi apare drept „țara fiică, culturii noastre”, iar Rusia drept „ceea ce curge din Europa spre Asia”. Țin de acest concept numai „acele popoare și părți de popoare care au trecutul comun în grecism, romanitate, iudaism și creștinism”.

Europa culturală nu se suprapune cu Europa geografică. Ea nu se suprapune nici chiar cu Europa Occidentală, care, în optica lui Nietzsche, apare drept o decădere în raport cu ceea ce propriu-zis înseamnă Europa. Ceea ce acuza Nietzsche în Europa Occidentală – încremenirea vieții în structuri rigide dictate de ideologii particulariste (naționalism, socialism, conservatorism etc.) și birocratie – a devenit caracteristica de bază a vieții europene în secolul trecut și s-a transmis secolului actual, ducând la primul război mondial. Sesizând tendința, Max Scheler, cu *Geniul războiului și războiul german* (1914), a reluat reflecția asupra unității Europei. El observă că perceperea unității este împiedicată de la început de termenii polari „naționalism” și „internaționalism” (sau „cosmopolitism”) în care se preiau îndeobște problemele vieții europene. Europa este o unitate ce are „drept nucleu o anumită structură a spiritului, de pildă, o formă determinată a ethos-ului, un fel determinat de a aborda lumea ca întreg și de a forma, prin activitate, lumea”.

André Philip, în *Pentru o politică europeană* (1958), specifică cultura europeană prin trei concepte: „conceptul grec al individualității”, „conceptul roman al justiției și al cetățeanului” și „conceptual biblic al persoanei umane”

În sfârșit, Jan Patočka, în *Europa și moștenirea sa* (1988), specifică cultura europeană din punctul de vedere al filosofiei istoriei, drept cultivare neabătută a reflexivității, ce caută mereu temeiul ultim al lucrurilor. Ideea sa fundamentală era aceea că „în realitatea europeană, reflexia radicală, care a apărut doar în Grecia, luptă cu experiența nereflectată, nefilosofică, o formează, se confruntă cu ea în chipuri mereu noi, iar procesul acestei confruntări este cel care determină destinul interior și exterior al Europei”.

După preliminariile menite să precizeze repere și să situeze analiza, se poate pune în mod direct întrebarea privind specificul cultural european. Plec, în orice caz, în specificarea culturii europene, de la conceperea societății ca un sistem compus din subsisteme finalitare, diferite sub aspectul performanței specifice și, în consecință, al criteriilor de testare a propozițiilor și acțiunilor. Am în vedere subsistemele: tehnica de producție, ce potențează rezultatele cheltuirii de energie umană; economia, ce produce bunurile care acoperă nevoile populației; administrația, ce asigură organizări eficiente ale activităților într-o comunitate; politica, ce procură legitimitatea opțiunilor fundamentale; cultura spirituală, ce generează motivațiile indispensabile funcționării instituțiilor. Un sistem ale cărui subsisteme ating aceste performanțe este, evident, de preferat unuia ale cărui subsisteme le ating mai puțin sau eșuează în atingerea lor. Considerând cultura europeană, ca ansamblu al ideilor, simbolurilor, teoriilor ce se regăsesc în trăirea socială a vieții, se pot delimita subsistemele: competența tehnică; comportamentul economic; îndemânarea administrativă; acțiunea politică; cultura spirituală. Pe terenul acestor subsisteme putem specifica cultura europeană și pe ele este de întreprins astăzi specificarea.

Cultura europeană conține un concept al științei pe care l-a împărtășit cu culturi ale lumii vechi: știința este cunoașterea „cauzelor finale” ale lucrurilor, care le explică indicând destinația lor într-un scenariu cuprinzător al lumii. Aristotelismul a fost expresia sistematică a acestei înțelegeri a științei în

cultura europeană. Dar această cultură a generat și un alt concept al științei, așa-numita știință modernă a naturii, care capătă profil metodologic prin Kepler, Galilei și Newton. Caracterizată ca parte a culturii, știința modernă a naturii a însemnat: cunoașterea bazată pe experiență și orientată spre identificarea cauzelor eficiente ale lucrurilor; cunoașterea care țintește mereu să atingă maturitatea – adică identificarea de corelații cu caracter de lege între cauze și efecte; cunoașterea călăuzită de un interes immanent la luarea sub control și metamorfozarea lucrului cunoscut; cunoașterea matematizată a corelațiilor logice dintre lucruri. Cultura europeană a produs pentru prima oară o știință ca și cunoaștere factuală orientată spre reprezentarea cauzelor eficiente, cu caracter de lege, exprimabile matematic, și pusă în serviciul rezolvării de probleme tehnice, al controlării și metamorfozării lucrurilor.

Știința modernă a naturii a pus la îndemâna oamenilor legile cauzalității eficiente a lucrurilor, în vederea controlării și metamorfozării lor. Ea a trimis la muzeu tehnici tradiționale de producție și a creat mașini și automate și, în sens cuprinzător, aparate tehnice de producție. Idealul pe care ea l-a alimentat a fost cel al mașinii cu consum minim și prestație maximă. Europa a pășit în epoca civilizației tehnice.

Comportamentele economice au fost și au rămas variate din punctul de vedere al motivațiilor lor interioare și al organizării lor exterioare. Calculul ce alcătuiește miezul comportamentului economic european este subordonat valorii aparent prozaice a rentabilității. Ea s-a instalat în cultura europeană ca un adevărat principiu – principiul randamentului –, a smuls-o pe aceasta din proximitatea altor culturi și a plasat-o pe un drum propriu. Nu poți aparține acestei culturi dacă principiul randamentului este ignorat sau subestimat. Întreprinzătorul individual a apărut în cultura europeană, dar ea rămâne legată de principiul randamentului, care l-a călăuzit. Experiențele istorice pe care ea le-a făcut (etatisări maxime ale proprietății, socializarea principalelor mijloace de producție, comunizarea producției și consumului etc.) au arătat că numai inițiativa privată este compatibilă cu principiul randamentului.

Cultura europeană a pus însă indivizii liberi în poziția de subiecți ai calculului rentabilității. Ea conține o cultură a administrării eficiente sprijinită pe o cultură a dreptului caracterizată de personalism, legalism și formalism. În sânul ei individul este subiect, referință și scop al reglementărilor juridice; decizia asupra relațiilor sociale se supune regulilor de drept, a căror elaborare și promovare revin statului.

Cultura dreptului stă, în definitiv, pe suportul unei concepții asupra omului și, în fapt, invers, concepțiile asupra omului se formează și se exprimă, istoricește privind lucrurile, în legătură cu concepții asupra omului care iau forma „aerată“ a filosofiilor și religiilor. Drepturile la libertate sau drepturile cetățenești se leagă cu o imagine asupra omului cu totul determinată, cu omul ca cetățean căruia îi sunt asigurate anumite bunuri fundamentale. Acestea sunt prescrise mereu global cu prima formulă: viață, libertate, proprietate. Aparții culturii europene asigurând, prin reglementările de drept, aceste bunuri fundamentale.

Cultura europeană este legată de construcția persoanei umane ca sferă privată sprijinită pe proprietate și garantată de legile ce conțin drepturi fundamentale și inalienabile. Cultura europeană s-a specificat prin conceptul modern al derivării voinței politice și a politicii de stat din dezbaterea publică asupra problemelor de interes general. Nu poți aparține acestei culturi fără a lăsa ca în controversa opiniilor legate de interese divergente să prevaleze argumentarea și, în mod precis, argumentele mai bune. Politica este mediu de viață, în cultura europeană, ce mijlocește soluțiile la probleme generale și nu se lasă redusă, prin chiar structura ei, nici la ontologie, nici la interioritatea spirituală. Numai în epoci de criză, intelectuali europeni au dizolvat politica într-o fenomenologie interiorizată a subiectivității, precum la Kierkegaard. Pe de altă parte, politica, sau ansamblul strategiilor de dezlegare a problemelor de interes general, este legată în cultura europeană de paradigma argumentării și a prevalenței argumentelor mai bune.

Cultura europeană este nu numai cultură spirituală – adică interiorizată și trăită în solitudine și reclusiune, departe de lumea frământată a producției, afacerilor, disputelor sociale și politice și, uneori, în pofida acesteia – ci și o cultură a cercetării, a cunoașterii sistematice și metamorfozării realității date în experiență conform scopurilor umane. În conceptualizările ei, realitatea este „prinsă” nu ca un corp străin de care trebuie neapărat să ne distanțăm cu rezeziune, ci mai curând ca material de preluat și, oricum, ca teren al împlinirii obiectivelor noastre. Cultura spirituală europeană s-a desfășurat în jurul recunoașterii realității date ca lume unică a vieții noastre. Ea nu poate fi înțeleasă fără resturi decât ca un potențial de forme efective ale trăirii umane a vieții. Aparții acestei culturi realizând comunicarea continuă a reflexivității intelectuale și a problemelor trăirii umane a vieții.

Dar ce este, în fapt, specific european în sfera culturii spirituale? Putem formula răspunsul invocând simboluri (Faust, de pildă, a fost folosit ca simbol specific al culturii europene, cel puțin al celei moderne), apelând la marile cadre de interpretare a lumii („spațiul copernican”, de pildă), dar discuția se poartă mai precis și mai controlabil dacă este în jurul conceptelor. Cultura europeană a pus în joc și a desfășurat implicațiile unor mari opțiuni cuprinse în câteva concepte pivot: conceptul adevărului ca valoare fundamentală, înțeles ca o corespondență, verificabilă în experiență, dintre propoziții și stările de fapt; conceptul cunoașterii orientate spre rezolvarea de probleme de viață ale oamenilor, ce se confruntă cu criteriul utilității: conceptual raționalității ce constă în calcul și se stabilește prin rezultate; conceptul dreptului, ca un ansamblu de reguli ce au caracteristicile generalității și formalității; conceptul autonomiei individului, ca formă a manifestării libertății lui; conceptul sferei publice, ca mediu al stabilirii voinței politice; conceptul persoanei umane, ca individualitate chemată să-și construiască un sens superior simplei viețuirii.

Toate aceste concepte țin de ceea ce numim tradiția europeană, în înțelesul că ele au fost profilate în cursul istoriei europene și au marcat-o, în continuare, până astăzi. Istoria europeană a fost multă vreme locomotive istoriei universale. Europa a fost principala scenă pe care s-a desfășurat istoria universală. Din Europa s-au extins pe suprafețe întinse ale globului „puterile” și „supraputerile” de altădată. După al doilea război mondial, situația continentului s-a schimbat radical. „Europa și-a construit sistemul intereselor sale mondiale pe un Pământ care din punct de vedere politic era gol. Acum ea se găsește dintr-o dată între puteri de cel mai mare stil, în mijlocul unei politici mondiale care se măsoară la noi repere. Două sfere, două dimensiuni, două ritmuri se deplasează unul în direcția celuilalt în mod primejdios – pentru Europa, desigur, primejdios – : tensiuni puternice și decizii prealabile ale unei istorii mondiale a viitorului au fost amestecate cu contradicțiile europene neîncetate, și acestea cu acelea, în mod acut.” Noua situație a Europei a pus la grea încercare întreaga ei tradiție. Aceasta nu mai este valabilă automat, într-o nouă situație. Fără îndoială, se pot oricând invoca tradiții și tradiții. Se și face aceasta, de altfel, mai ales în perioadele de criză spirituală, cum este și cea actuală, în care apelul la o tradiție este resimțit ca rezolvare de primă instanță, facilă, a problemelor. Dar tradițiile au o caracteristică absentă a simțului realității și, pe nesimțite, mai mult complică decât rezolvă durabil problemele. Oricum, noua situație a Europei reclamă folosirea reflexivă a tradiției.

Folosirea reflexivă a tradiției este reclamată acum însă și de un alt fapt de mare pondere, pe care l-am numit dualitatea Europei: existența sau, poate, chiar generarea de polarități de exact ceea ce este mai specific culturii europene. Această dualitate a dus Europa în criză chiar înainte ca la marginile ei să apară supraputerile ce aveau să o ia sub control. Într-un anumit sens, chiar Europa a contribuit indirect la formarea și consacrarea pe arena mondială a celor două supraputeri ce au controlat scena epocii postbelice. Criza europeană a făcut ca apropierea matură, responsabilă în privința consecințelor, a impunătoarei tradiții europene să nu mai poată fi directă, ci numai reflexivă. La drept vorbind, nu ne împiedică nimeni să reluăm bigotismul izolatelor comunități ale evului mediu, să restaurăm credințele premoderne în „misiunea” conducătorilor, să gândim ca acum două secole „misiunea” națiunilor, să scindăm din nou reflexivitatea și problemele de viață, ca în epocile de înflorire a filosofiilor interiorității. Orice poate fi, în definitiv, reluat. Dar nu vom avea decât anumite și foarte nesigure rezultate, reluând nereflexiv anumite tradiții, și nu vom avea decât o veche Europă, în cele din urmă.

IDEEA UNIFICĂRII EUROPENE

Ideea unificării europene are preistorie și Istorie. Apărută în condițiile preocupărilor proprii evului mediu de apărare a europenilor față de pericolele ce veneau din Răsărit, ea a rămas multă vreme aspirația unor literați, filosofi, sfătuitori de cabinete. Acțiunile de cucerire a unor mari părți ale Europei nu sunt, totuși, unificare europeană. Abia după primul război mondial ideea s-a convertit într-o mișcare politică ce viza unificarea țărilor europene. Dar Istoria propriu zisă a acestei idei, momentul în care ea nu mai este doar un refugiu consolator, ci un reper de acțiune precisă a guvernelor, începe după al doilea război mondial.

Preistoria a fost însă ea însăși marcată de cotituri demne de remarcat. Dante (cu *De Monarchia*, 1303) a reprezentat ideea unificării sub o monarhie unică, inspirată de lumea romană, dar Pierre Dubois (cu *De Reeuperatione Terrae Sanctae*) a propus unificarea europeană în forma unei federații, spre a recuceri pământurile sfinte căzute sub musulmani. George de Boemta (1461) a apărut, la rândul lui, ideea federației, spre a stăvili pericolul otoman (poziție la care s-a alăturat Matei Corvin), devenind autorul „primei încercări practice de a transforma Europa într-o federație“. Dacă în toate aceste cazuri ideea unificării europene nu a fost, în fond, decât o prelungire a proiectului cruciadelor, cu Wiliam Penn (*Essay towards a Present and Future Peace of Europe*, 1692) pentru prima oară ideea unificării este pusă pe o bază nonreligioasă. Celebrul quaker a propus o federație pentru coloniile americane (care s-a și realizat!) și, similar, o federație europeană în condițiile egalității partenerilor. Cardinalul Alberoni (1735) a publicat un plan de unificare europeană în scopul alungării turcilor și a încheiat „lungul șir al planurilor de unificare europeană îndreptată contra Turciei“. De acum, ideea unificării europene se leagă de scopul pacificării Europei. Așa stau lucrurile în reflecțiile lui Rousseau și Kant (*Von ewigen Frieden*, 1795) și, apoi, la George Washington, care vorbește de „Statele Unite ale Europei“, și Benjamin Franklin, care prezintă explicit federația americană ca o pildă pentru Europa. Ideea transformării Europei într-un stat federativ este trăită intens de mulți oameni de stat (Napoleon a preconizat, în testamentul său, această transformare) și filosofi (Saint-Simon a cerut Franței, Angliei și Germaniei să ia inițiativa convocării unui parlament european, în care să poată intra celelalte state europene). Pașoptiștii (începând cu Mazzini, 1834) au avut în orizont o Europă unită prin eliberarea de absolutism. Dar, o dată cu înfrângerea Revoluției de la 1848, „ideea Europei încetează să joace un rol politic“, redevenind o simplă aspirație a artiștilor (Victor Hugo), a filosofilor (Nietzsche) și a unor oameni de stat (Napoleon al III-lea).

Primul război mondial schimbă fundamental configurația politică a lumii: America iese din izolaționismul de până atunci și intră în rolul de putere mondială decisivă, de care situația europeană începe să depindă direct. Woodrow Wilson contribuie, de altfel, la noua organizare europeană și, prin ideea unui forum al națiunilor, vizează ceva mai mult decât unificarea europeană, într-un sens larg, anume chiar o unificare a statelor lumii.

Pierderea de către Europa a poziției dominante în lume, în general experiența dramatică a primului război mondial, indiciile perceptibile ale unui nou potențial de criză europeană au determinat reflecția multor intelectuali și oameni politici la a căuta o altă soluție pentru Europa. Ca urmare, după primul război mondial apare prima oară o mișcare politică paneuropeană. Cel care a inițiat-o, Richard Graf Coudenhove-Kalergi, consideră că numai o reorganizare europeană în direcția unificării poate scoate Europa din criză. „Declinul Europei este o urmare a declinului ei moral: Europa depinde de europeni!... Drumul spre o înnoire a eticii europene duce la hiperetică — drumul spre înnoirea politicii europene duce la pan-Europa.

Hiperetica vrea să reclădească etica ce s-a prăbușit în spiritul lui Confucius și Socrate, Goethe și Nietzsche, fără ipoteci dogmatice, pe fundamentele veșnice ale frumuseții. Mișcarea paneuropeană vrea să împlinească testamentul politic al lui Komensky, Kant, Napoleon și Mazzini și să pună în locul Europei destrămate o Europă liberă și federativă. Această pace europeană durabilă trebuie să creeze cadrul pentru o nouă înflorire a culturii europene.“³

Ținta mișcării paneuropene a fost „unirea tuturor statelor europene, care vor și pot aceasta, într-o uniune de state politico-economică, întemeiată pe egalitate în drepturi și pace”⁴. Acest obiectiv a fost asumat și de câțiva dintre politicienii clarvăzători ai vremii. Alfred Nossia (1924) a prezentat proiectul unei „Noi Europe”, care să poată face față concurenței cu America și să se poată apăra în fața expansiunii sovietice. Aristide Briand (1929) a promovat proiectul în Societatea Națiunilor. Eu sunt convins — declara el — că așa cum popoarele Europei formează o comunitate geografică, ar trebui să existe un fel de relație de asociere. Aceste popoare ar trebui să fie permanent în stare să intre în legătură pentru a-și reprezenta interesele comune și a adopta hotărâri comune. Cu un cuvânt: „ele ar trebui să formeze între ele o comunitate solidară care, de îndată ce primele evenimente le întâmpină, le oferă posibilitatea de a le înfrunța. Această comunitate, domnii mei, vreau să încerc să o chem la viață”⁵. Dar venirea la putere a național-socialismului în Germania a pus capăt brutal mișcării paneuropene, iar Europa a intrat curând în al doilea război mondial.

Dincolo, însă, de programul mișcării paneuropene, a fost un fapt istoric acela că s-a perceput destul de clar, mai presus de abordările politice, eroziunea cadrului statului național tradițional. Problemele dezvoltării moderne nu mai puteau fi soluționate în cadrul tradițional al statului național. Ele cereau soluții transnaționale, de multe ori chiar continentale. Faptul s-a impus celor mai puternice mișcări ideologice ale timpului. Chiar dacă este amendabilă în multe cazuri, această judecată închide un adevăr: „al doilea război mondial a fost, în fond, nu un război între națiunile europene, ci înfruntarea între trei ideologii, al căror țel era o Europă unită. Un război între Hitler, Stalin și Churchill. Hitler voia o Europă unită sub conducerea celui de-al III-lea Reich; Stalin voia o mare Europă comunistă; Churchill preluase programul paneuropean al unei Europe libere și unite”⁶.

Național-socialismul a imprimat atunci, pentru un timp, linia principală a desfășurării evenimentelor. El a asumat proiectul unei noi ordini europene, care să pună capăt „anarhiei” belicoase a statelor naționale, cu mijloacele unei politici naționaliste, de forță. Chiar și din interiorul lui s-a sesizat eroarea funestă. Ideea de asociere între parteneri egali a fost înlocuită cu ideea supremației rasiale. Cooperarea a fost substituită cu lupta pentru putere. Politicii bazate pe principii i-a fost preferată acea Realpolitik a faptelor împlinite în folosul exclusiv al propriei națiuni. Experiența dezastruoasă a național-socialismului a făcut clar, chiar și pentru cei care, la început, i-au fost adepți, că „Europa nu este doar o realitate politică în sfera puterii, ci este totdeauna, în același timp, o realitate spirituală, care asigură «autoritas» elementelor ordinii sale politice și sociale, fără de care inclusiv existența politică a Europei trebuie să înceteze”⁷.

Se cuvine menționat că peste această Realpolitik a național-socialismului nu s-a așezat praful. Adepții ei sunt activi și astăzi, chiar dacă „retrași” în spatele generalizărilor ceva mai abstracte. Ei opun normativismului întemeiat pe principii morale un biologism ce se revendică, până la urmă, din cercetarea comportamentelor, a moștenirii caracterelor, din etnologie, luată ca disciplină ultimă, și proclamă continuitatea de la istoria naturii la istoria umană. Nu există egalitate spun ei — și egalitatea nu trebuie postulată, căci aceasta împiedică dezvoltarea. Suprimarea, prin reguli, a deosebirilor dintre popoare diminuează posibilitățile de dezvoltare. Asocierea într-o „societate multiculturală” ar echivala cu „moartea popoarelor”. Natura infirmă „cosmopolitismul etic”. Promovarea de criterii generale acceptate de toți ar antrena „moartea diferenței culturale” și „prăbușirea în neantul unei generalități lipsite de spațiu și pământ”⁸.

În ultimii ani ai celui de-al doilea război mondial, diferite grupuri ale Rezistenței au pus problema ordinii postbelice a Europei și s-au pronunțat pentru înlocuirea ostilității cu unitatea națiunilor⁹. Pentru manie puteri, angajate cu toate forțele să înfrângă Germania și aliații ei, problemele se puneau, însă, altfel. Administrația Roosevelt era preocupată mai întâi să satisfacă aspirațiile de mare putere ale Rusiei în contextul postbelic. Pentru factorii de decizie, partiția și, prin ea, reducerea forței Germaniei erau chestiunile ce mijloceau orice alt demers¹⁰. După încheierea războiului, ideea unificării europene avea să capete un nou suflu, dar va trebui să ia în considerare noua configurație a lumii,

având ca poli două supra-puteri: S.U.A. și U.R.S.S., a căror relație va determina cursul desfășurării în Europa.

În noua configurație, ideea unificării europene a fost convertită în acțiuni concrete ale guvernelor. Discursul lui Churchill (1946) de la Zürich a introdus această nouă treaptă și a însemnat trecerea în istoria efectivă a ideii. „Noi trebuie să creăm ceva de felul Statelor Unite ale Europei, declara liderul britanic. Primul pas este formarea unui Consiliu al Europei. Dacă la început nu toate statele Europei vor să intre în Uniune, trebuie ca noi să lucrăm pentru a alătura și uni acele state care o doresc și o vor [...]. În realizarea acestei sarcini urgente, Franța și Germania trebuie să preia conducerea. Marea Britanie, Commonwealth-ul britanic al națiunilor, puternica Americă și, eu sper, Rusia sovietică, [...] ar putea fi prietenii și susținătorii noii Europe și cei ce se pronunță pentru dreptul ei la viață și strălucire”¹¹. Dar ideea unei alianțe occidentale a trezit suspiciunea Rusiei staliniste, care a deschis destul de curând, după încheierea războiului, „războiul rece”. În 1947, Națiunile Unite au instituit Comisia Economică pentru Europa, dar, în condițiile acestui război, rolul comisiei a rămas simbolic. Planul Marshall a pus în mișcare reconstrucția Europei Occidentale, doctrina Truman a lansat programul de stăvilire a expansiunii comunismului. În 1948 se constituie Organizația pentru Cooperare Economică (OEEC), prima instituție interstatală europeană, în 1949 se semnează Pactul de la Bruxelles și se pun bazele NATO în același an se înființează Consiliul Europei, prima organizație europeană, veritabilul nucleu al formării „fедераției statelor europene”.

Unificarea europeană înseamnă mai întâi integrarea diferitelor țări. În 1950, Robert Schuman a lansat primul program de integrare. „Unificarea națiunilor europene presupune dispariția antagonismului vechi de secole dintre Franța și Germania. Acțiunea plănuită se adresează, de aceea, în primă linie, Franței și Germaniei. În această intenție, guvernul francez propune să orientăm această acțiune spre un punct delimitat, dar hotărâtor. El propune să subordonăm ansamblul producției franceze și germane de cărbune și oțel unei autorități supreme comune, care este deschisă cooperării cu alte state europene. Această asociere a producției de cărbune și oțel va asigura imediat edificarea bazelor comune ale dezvoltării economice, ca primă etapă a federalizării europene; ea va schimba și soarta acelor domenii care au servit de multă vreme producției de material de război, ale cărei victime ele au devenit. Solidaritatea producției, care se va atinge în acest fel, va duce la aceea că orice război între Franța și Germania va fi nu numai de negândit, dar va fi și imposibil din punct de vedere material.”¹² Montanunion a luat ființă în această perspectivă, având ca prim președinte pe Jean Monnet, care „a lansat Europa nu numai într-un nou tip de organizare, dar și într-o nouă metodă de negociere”¹³. El a concentrat atenția partenerilor asupra căutării de soluții la problemele comune și a propus ca de pe această bază să se procedeze la rezolvarea treptată a problemelor. În 1957 se pun temeliile Pieței Comune și ale Euratomului, ale altor organizații de integrare europeană. Se adoptă acordul de uniune vamală, se trece la coordonarea politicii externe, în 1979 s-a ales, prin vot direct, primul Parlament European. În 1990, o inițiativă germano-franceză pune în mișcare procesul de integrare politică europeană. La Maastricht, în 1991, se adoptă Acordul asupra Uniunii Europene, care stipulează crearea uniunii economice și monetare și integrarea altor domenii ale vieții economice, sociale, politice.

Ideea unificării europene a ajuns de câteva decenii în faza transpunerii ei în proiecte precise de reorganizare instituțională în Europa Occidentală. În mod firesc, ea a stârnit și stârnește, mai ales în țările din afara acestei părți a continentului, semne de întrebare și, desigur, discuții. Nu cumva în spatele acestei idei stau interesele expansiunii puternicei Germanii? Nu cumva unificarea europeană este prelungirea unui proces de americanizare a lumii, perceptibil de aproape un secol? Nu cumva unificarea europeană e periclitată de însăși înlăturarea zidurilor din centrul Europei? Vreau să schițez, cel puțin, un răspuns. Al doilea război mondial s-a încheiat cu un dezastru pentru Germania și cu o conflagrație mondială dominată de două supra-puteri ideologic opuse: liberala Americă și sovietica Rusie. Responsabilii politicii germane au cochetat în primii ani, în linia unei tradiții germane ce avea deja consacrare filosofică (prin Heidegger, de pildă), cu ideea unei Europe ca a treia forță plasată între liberalism și bolșevism, în forma social- democratismului sau democratismului social. Dintre filosofi,

Richard Lowenthal și Alfred Weber au ilustrat linia Europei ca o confederație de state având o poziție și o misiune mediatore între supra-puteri. „Toți avocații concepției celei de a «treia forțe» au considerat că realizarea formelor liberale de viață în Europa este amenințată de agravarea conflictului dintre S.U.A. și Uniunea Sovietică și, prin urmare, au promovat crearea unui al treilea centru de putere în Europa, care ar trebui să fie independent de cele două puteri ale lumii și foarte diferit de ele în privința structurii sociale, pentru a lucra împotriva tendințelor către escaladarea conflictului Est-Vest.”¹⁴ Dar integrarea europeană și, în general, procesul unificării europene nu au fost gândite și nici promovate în fapt în perspectiva creării celei de a treia forțe. Chiar Germania a optat, în fapt, pentru integrarea occidentală, ca pas prealabil al integrării europene. În acest fel a fost privată de bază suspiciunea în privința caracterului unificării europene. De altfel, ideea unificării europene a avut purtători puternici nu doar în Germania, ci și — poate în primul rând — în Franța, Belgia și, practic, în toate țările Europei Occidentale.

Statele Unite ale Americii au devenit o putere mondială. După primul război mondial, situația europeană a depins direct de politica americană. În 1945 s-a înființat O.N.U., care multă vreme s-a bazat substanțial pe finanțarea americană. NATO, ale cărei baze au fost puse în 1949, a devenit scutul de apărare al Europei Occidentale. Planul Marshall a făcut posibilă reconstrucția postbelică a Europei Occidentale, o seamă de programe americane (de pildă, programul Fullbright pentru viața academică) au jucat rolul motor în relansarea diferitelor sectoare ale vieții europene. Rapida refacere postbelică a Europei Occidentale nu este separabilă de asistența americană. Pe de altă parte, reușita organizării federale, pe scară continentală, în America, a fost mereu un exemplu impresionant pentru intelectualii lucizi din Europa. „Americanizarea” lumii s-a produs mai perceptibil, așadar, prin acțiunile americane de susținere a Europei Occidentale și prin forța exemplului Statelor Unite. Ea a început mai demult și a continuat și grație produselor de consum și culturale (filme) americane, care au câștigat poziții pe piața europeană. Dar, de cele mai multe ori, criticii europeni ai americanizării vieții se folosesc tocmai de instrumentele puse la dispoziție de cultura americană. După cum toți criticii europeni ai modernității se folosesc tocmai de instrumentele intelectuale produse de lumea modernă. În afară de aceasta, Statele Unite au fost un susținător al unificării europene, fără a impune opțiunile proprii. „Inițial, americanii au fost reticenți să se angajeze ei înșiși în mod permanent în Europa Occidentală [...] Dar, din 1947 încolo, S.U.A. au devenit principalul lobbist în cauza unității europene. Noul internaționalism al războiului rece al americanilor a fost cel care a creat planul Marshall și doctrina Truman. America a ajutat la promovarea unei Europe unite, deși noua Europă nu corespundea deplin ideilor americane.”¹⁵ Iar dacă sprijinul american pentru unitatea europeană s-a asociat cu o răspândire a valorilor americane pe vechiul continent — răspândire care a început mai demult și este, într-un anumit sens, normală —, aceasta vorbește în favoarea acelor valori, și nu împotriva lor. Problema nu mai este, deja de decenii, de a segrega între valorile europene și valorile americane, pentru motivul simplu că de aproape un secol nu mai putem vorbi propriu-zis și riguros de două culturi distincte, ci doar de o cultură euro-americană, în care centrele de creație sunt multiple și în nici un caz nu sunt rezervate unei părți. Criticii europeni ai „americanizării” trec sub tăcere această situație și agită demagogic o deviză care poate impresiona spiritele nepregătite, dar care nu are, la urma urmei, de partea ei decât resentimente ce s-au opus, de obicei, în Europa, modernizării.

Evenimentele din 1989-1990, din Europa Răsăriteană, au dus la înlăturarea zidului Berlinului și a divizării Europei în blocuri militare și ideologice opuse. Asupra determinării acestor evenimente dezbaterile abia urmează. Dar un lucru este foarte limpede: stimulată continuu de condițiile concurenței cu puternicele economii ale S.U.A. și Japoniei, fructificând avantajele liberalizării și trăgând foloase din extinderea propriei piețe. Comunitatea Europeană nu numai că a înregistrat perioadă de expansiune economică și prosperitate, dar s-a impus ca o perspectivă atrăgătoare pentru popoarele din spatele „cortinei de fier”. Ele au perceput tot mai clar în ultimii ani ai „socialismului real” că această Comunitate prefigurează viitorul lor, mai curând decât stagnantul, de decenii, „lagăr socialist”. Este, de aceea, neîndoielnic că în evenimentele din Europa Răsăriteană Comunitatea Europeană, prin ceea ce a realizat și prin ceea ce proiectele ei anunțau, a jucat rolul unei „cauze finale”. Aspirația împingerii granițelor Comunității spre est și a regăsirii unității și identității europene a motivat, fără îndoială,

actorii acelor evenimente. „Apariția unui competitor european suplu și plin de succes pentru piețele globale și evenimentele din țările comuniste au fost legate inextricabil.”¹⁶

Dar suprimarea divizării Europei a pus Comunitatea Europeană, nucleul unificării europene, în fața unor noi probleme. Mai întâi, reunificarea Germaniei, fără de care unificarea europeană nu era posibilă, a dus la crearea unui colos economic și, treptat, politic, care trebuie integrat în structurile, inclusiv cele decizionale, ale Europei unite. Apoi, unificarea europeană nu poate progresa dincolo de „mica Europă”, în mare măsură deja realizată, fără a găsi calea adecvată de susținere a reformelor economice și politice din țările eliberate ale Europei Răsăritene. Mai departe, unificarea europeană va trebui să înănteze în condițiile unei explozii a naționalismului în Europa Răsăriteană, și nu numai. În sfârșit, va reuși Comunitatea Europeană, în continuare, așa cum a făcut-o de atâtea ori, să depășească obstacolele născute din răscolirea vechilor vanități naționale și să pună în relief avantajele unificării, mai ales acum, când un nou curent de identificare națională orgolioasă se activează în Europa?

Aceste probleme nu sunt oarecare. Riscurile nu lipsesc. Se poate miza cu încredere pe rezolvarea lor și pe înaintarea procesului unificării europene, luând în considerare câteva situații factuale. Primul, avantajele perceptibile, semnificative pe care le-a oferit „mica Europă” țărilor respective și cetățenilor lor, care fac ca drumul înapoi să fie perceput limpede ca un regres indezirabil. Al doilea, pentru toate țările nu este posibilă dezvoltarea mai departe în afara cadrului Europei unificate, pentru unele acest cadru fiind, chiar și la propriu, condiția supraviețuirii lor în lumea civilizată. În sfârșit, fenomenul de învățare din istorie, care, oricât de dificil este și oricât de anevoie rămâne de stabilit, nu rămâne mai puțin real.

ABORDAREA FILOSOFICĂ A RENASTERII EUROPENE

Europa este un continent pe care trăiesc multiple grupuri naționale în diverse organizări statale, având istorii complexe, conectate până în detalii. A vorbi despre acest continent este relativ ușor din punct de vedere geografic, începând cu geografia fizică, continuând cu geografia economică și înaintând spre geografia populațiilor. Este deja mai dificil de vorbit când este vorba de cultura europeană. O facem, totuși, ținând, de obicei, seama de împrejurarea că în Europa s-a format cultura modernă, axată pe știința galileo-newtoniană, pe comportamentul economic rațional (în sensul lui Max Weber) și pe comportamentul moral întemeiat pe norme universale. Această cultură este luată drept cultura europeană, în majoritatea cazurilor. În alte cazuri, se operează cu un sens mai larg al culturii europene, luând ca expresie reprezentativă raționalismul grec.

Vorbim, de asemenea, de civilizația europeană, înțelegând prin ea, cu aceeași aproximare, concretizările materiale ale culturii europene. Vorbim de „cultura europeană” și de „civilizația europeană” din nevoia pragmatică de a comunica asupra unei realități, cu toate că rămân în discuție și chiar obscure frontierele lor.

Cultura europeană de azi este rezultatul interacțiunii multiplelor popoare care s-au format pe harta continentului. Mai limpede de la incursiunile lui Cezar în Galia și pe Rinul Inferior, prestația culturală a diferitelor popoare a început să fie una rezultată din contacte și, într-un anumit sens, „europeană”. Celții, romanii, germanii, slavii, absorbind treptat ceva din ceea ce au dat vechii greci, au format marile rădăcini ale popoarelor ce au creat, treptat, „matricile” de sensibilitate și gândire în Europa. „Cultura europeană, purtată de aceste popoare și inteligibilă și posibilă numai ca simbioză a spiritului grec, a percepției romane a statului și dreptului, a eticii și religiozității creștine, s-a format organic în mutații mereu noi. De la mijlocul secolului al XVIII-lea, ca produs al acestei culturi, s-a născut civilizația modernă în Europa, care a cuprins apoi întreaga lume și a schimbat-o.”

Acestei Europe a culturii moderne și a unei civilizații științifico-tehnice, pe care ea a pus-o în mișcare pe întreaga planetă, i s-a prezis de mai bine de un secol „declinul (Untergang)”. Spengler a dat

forma de referință acestei diagnoze, în faimoasa sa lucrare *Declinul Occidentului: Contururile unei morfologii a istoriei universale* (1923), care pune direct întrebarea privind destinul culturii europene.

Impresionantă prin radicalismul ei, atrăgătoare pentru pesimiști, prin aparenta ei apodicticitate, seducătoare pentru intelectualii răsăriteni atașați tradiționalismului rural, filosofia culturii a lui Spengler, având în centru teza „declinului” Europei Occidentale, a fost preluată multă vreme în această formă. Faptul că Spengler însuși și-a modificat semnificativ vederile generale nu a mai contat. Acest fapt s-a petrecut, în orice caz, după 1924, și constă, în esență, în depășirea relativismului din *Declinul Occidentului* spre recunoașterea superiorității civilizației europene din secolul actual. În *Omul și tehnica. Contribuție la o filosofie a vieții* (1931), el admite că „secolul douăzeci a devenit în cele din urmă destul de matur pentru a penetra semnificația ultimă a faptelor, din care constă, în fapt, întreaga istorie a lumii”. Teza unității istoriei universale este acum recuperată și, corespunzător, relativismul bazat pe postularea de mari culturi ce nu comunică și rămân incomparabile este moderat și chiar redus. „Această modificare a diagnozei date de Spengler destinului culturii europene moderne are nu numai o importanță istorico-filosofică, în sensul că opera unui filosof cu rezonanță a înregistrat schimbarea unor opțiuni caracteristice. Ea are și o importanță filosofico-sistematică: diagnoza declinului culturii europene moderne a fost moderată, sub presiunea argumentelor factuale, chiar de către cei ce au lansat-o, cu fervoare și malițiozitate extremă.

Cultura europeană modernă nu este un stadiu încheiat, legitim, depășit al istoriei universale. Dar nu este, prin aceasta, un stadium fără probleme. Existența problemelor și chiar problemele au fost semnalate de diverse filosofii. Voi aminti câteva din aceste probleme, prin intermediul unor filosofii care le-au asumat și prelucrat sistematic. Este vorba de:

a) problema pierderii semnificației moral-practice a științei moderne pentru viața europeană actuală. Ea a fost semnalată și abordată sistematic de Husserl, sub termenul de „criză a științei europene”. În *Die Krisis* (1935), inițiatorul fenomenologiei transcendente conota această criză astfel: „Criza unei științe înseamnă nu mai puțin decât că autenticul ei caracter de științificitate, întregul mod în care ea și-a stabilit sarcina și și-a format, pentru aceasta, metoda proprie, au devenit problematice”. Ea nu afectează neapărat exactitatea și rigoarea formală a științei, ci mai curând rolul științei în cadrul culturii europene.

b) problema degradării ființării umane într-o administrare a lucrurilor spre a asigura reproducerea fizică a vieții. Ea a fost preluată și prelucrată de Jaspers în *Situația spirituală a timpului* (1931), care a acuzat o masificare a „ființării umane în condițiile modernității târzii, ca efect al imperativelor de supraviețuire și sub impactul tehnicii moderne de producție și comunicație, care privează ființarea umană de ceea ce are ea mai specific”.

d) problema convertirii faptice a iluminismului – viziunea emancipatoare a Europei moderne – dintr-o critică neîmpăcată a ceea ce este dat în realitatea societății moderne, într-un ornament ideologic al înaintării acesteia spre un totalitarism ascuns sau chiar fățiș. Celebra *Dialectică a iluminismului* (1947), a lui Horkheimer și Adorno, a emis și a apărut diagnoza unei „autodistrugerii” a iluminismului european datorată împrejurării că acesta nu a fost de la început destul de radical și de reflexiv, încât să prevină și să împiedice transformarea lui tacită într-o ideologie a reproducerii aparatului productiv și a structurii sociale existente. Individul este complet anulat în fața puterilor economice. La aceasta contribuie forța societății asupra naturii într-o măsură niciodată anticipată. În timp ce individul dispare în fața aparatului pe care îl servește, el este mai bine ca oricând aprovizionat de acest aparat. Într-o stare lipsită de justiție, cresc neputința și dirijabilitatea masei, o dată cu mulțimea de bunuri ce i se distribuie.”

f) problema convertirii tacite, istoricește condiționate, a instrumentelor intelectuale ale iluminismului, din mijloace emancipatoare, în mijloace de difuziune a unei raționalități instrumentale. Peter Sloterdijk a numit conștiința ce profilează sub tutela acestei raționalități „conștiință cinică”. Conform *Criticii rațiunii cinice* (1983), aceasta este o „conștiință falsă iluminată” ce se pleacă fără

rezistență semnificativă în fața „puterii lucrului deja făcut“, un „absolutism iluminat“, în ediție postiluministă.

h) problema recuperării sau, poate, a întemeierii unei morale care, pe fondul nelimitatei libertăți a individului, poate oferi temeuri de nezdruccinat răspunderii individuale. Mai mulți filosofi de primă mărime au observat că etica comunicativă nu are alternativă în condițiile unor societăți de complexitate înaltă, cum sunt societățile europene de astăzi, dar și că o astfel de etică nu se poate susține decât pe soclul libertății cuplate cu răspunderea indivizilor. Manfred Riedel, în *Pentru o filosofie secundă* (1988), a început cel dintâi să prelucraze această observație și să profileze o problemă și un orizont de dezlegare a ei. „Ceea ce astăzi ar fi necesar – scrie el – ar fi o nouă înțelegere a libertății și răspunderii, prelucrarea tipului de «etică a răspunderii» așa cum el a fost conturat la începutul secolului pentru politicienii activi.

Problemele asumate de abordările filosofice amintite și prelucrate, apoi, sistematic înăuntrul lor, sunt probleme ale unor crize diferite ca natură. Există, desigur, în limbajul curent, prea puțin supravegheat de exigențe logico-semantică, dar și în limbajul lipsit de rigoare al unor specialiști, tendința de a supralicita termenul de criză. Nu toate transformările structurale ale unui sistem social sunt și crize. În fapt, o criză poate fi identificată doar atunci când funcționalitatea unui sistem social-cultural este evaluată în legătură cu identitatea lui culturală. Privind lucrurile sub acest aspect, avem o criză atunci când funcționalitatea nu se mai poate asigura decât abandonând identitatea culturală de până atunci. Criza unui sistem social-cultural este, propriu-zis, o criză de identitate culturală.

Oriunde se petrec, crizele adoptă cursuri diferite. Unele rămân reduceri progresive continue ale bazei culturale inițiale a unui sistem social-cultural, altele devin imanente unui astfel de sistem. Dacă urmărim evoluția culturii europene, atunci se poate spune că nu există indicii empirice ale unei crize care să pună capăt acestei culturi. Indiciile care există sunt ale unei crize structurale ce rezidă în aceea că identitatea culturală a Europei nu are un correspondent nedistorsionat în factualitatea ei istorică, cel puțin din secolul actual. În fond, ce s-a întâmplat? Cred că faptele pot fi reunite sub trei rubrici: trecerea unității culturale a Europei în umbra confruntărilor dintre națiuni animate de orgoliul dominării altor națiuni; practic continua explozibilitate a problemei minorităților naționale în Europa întemeierea securității europene pe „echilibrul groazei“ mai curând decât pe înțelegere. Să ne oprim, pe rând, asupra acestor situații ce rezumă criza Europei și să examinăm posibilitățile de a le transcende.

Aceste situații nu sunt noi, dar nouă este posibilitatea care a apărut după 1989, de a le gândi într-un cadru nou. Pentru a o percepe, să ne amintim cum arăta Europa cu treizeci de ani în urmă și în deceniile ce au urmat până la cotitura istorică din 1989. Zguduită de două războaie mondiale, Europa nu a mai putut evita tensiuni interioare, iar în exterior ea și-a pierdut autonomia de mișcare. Tensiunile au continuat să subziste, chiar dacă ținute sub control, căci, pe de o parte, statele naționale au năzuit și năzuiesc să se desfășoare independent în politica lor, dar, pe de altă parte, nici un stat național nu își putea și nu își poate asigura securitatea (economică, politică, militară) fără a intra în acorduri și dependențe în raport cu alte state. În exterior, mișcările statelor europene au depins limpede de cele două supraputeri rezultate din al doilea război mondial, S.U.A. și Uniunea Sovietică. Dependența sporește încă o dată în 1949, când Europa se scindează oficial în blocuri politice și militare opuse și intră în lumi ce se organizează pe baze valorice antagonice: lumea liberă și lumea dictaturii comuniste. Dar, chiar în cadrul acestei dependențe sporite, statele europene occidentale au inițiat procesul regăsirii unității lor distruse de conflicte și au creat Europa comunitară sau „mica Europă“. Aceasta a jucat rolul cauzei finale pentru țările de dincoace de „cortina de fier“, iar 1989 a deschis șansa înaintării spre „marea Europă“. Prin chiar crearea ei, „mica Europă“ a infirmat prognoza declinului (Untergang) și a deschis, împotriva acesteia, o perspectivă: cea a reunificării europene pe bază de valori noi. Suntem astăzi în mediul creat de această perspectivă și de pași pe direcția convertirii ei într-o reală nouă configurație a vieții europene. „Mica Europă“ este, în urma noastră, a europenilor, ca un exemplu de urmat, „marea Europă“ este în fața noastră, a acelorași, ca o problemă și un ideal de realizat. Căci este

tot mai limpede că „Europa politică se poate organiza numai în acord cu situația ei proprie în lume și cu propria ei complexitate“.

Europa este caracterizată de pregnantă conștiință etnică a popoarelor ce trăiesc în sânul ei. Apartenența etnică este trăită de majoritatea persoanelor ca un fel de realitate ultimă, de reper definitiv, asemenea unui destin. Europa rezidă în fapt, de câteva secole, în istoria multiplu împletită a câtorva zeci de comunități etnice, numite popoare, națiuni și naționalități.

În secolul al XIX-lea, Europa s-a caracterizat prin formarea de state naționale și, legat de aceasta, prin concentrarea resurselor în direcția consolidării politice, economice și spirituale a acestor state. După primul război mondial au dispărut statele multinaționale, precum Rusia țaristă, Austro-Ungaria și, pe locul acestora, s-au format state naționale. Harta Europei a fost remodelată în funcție de considerente etnice și demografice, dar și de interesele puterilor momentului de a împiedica creșterea influenței Germaniei spre centrul Europei și de a stăvili expansiunea Rusiei bolșevice. Dar, oricum ar fi croită harta Europei, minoritățile naționale sunt inevitabile. Statele naționale au abordat problema minorităților naționale pe cont propriu, aplicând diverse politici naționale, pe o gamă care, la extreme, cuprinde proclamarea nonexistenței minorităților naționale în propriul stat și, în consecință, a unor drepturi specifice acestora, și, la cealaltă extremă, proclamarea dreptului propriului stat de a interveni în protejarea minorităților situate în alte state. Și într-un caz și în celălalt s-a ajuns la situații explozive. În Europa este astăzi foarte clar că problematica minorităților poate genera conflicte pe scară mare, încât este adevărat că „asigurarea păcii și drumul spre unitatea Europei încep acum cu aceea că națiunile conviețuiesc în mod reușit cu vecinii lor nemijlociți, iar națiunile titulare cu minoritățile etnice, și invers“.

O altă problemă legată de unificarea Europei este securitatea care s-a bazat pe strategia intimidării. Diversele state s-au aliniat blocurilor politice și militare dirijate de supraputeri sau au adoptat o neutralitate precaută, cel puțin în principiu. Nici unul nu a părăsit această scenă, în care s-a integrat în primul deceniu de după război. Fiecare a păstrat-o cu grijă, sub amenințarea dislocării, la cea mai mică inițiativă, a întregului sistem de securitate. Dar, o dată cu înlăturarea diviziunii ideologice a Europei, blocurile politice și-au pierdut baza și s-au prăbușit curând împreună cu blocul militar și politic dirijat de Uniunea Sovietică. Securitatea bazată pe strategia intimidării a fost înlocuită cu o securitate bazată pe strategia destinului comun. Aparțin trecutului acele timpuri în care conflicte într-o parte a Europei puteau fi ignorate și izolate de alte regiuni și state ale Europei. Astăzi distanțele nu mai sunt bariere în spatele cărora se poate trăi corespunzător intereselor și trebuințelor particulare“. Europa a devenit, obiectiv, o comunitate de viață economică, politică și culturală și un destin comun. Nu se mai poate atinge securitatea proprie în pofida celui alt, ci numai împreună cu el. Dependența entităților naționale europene una de alta a atins o nouă profunzime în condițiile modernității târzii, iar strategia abordării împreună a problemelor în fond commune este astăzi mai rafinată ca înainte.

Discuția despre declinul sau renașterea Europei trebuie să înceapă, logic vorbind, cu precizarea a ceea ce înseamnă cultura europeană. Până aici am determinat-o destul de larg, drept cultură organizată în jurul științei galileo-newtoniene, deci al unei științe orientate spre identificarea de regularități pe linia cauzalității eficiente, în jurul comportamentului economic, rațional, deci al unei raționalități comportamentale controlate de succesul întreprinderii, și în jurul comportamentului moral întemeiat pe norme universale, deci al unei morale a reciprocității. Dacă aplicăm acestor caractere ale culturii europene o hermeneutică pentru a le găsi fundamentul ultim, atunci am ajunge la o înțelegere a persoanei umane, care sintetizează pe un soclu creștin determinațiile: libertatea de decizie a persoanei, capacitatea ei de a-și configura viața, răspunderea personală pentru faptele ei, conștiința vinovăției în raport cu reguli universale. Această înțelegere a reprezentat mereu propulsia culturii europene și a permis depășirea formelor de despoție orientală care au pătruns uneori în sânul ei. Ea a alcătuit spiritul european, care a condiționat mereu istoria europeană. Pe cât acest spirit a fost viguros, identitatea culturală a Europei și-a găsit corespondentul în factualitatea ei istorică. Atunci când el a slăbit, această factualitate a intrat în criză, inclusiv o criză de identitate.

Regăsirea identității este posibilitatea concretă care s-a deschis în deceniile postbelice și, cu încă un pas, după 1989, o dată cu noua raportare a națiunilor europene una la alta, cu identificarea mecanismelor de ieșire din naționalism și de reglare, pe baza comprehensiunii reciproce, a litigiilor. Aceasta este posibilitatea concretă a renașterii europene. Cum și cine ar putea prelua într-o sistematizare teoretică această posibilitate? Este astăzi tot mai clar că „toate ideologiile politice ale Europei, pe care le-am preluat din secolul trecut, sunt, evident, incapabile să se confrunte cu grijile principale ale civilizației noastre, fără să mai vorbim de nevoile voinței noastre de a găsi un drum clar – chiar și atunci când este adevărat că diferite valori fundamentale din care ele se reclamă nu sunt, în nici un caz, îmbătrânite. Dar drumul de la valori fundamentale la politica practică este lung, sinuos și nesigur. Destrămarea acestor ideologii nu trebuie considerată însă, în nici un caz, drept înfrângere, cu toate că noi nu știm ce va intra în locul lor“.

Tema 3. PREMISELE ȘI EVOLUȚIA INTEGRĂRII EUROPENE

- 1. Etapele formării UE: de la idee la realizare practică.**
- 2. Mecanisme de constituire a UE (Tratatele de la Paris, Roma, Maastricht, Amsterdam, Nice).**
- 3. Membrii UE în căutarea documentului politic de bază a integrării politice europene – Constituția Europeană versus Tratat Instituțional. Tratatul de la Lisabona.**

1. Etapele formării U.E. de la idee la realizarea practică.

Se consideră că perioada dintre cele două războaie mondiale a construit perioada pentru dezvoltarea Ideii Europene. Făcând abstracție de la factorii „tradiționali istorici” care au generat tendința unificării Europei aceasta perioadă începe să se evidențieze prin diverși factori de integrare. Progresul tehnic în economie și transport (căi ferate, dezvoltarea relațiilor poștale, apariția automobilului, avionului etc.)

Ideea promovării, popularizării și în unele cazuri intenției de realizare a unității europene nu este nouă în aceasta perioadă. Ideea era susținută de un șir de personalități remarcabile din domeniul politic, economic, cultural etc.

Nu trebuie să facem abstracție de procesul globalizării, care a lăsat o amprentă asupra constituirii ideii Europene. Ca exemplu poate servi cartea scriitorului, jurnalistului, sindicalistului francez Francis Delaisi, care în cartea sa „Les contradictions du monde moderne”, Paris Payot 1932, demonstrează ciocnirea percepției internaționalizării (globalizării) – exprimată evident în primul rînd prin comerț și senzație naționaliste.

Realitatea existentă specifică pentru multe state europene care se aflau într-o criză economică, ciocniri naționaliste, generează apariția unor cărți, scrieri, cu tematica declinului Europei. Acestea studiază și analizează direct sau indirect continentul european ca pe o construcție unică în plan tradițional-istoric, cultural-spiritual, economico-politic, stimulînd astfel căutarea unor soluții de salvare, ieșire din impas, care se evidențiau tot mai frecvent prin unirea continentului european într-o construcție unică.

Drept exemplu de scrieri și cărți menționăm Oswald Spengler (1880-1936) ”Declinul Occidentului”. Unde autorul O. Spengler utiliza noțiunea de Occident în schimbul celui de Europa. Adeptul viziunii organicist-deterministă, el considera că la fel ca și planetele, culturile se nasc, înfloresc și mor. Considera că Occidentul trece de la faza de cultură la cea de civilizație și va pieri cîndva. După estimările lui aceasta se va întîmpla în anul 2200.

Putem menționa și alți reprezentanți, care meditau supra problemei expuse ca de exemplu: Karl Jaspers "Situația spirituală a epocii noastre" 1931; Sigmund Freud "Das Unbehagen in der Kultur" 1930; Henri Massis "Defense de l Occident" 1927; Hilaire Belloc "The Crisis of our Civilisation,,"; Ortega y Gasset "Revolta maselor" 1930, (care analizează prezentul și viitorul puterii Europene, unitatea Europeană, viitorul European).

Primele forme de organizare europene.

Personalitatea de excepție în rîndul susținătorilor unității europene, considerat unul din părinții fondatori ai Europei Unite este Richard Nikolaus Coudenhove Kalergi (1894-1972). În 1922 publică în presa germană și austriacă un apel pentru crearea Paneuropei, ca la sfîrșit să publice o serie de cărți denumite Paneuropa 1926. Coudenhove Kalergi considera că Europa a fost împinsă din centru la periferia lumii. În analiza sa el vorbește despre 5 Europe: greacă, romană, Europa migrațiilor, Europa frontierele căreia coincid cu credința catolică, Europa absolutismului iluminist și autocrației. A șasea Europă este – Statele Unite ale Europei, sau după el, federația Paneuropeană. Coudenhove Kalergi considera că lumea a intrat în epoca dimensiunilor continentale (Paneuropa, Panamerica, URSS, Japonia China). În 1924, C. Kalergi lansează Manifest Paneuropean, tot în acest an creează organizația Paneuropa cu sediul la Viena. În 1926 organizează primul congres Paneuropean. Tot în aceasta perioadă au fost create comitete naționale ale Paneuropei.

Putem să afirmăm că la baza propagării ideii Europene a contribuit: Liga Unității Europene fondată de sir. Max Waetcher (1913); în 1924 se constituie statele unite ale Națiunilor Europene sau Inițiativa Scandinavă creată de Roskilde (Danemarca); în 1926 se formează la Geneva Federația pentru Antanta europeană, care se transformă în Federația europeană a comitetelor de cooperare europeană.

În 1931 Academia Diplomatică Internațională de la Paris pune în analiză și dezbateră problema - soarta Europei. În 1932 Fundația Alessandro Volta organizează la Roma o reuniune pe aceeași temă cu figuri ilustre a culturii europene.

În presa europeană, în reviste, ziare, apar tot mai multe articole dedicate ideii uniunii europene (L Europe Nouvelle; Neue Europa, Pax, Le Monde Nouveau, La Revue des vivants, Round Table, Revue de Droit International et de Sciences Diplomatiques et politiques, Revue d Economie Politique, Paneuropa etc.) Aristide Briand (1862-1932) personalitate ilustră – Șeful guvernului francez, Ministru de Externe, Premiul Nobel pentru pace (1926). De numele său este legată inițiativa de propagare a ideii Uniunii Europene. În septembrie (5) 1929, A. Briand a prezentat la Geneva în fața delegaților a 27 de state europene, membre a Societății Națiunilor, planul său de organizare a Europei. Acest plan prevedea crearea unei uniuni federale bazată pe aspectul geografic (continentul european); pune accent pe o colaborare tot mai strînsă între statele Europei în domeniul economic, politic fără a atinge suveranitatea statală. Reprezentanții statelor europene au primit cu interes ideea prezentată de A. Briand și au cerut să fie elaborat un memorandum.

În mai (1) 1926, acest document a fost trimis către 26 state europene. Prima parte a documentului se referea la: societatea popoarelor europene, continentul unic european este generatorul culturii, a civilizației umane. A doua parte este prezentată ca fiind compusă dintr-o serie de întrebări adresate guvernelor statelor europene (de exemplu: este necesară realizarea unui pact general pentru consacrarea principiului unității morale și a solidarității ce se instituia între statele europene?; Este necesar instituirea unui cadru instituțional al Uniunii Europene? ș.a.). De asemenea se cerea stabilirea directivelor generale ce vor-determina activitatea Comitetului politic; se cerea opinia guvernelor asupra problemelor: rolul cartelurilor pe piața comună, scăderea progresivă a tarifelor vamale, coordonarea eforturilor pentru lucrări publice de amploare, creditarea regiunilor slab dezvoltate, ș.a. Din păcate istoria a cunoscut un fiasco al uniunii, exprimat prin obiecții din partea a 21 de state, două state au acceptat ideea, trei state au acceptat-o cu anumite rezerve.

În septembrie 1930 este creată Comisia de Studiu pentru Uniunea Europeană. Dinamica întrunirilor este impresionantă. Timp de doi ani din 1930 și până 1932 au avut loc 10 întâlniri, dar rezultatele fiind modeste.

După părerile specialiștilor cauza eșecului inițiativei lui A. Briand a fost criza economică mondială. Aceasta la rândul său genera măsuri unilaterale, putem spune egoiste, concentrate pe interes propriu în plan politic în luptă contra crizei existente. Oamenii politici nu au avut luciditatea sau probabil autoritatea de a acționa în interesul comun.

Perioada celui de-al doilea război mondial prezintă un interes specific pentru ideea Europei Unite. Pentru fasciști acest deziderat era privit ca factor de mobilizare, ca temă de propagandă, ca scop de realizare a reichu-lui ca final realizarea unei unități globale sub egida rasei superioare. În plan de comunicare era utilizată ideea unei - Noua Europa, Fortăreața Europei. Ministrul Propagandei germane susținea că – *sensul acestui război este Europa*.

Un adevărat curent federalist apare în Italia (1941) în frunte cu Altiero Spinelli (1906-1986), care susținea federalizarea Europei. A. Spinelli redactează în 1941 pe această temă ”Manifestul Ventotene,,. Manifestul a circula în rândul membrilor Rezistenței Italiene și a fost adoptat ca program al Mișcării Federaliste Europa, fondată de A. Spinelli în anul 1943. În 1944 apare Proiectul de declarație al rezistențelor europene, în care se preciza crearea unei federații între popoarele europene.

Începînd cu anul 1945 se încheia al doilea război mondial. După unii specialiști aceasta etapă poate fi considerată drept începutul trecerii de la Ideea Europeană la Construcția Europeană.

Anul 1945 este considerat drept un an care pune capăt celui mai groaznic proiect istoric, soldat prin zeci de milioane de victime, economii distruse e.t.c.. În plus prezența armatei URSS în centrul Europei crea un climat de incertitudine și teamă. În schimbul Marea Coaliție se instalează războiul rece, astfel începînd cu anul 1947, continentul european este lupta între două supraputeri: URSS și SUA în cadrul unui conflict global.

Winston Churchill (1874-1965) prim-ministru al Britaniei, politician lucid care a influențat evenimentele de creare a Unității Europene. În 1930 sprijină inițiativa lui C. Kalergi și A. Briand. În iunie anului 1940 propune ideea creării Uniunii franco-britanice: manifestîndu-se prin instituții comune, prin politica externă și de apărare comună, instaurarea cetățenie europene. Ulterior o intervenție asupra problemei reorganizării Europei W. Churchill o face în septembrie 1946 în cadrul unui discurs ”Discurs despre tragedia Europei,, de la Zurich. În acest discurs politicianul descrie rezultatele celui de-al doilea război mondial (*foame, ruine și suferințe – dezastru care s-a creat și care nu trebuie să se repete*), ca apoi iscusit să treacă la actul salvator, care trebuie să fie întreprins de către statele Europei și anume construcția Statelor Unite ale Europei. Puțin timp mai tîrziu W. Churchill este la baza fondării The American Committee on United Europe – scopul căruia a fost promovarea ideii Unității Europene.

Este important să constatăm faptul că după al doilea război mondial numărul organizațiilor federaliste a început să crească vertiginos în diferite state europene. Drept exemplu putem menționa: *Union Europeenne des Federalistes, Movimento Federalista Europeo, Coomite francais pour la Federation europeenne, Liga Independentă de Cooperare Europeană, Nouvelles Equipes Internationales, Mouvement pour les Etates Unis Socialistes d Europe*. Coudenhove Kalergi creează Uniunea Parlamentară Europeană în 1947. Tot în 1947 se creează Comitetul de Coordonare al Mișcărilor în favoare Europei Unite, la care au aderat celelalte organizații cu excepția Uniunii Parlamentare Europene.

Trebuie să ținem cont că realitatea care se creează la acel moment în Europa este relativ prielnică pentru aplicarea în practică a ideii Uniunii Europene (o situație specifică a fost divizarea continentului european în partea de Est cu dominarea URSS, care creează statul Est german în 1949, ”lovitura de la

Praga, 1948 și Vestul cu o influență exercitată tot mai mare din partea SUA și Anglia). În asemenea circumstanțe se cerea intensificarea relațiilor economice, politice și militare – fapt realizat pe parcursul anilor de ambele tabere. În data de 7-10 mai 1948 are loc desfășurarea Congresului de la Haga, organizat de Comitetul de Coordonare al Mișcărilor în favoarea Europei Unite. La congres au participat circa 800 de invitați din 25 de state. Au fost create 3 comisii specializate: *direcția economică* (finalizată cu crearea Consiliului Economic și Social); *direcția politică* (cerea convocarea Adunării Europene), direcția culturală (finalizată cu crearea Centrului European al Culturii).

După cum a fost menționat mai sus confruntarea bazată pe divergențe ideologice, apoi răsfrângându-se și în alte domenii (economic, cultural, militar) între Vestul occidental (capitalist) și Estul (socialist-comunist) creează baza pentru o cooperare mai complexă în mod special în domeniul militar și economic. Prin doctrina lui Truman enunțată pe 12 martie 1947, SUA evidențiază implicarea sa în stoparea amenințării sovietice în estul Mediteranei.

Dezvoltarea cooperării în domeniul economic – Planul Marshall.

Pe 5 iunie 1947, secretarul de stat George Marshall (1880-1959) general, diplomat și politician american, prezintă la universitatea Harvard un plan de reconstrucție a Europei de după cel de-al doilea război mondial (ajutorul era oferit întregii Europe). URSS refuză propunerea în teama dependenței și condițiilor propuse de SUA. Acest plan a generat ruperea între blocul comunist și cel occidental pe continentul european.

SUA cerea *coordonarea* activității statelor interesate în ajutorul financiar și crearea unei cereri comune de ajutor. Astfel Conferința de la Paris din iulie 1947, decide crearea unui Comitet de Cooperare Economică Europeană, care vine în septembrie 1947 cu cererea comună de ajutor în valoare de 22 miliarde de dolari. Pe data de 3 aprilie 1948 Congresul american votează legea ajutorului pentru Europa. Pe 16 aprilie 1948 este creată Organizația Europeană de Cooperare Economică – scopul acestei organizații fiind administrarea ajutorului american; Organizația Europeană de Cooperare Economică (OECE) a fost o organizație interguvernamentală cu caracter economic. Obiectivul OECE era de a promova dezvoltarea producției și a schimburilor internaționale de mărfuri și servicii, reducerea taxelor vamale și a altor obstacole în calea comerțului, menținerea stabilității valurilor naționale și echilibrului balanțelor de plăți. În cadrul OECE a fost creat Acordul de plăți intra-european care, în 1950, s-a transformat în Uniunea Europeană de Plăți. OECE avea sediul la Paris, având organe de conducere – Consiliul de Miniștri (reprezentanți din toate statele membre), Comitet Executiv (format din 5 membri), au fost create un șir de Comitete tehnice în domenii specializate ca: transport, agricultură lemn, hârtie, cărbune, oțel etc. și Agenții ca de exemplu Agenție Europeană de Plăți. În cadrul Consiliului de Miniștri a OECE deciziile erau luate în unanimitate. Este important de menționat faptul că în cadrul acestui Consiliu de Miniștri sau creat două direcții: una cu tendință de a crea o autoritate supranațională (susținută de Franța, Belgia, Italia) și a doua direcție ce apela la menținerea suveranității naționale (Anglia, Țările Europei de Nord).

Astfel OECE a contribuit substanțial la dezvoltarea cooperării între statele membre, putem menționa aici dezvoltarea relațiilor personale, instituționale și profesionale. OECE constituie prima organizație de cooperare economică apărută în Europa Occidentală, aceasta se impune prin stabilirea unui dialog, înființarea unor legături stabile la diferite niveluri între aceste state. Este un gen, o modalitate de: stabilire a unei „comunicări europene”, de reconciliere europeană, de creare a unei Europe noi.

Dezvoltarea cooperării în domeniul militar (NATO).

În cea ce privește a doua direcție de cooperare la nivel european este cazul să evidențiem cooperarea militară. În martie 1947 Franța semnează cu Marea Britanie Tratatul de la Dunkerque. Obiectivul acestui tratat se rezumă la crearea unei alianțe (franco-engleze) împotriva unui eventual atac venit din partea Germaniei. În martie 1948 a fost semnat Tratatul de la Bruxelles între Franța, Marea

Britanie, Belgia, Olanda, Luxemburg. Acest tratat a stat la baza creării primii organizații militare din Europa de Vest – Uniunea Occidentală (ca în 1954 să devină Uniunea Europei Occidentale). În aprilie 1949 a fost semnat Tratatul de la Washington, care pune baza creării NATO. Statele semnatare au fost inițial SUA, Canada, Marea Britanie, Franța, Belgia, Olanda, Danemarca, Norvegia, Islanda, Portugalia și Italia (în 1952 aderă Grecia, Turcia, iar în 1953 Germania Federală).

Consiliul Europei

În urma unei cooperări între Comitetul Permanent al statelor membre ale Tratatului de la Bruxelles, Mișcarea Europeană a ajuns la un compromis în vederea formării unui Consiliu al Europei care să dispună de un Comitet al Miniștrilor și o Adunare Consultativă.

Statutul Consiliului Europei este semnat la 5 mai 1949 la Londra și intră în vigoare la data de 3 august 1949. Sediul Consiliului Europei este stabilit la Strasbourg. Pe data de 8 august 1949 are loc prima sesiune a Comitetului Miniștrilor deschis de Robert Schuman și prezidat de P. H. Spaak. Consiliul Europei a avut inițial 10 membri fondatori (Belgia, Olanda, Danemarca, Franța, Irlanda, Italia, Luxemburg, Marea Britanie, Norvegia, Suedia). La momentul de față este o organizație care cuprinde 47 de membri. Conform statutului scopul organizației este realizarea unei unități între membrii săi pentru salvagardarea și realizarea idealurilor și principiilor care sunt moștenirea lor comună și pentru facilitarea progresului lor economic și social.

Structura Consiliului Europei era inițial compusă din Comitetul Miniștrilor (format de regulă din Miniștrii de Externe ai statelor membre), care era organul decizional. Adunarea Consultativă și Secretariatul era organ subordonat Comitetului Miniștrilor, fiind înzestrat cu atribuții pur administrative.

La momentul de față Consiliul Europei are o structură complexă, fiindu-i atribuite instituții ca : Comitetul Miniștrilor, Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, Congresul Autorităților Locale și Regionale, Comisarul pentru drepturile omului, Secretarul General (care urmăresc obiective specifice ca: protejarea drepturilor omului, protejarea democrației pluraliste, protejarea supremației dreptului, încurajarea dezvoltării identității și a diversității culturale a Europei, căutarea soluțiilor pentru probleme ca: discriminarea, protecția mediului, clonarea umană, SIDA, terorismul, crima organizată, drogurile, etc.)

Consiliul Europei a fost prima organizație europeană inter-guvernamentală și inter-parlamentară, care a inițiat asocierea politică pentru statele democratice ale continentului european. Trebuie de menționat faptul că la momentul anilor 1949-1950 nici o organizație economico-politică nu prezenta viziune federalistă de integrare, care să pună fundamentul unei Europe Unite. Anume acest moment după unii cercetători a servit imbold pentru continuarea căutării acelei formule asistenței politice care să asigure construcția federativă a Europei.

2. Mecanismele de constituire a UE (Tratatele de la Paris, Roma, Maastricht, Amsterdam, Nice).

Integrarea Europeană.

Dea lungul unei perioade îndelungate ideea de unificare europeană a început să capete un contur real începând cu a doua jumătate a sec. XX. Premisele, fundamentul acestei uniuni constituie:

1. Să oprească a treia conflagrație mondială, ca conștientizarea pericolului naționalismului agresiv din Europa, care a adus la apariția celor două războaie mondiale;
2. Să restabilească pozițiile de după război și să consolideze Europa din punct de vedere economic (față de SUA și URSS) și să creeze un spațiu economic unic european (ca compensare a sistemului colonial pierdut);

3. Să consolideze continentul european în urma scindării lui în Vestul Occidental (capitalist) și Est (socialist) privită ca opunere influenței crescînde a Uniunii Sovietice.
4. Eliminarea rivalităților existente între Franța și Germania privind zonele strategice ale Rhur-ului și Saar-ului.
5. Să reintegreze Germania în familia europeană, etc.

Începutul procesului de integrare europeană este caracterizat prin trăsături specifice, individuale care constituie fundamentul actualei structuri a Uniunii Europene. Asupra acestui proces de uniune au contribuit personalități ilustre a continentului european, fiind numiți „Părinții fondatori” a Uniunii Europene. Putem menționa aici: W. Churchill, Konrad Adenauer, Alcide de Gasperi, P-H Spaak, Charles de Gaulle, Robert Schuman, Jean Monnet, A. Spinelli, C. Kalergi, A. Briand și alții.

La o conferință de presă organizată pe 9 mai 1950 Ministrul de Externe francez Robert Schuman (1886-1963) a prezentat declarația care îi poartă numele (Declarația lui Schuman). Este actul de naștere a Comunității Europene (Uniunea Europeană de astăzi). R. Schuman a propus implicarea câtorva state europene într-un proiect de cooperare mai strînsă. Declarația lui R. Schuman se referea la pacea și unificarea europeană. Robert Schuman vedea aceasta realizare prin prisma direcției funcționaliste – acordă atenție sferei tehnocratice și sferei economice.

Propune planul său bazat pe rațiune practică, economic și politic fiind evidențiat printr-un transfer de suveranitate către o organizație cu puteri de constrîngere asupra membrilor săi. Acest obiectiv se realiza prin plasarea întreagă a producției franco-germane de cărbune și oțel în componența unei Înalte Autorități comune. Aceasta inițiativă asigură interdependența și coexistența a două state anterior rivale. **Obiectivul politic era** alipirea Germaniei la Europa; eliminarea rivalităților privind zonele strategice ale Rhur-ului și Saar-ului; concilierea europeană și crearea spiritului, valorilor morale proprii continentului european; asigurarea păcii – ca urmare a conștientizării a două războaie mondiale.

În urma acestei declarații pare să fie momentul potrivit pentru transpunerea în practică a creării ideii Uniunii Europene. Față de aceasta idee aviz pozitiv au dat Franța, Germania, Belgia, Luxemburg, Italia și Olanda. Aceste state au delegat reprezentanți care erau însărcinați să asigure realizarea proiectului de tratat. În luna martie 1951 proiectul era gata. Pe 18 aprilie 1951 la Paris are loc semnarea Tratatului fiindu-i determinată perioada de funcționare pe 50 ani. Tratatul intră în vigoare la 25 iulie 1952. Astfel a fost creată

Comunitatea Europeană a Cărbunului și Oțelului (CECO). Obiectivele CECO erau: *promovarea dezvoltarea schimbărilor între Statele Membre; vegherea aprovizionării regulată a pieței; să modernizeze producția și amelioreze calitatea produselor; să amelioreze condițiile de muncă și de viață în aceste sectoare; să asigure accesul utilizatorilor la sursele de producție; să se obțină cel mai scăzut preț fără a modifica calitatea produselor; exploatarea rațională a zăcămintelor.*

Structura instituțională se manifestă prin caracterul supranațional al acestei Comunități, reprezentat prin transferul de competențe către o instituție responsabilă de luarea deciziilor independent de consensul Statelor Membre.

Prima instituție o constituie *Înalta Autoritate* cu sediul la Luxemburg. Înalta Autoritate avea atribuții largi, deciziile luate fiind obligatorii pe teritoriul Statelor Membre. A doua instituție a fost *Consiliul Special al Miniștrilor* – obiectivul fiind vegherea și apărarea intereselor Statelor Membre. A treia instituție era *Adunarea Comună* a CECO – avea puteri de control asupra Înaltei Autorități. A patra instituție a fost *Curtea de Justiție* – ea judeca litigiile îndreptate de Statele Membre împotriva Înaltei Autorități. Astfel Curtea de Justiție a jucat un rol fundamental în întărirea autorității supranatale a Înaltei Autorități.

O altă inițiativă sectorială era reprezentată prin crearea unei Comunități Europene de Apărare (CEA). Inițiativa a eșuat datorită faptului că Tratatul aferent semnat în 1952 nu a fost niciodată ratificat de către Parlamentul Franței.

Necătînd la eșecul de ratificare a CEA, acesta a creat un profund sentiment de decepție în rîndul federaliștilor. După eșecul din august 1954 era clar că prima direcție, anume cea economică avea să capete o importanță deosebită pentru Uniunea Europeană. Astfel apar inițiative de a crea noi comunități sectoriale, specializate. Se propunea crearea Comunității Agricole, Comunitatea Europeană a Transportatorilor în domeniul medical ș.a.

Jean Monnet formează Comitetul de Acțiune pentru Statele Unite ale Europei, care vine cu ideea creării unei Comunități Economice Europene sau Piața Comună. Aceasta inițiativă a fost preluată de miniștrii de externe a Luxemburgului, Olandei și Paul-Henri Spaak. Ministrul de externe a Olandei, Johan Willem Beyen considera că dezvoltarea sectorială a integrării nu este capabilă să acopere acest proces integrațional, astfel propune planul unei Comunități economice.

În iulie (1-3) 1955 ministrul de Externe Italian Gaetano Martino, organizează conferința cu reprezentanții Consiliului de Miniștri al CECO, tematica fiind vectorul integrării europene. În așa mod la insistența statelor BENELUX s-a cerut introducerea pe ordinea de zi a conferinței în vederea discutării memorandumului lor comun. În procesul discuțiilor părerile sau divizat evident în două direcții: prima era crearea unei comunități economice generale; a doua opta pentru integrarea economică sectorială. Ca final Statele Membre au propus drept obiectiv comun crearea pieții comune europene, care să excludă orice taxă vamală și orice restricție (tot aici s-a pus accent pe dezvoltarea instituțiilor comune, piața comună și armonizarea politicilor sociale). A fost creat un comitet de experți cu caracter interguvernamental în fruntea căruia a fost numit P. H. Spaak. Comitetul sa divizat în 4 comisii: energiei tradiționale, energiei nucleare, transporturilor și lucrărilor publice, piața unică.

Au fost organizate în jur de 7 conferințe pentru a obține un acord general în vederea finisării unui raport al comitetului condus de P. H. Spaak cu privire la două comunități, ca apoi acest raport să fie acceptat de experți, miniștri de Externe și șefi de guverne.

Tratatul de la Roma.

Pe 25 martie 1957 la Roma pe Capitoliu, în Palatul Conservatorilor a avut loc ceremonia istorică la care au participat 12 personalități oficiale. În urma cuvîntărilor care au avut loc la deschiderea conferinței care a specificat importanța istorică a evenimentului, voința de unificare a Europei, care nu se bazează pe recurgerea la forță, ci pe inteligență, voință. Apoi a venit momentul de semnare a celor două tratate și documentelor anexe, acestea fiind semnate de miniștri de Externe și șefii guvernelor. Sloganul aceste întâlniri era – *șase popoare o singură familie, pentru binele tuturor*.

Tratatul de la Roma instituie Comunitatea Economică Europeană (CEE) semnat la 25 martie 1957. Durata tratatului era nelimitat. Conținutul era format din 248 de articole, 4 anexe, 13 protocoale, 4 convenții și 9 declarații. Scopul tratatului CEE era: instituirea unei piețe comune și prin apropierea progresivă a politicilor economice ale Statelor Membre să promoveze dezvoltarea armonioasă a activităților economice în întreaga Comunitate, o extindere continuă și echilibrată, o stabilitate crescută, o ridicare accelerată a nivelului de viață și relații mai strînse între statele pe care le reunește (Art. 2).

Obiectivele Tratatului CEE sunt evidențiate în art. 3 și cuprind: 1) eliminarea taxelor vamale și restricțiilor cantitative la export și import în comerțul dintre Statele Membre; 2) stabilirea unui tarif vamal comun și a unei politici comerciale comune față de statele terțe; 3) abolirea între Statele Membre a obstacolelor în cale liberei circulații a persoanelor, serviciilor, capitalurilor și mărfurilor; 4) instituirea unei politici comune în domeniul transporturilor; 5) instituirea unei politici comune în domeniul agriculturii; 6) stabilirea unui regim care să garanteze veritabila concurență pe piața comună.

Al doilea tratat semnat la conferința de la Roma, dar care se referea la o politică sectorială este Tratatul EURATOM. Obiectivele acestui tratat se referea la: 1) dezvoltarea cercetării și răspîndirea cunoștințelor, stabilirea unor standarde de siguranță pentru muncitorii din domeniul dat; 2) aprovizionarea statelor membre cu minereuri și combustibil nuclear; 3) stimularea investițiilor de capital în industria nucleară și construirea instalațiilor necesare acestei industrii.

Instituțiile create prin cele două tratate de la Roma reprezentau relația celor trei comunități (CECO, CEE, CEEA). În centrul CEE și CEEA a fost creată instituția numită Comisia. Fiecare comunitate avea propria Comisie. Comisia CEE avea 9 membri, iar Comisia CEEA avea 5 membri. Aceste două Comisii erau instituții supranaționale cu funcții de propuneri și controlul îndeplinirii Tratatelor.

Consiliul CEE. Este considerată cea mai importantă instituție a noilor comunități (CEE și CEEA). Erau formate la nivel ministerial și reprezenta suveranitatea statelor și aveau puterea de decizie exprimată prin votul majoritar calificativ (12 voturi din 17).

Adunarea Parlamentară Europeană. Era o instituție care pe lângă Curtea de Justiție era considerată comună celor trei comunități. Astfel, la 28 februarie 1958 a fost dizolvată Adunarea Comună a CECO, iar pe 19 martie 1958 la Strasbourg are loc prima sesiune a Adunării Comune a celor trei comunități (fiind denumită în Adunarea Parlamentară Europeană). APE era constituită din 142 de deputați, membri a parlamentelor naționale. Funcționalitatea APE era limitată ca exemplu avea atribuții deliberative și de control, fără putere legislativă sau bugetară.

Curtea de Justiție. Era o instituție comună celor trei comunități. Curtea era constituită din 7 membri.

Tratatele de la Roma au fost ratificate rapid de către Statele Membre în septembrie – decembrie 1957 și intră în vigoare la 1 ianuarie 1958. Începînd cu luna ianuarie au început să fie desemnați primii membri ai Comisiilor. În ianuarie 1959 încep primii pași spre realizarea Pieții Comune. În urma măsurilor economice întreprinse piața a reacționat benefic cu o creștere de 19 % a schimburilor economice între statele membre. Tratatul de la Roma privind CEE prevedea eliminarea taxelor vamale între statele membre după o perioadă de tranziție de 12-15 ani. În urma succeselor economice se aprind cu o intensitate mai vădită discuții referitor la crearea uniunii politice. Tema dată fiind analizată la înfrîntarea de vîrf a celor șase state în februarie – iulie 1961. Inițiativa era clară și firească, dar din punct de vedere istoric era puțin favorabilă pentru ideile supranaționale.

De la comunitățile europene la uniunea europeană

Din momentul semnării și pînă la Tratatul de la Maastricht, în 1992, Tratatul CEE va suferii ajustări în conținut și modificări în interpretări, determinate de natura și fluxul evenimentelor politice interne și externe:

- evoluția sistemului instituțional al comunității;
- noi competențe în luarea deciziilor și fuziunea executivelor comunităților;
- extinderea comunităților prin aderarea de noi state membre;
- lărgirea sferei de acțiune la noi domenii și completarea sistemului de cooperare economică cu problemele de politică externă (Actul Unic European, din 1986).

Chiar dacă, își făceau simțită prezenta primele semne de prosperitate economică, evoluția de la un proces de integrare economică spre UE se găsea sub incidența factorului politic. Marea confruntare, ce se manifesta în plan politic, avea ca subiect *organizarea constituțională a Europei*, în privința căreia se formaseră *două viziuni*. *Una a europenilor*, susținută de generalul de Gaulle, care condamna „anumite organisme, mai mult sau mai puțin extranaționale, care au valoarea lor tehnică, dar nu au și nu pot avea autoritate și prin urmare, eficacitate politică”. Statele sunt «singurele entități care au dreptul să ordone și puterea de a fi ascultate. În susținerea Europei statelor, a posibilității unei construcții cel mult confederale, se atacau componentele Europei comunitare, considerate „o figurație de executiv, o figurație de legislativ și o tehnocrație în mare parte străină, un aeropag tehnocratic, apatrid și iresponsabil”.

Adepții *celeilalte viziuni*, respectiv Europa supranațională, erau ferm convinși de superioritatea construcțiilor supranaționale asupra cooperării interstatale tradiționale.

„Europa europenilor” este opusă în acest mod „Europei atlantice”, pentru faptul, că singurul reper politic stabil era considerat statul național, idee opusă federalizării atlantice. Președintele francez explica: „Europa integrată, cum se spune, unde nu va exista politica, va depinde de cineva din spatele ei și care va avea o politică a sa. Va exista un federator, dar unul care nu va fi european”. Aceasta explicație, formulată în mai 1962, a fost un răspuns dat SUA în privința inițierii unei politici de înglobare a ansamblului european (discursul președintelui Kennedy, Philadelphia, iulie 1961). Politica de „partnership”, propusă merge mai departe astfel încât cererea Marii Britanii, de a intra în Piața Comuna, este respinsă de două ori, în 1963 și 1967, pe motivul ca ar putea reprezenta „calul troian al americanilor în Europa”.

Planurile Fouchet

După prima întâlnire la nivel înalt între șefii de state și de guverne din cele 6 state comunitare, în 18 iulie 1961, conferința de la Bonn se finalizează cu „Declarația de la Bad Godesberg”, prin care o comisie interguvernamentală este însărcinată să studieze și să propună un proiect de uniune politică, considerat parte integrantă a Tratatului de la Roma.

Primul proiect supus dezbaterii, Planul Fouchet I, relua ideile enunțate în declarația din iulie, cu *accent pe supranaționalitate, apărare și problema Marii Britanii*. Amendamentele aduse, în principal de Belgia și Olanda vizau câteva prevederi calificate drept inacceptabile. În primul rând se solicita precizarea obiectivului clauzei de revizuire.

Aceasta clauza, stipulată în proiect, prevedea ca la 3 ani după intrarea în vigoare a Planului, acesta sa fie revizuit pentru ca uniunea sa poată stabili o politica externa comuna si o centralizare în sensul uniunii. În al doilea rând, în domeniul apărării, se dorea menținerea atributelor de apărare și politica mondială în competența NATO, adică acceptarea unei politici europene de apărare, dar fără a aduce prejudicii Alianței. În al treilea rând, se contesta absența valorilor federaliste și condiționarea acestui proiect de acceptarea candidaturii Marii Britanii.

În 18 februarie 1962, este prezentat un nou proiect, Fouchet II, în care sunt făcute, de către Franța, câteva concesii: „este recunoscută legătura dintre politica comuna de apărare și colaborarea ce trebuie stabilită în cadrul NATO, introducându-se și elemente comunitare, un secretar general independent scos de sub influența statelor, o adunare parlamentară, ale cărei puteri să depășească treptat simpla consultare, o clauza de revizuire specificată pentru a elimina orice incertitudine privind integritatea structurilor comunitare”. De asemenea, este formulat principiul conform căruia, statele care vor adera la Comunitățile Europene se vor angaja să adere și la Uniune. În cadrul negocierilor purtate ulterior, părțile vor intra din nou în dezacord, în privința respectării concurenței economice, a competenței NATO, introducerea votului majoritar în Consiliu, precizarea rolului Adunării Parlamentare și regruparea Comunităților și Uniunii într-un cadru care să respecte tratatele de la Paris și Roma.

Robert Bloes și Susanne Bodenheimer sunt de părere ca factorii care au contribuit la complicarea situațiilor au fost impactul constant al candidaturii britanice, ambiguitatea și intransigența poziției olandeze, stilul iritant de negociere al francezilor, precum și tactica „ieșirilor violente” adoptată de aceștia, care urmărește bruscarea partenerilor în momentele de împotmolire”.

Ideea unificării politice europene va fi reluată de germani și italieni în 1964, separat, dar propunerile lor se vor lovi din nou de scepticismul Franței, care le va respinge în 1965.

Tratatul de fuziune.

În anul 1965 are loc prima revizuire importantă a tratatelor fondatoare de la Paris și Roma. Apare tratatul de la Bruxelles sau altfel numit Tratatul de fuziune. Tratatul prevedea unirea celor trei Consilii

ale Comunităților (CECO, CEE, CEEA) într-un singur Consiliu de Miniștri (înzestrat cu funcții de decizie) și Comisie unică a Comunităților Europene (organ executiv).

Crizele comunităților

Controversele privind instituțiile comunitare și funcționarea CEE se vor acutiza în momentul instituirii Pieței Comune Agricole și încercărilor de alcătuire a unui buget comunitar. În 1964, Comisia propune Parlamentului European urmărirea efectelor financiare ale politicii comune agricole: „intervenții destinate să regularizeze piețele, subvenționarea prețurilor, restituirile la export către țările terțe”. De aceea se considera necesar, nu numai alcătuirea unui buget federal, ci și participarea Parlamentului la procedura bugetară, adică sporirea competenței acestuia. *Se face trecerea de la contribuțiile statelor membre la resurse comunitare.* Executivul olandez, de exemplu, nu accepta constituirea resurselor proprii CEE decât sub controlul Parlamentului. Demersurile coincid cu cea de a treia fază a perioadei de tranziției a Pieței Comune. Începând cu 1 ianuarie 1966 deciziile în cadrul Consiliului urmau a fi luate pe baza regulii majorității. Prin urmare Franța se va retrage de la Bruxelles, ea declarându-se de la început împotriva instituțiilor tehnocratice și a transferului de prerogative guvernamentale.

Franța va reveni însa și la 28-30 ianuarie 1966 se va semna „Compromisul de la Luxemburg”. De acum încolo, se va aplica regula majorității, dar „în cazul în care un stat invoca un interes foarte important pentru el, discuțiile trebuiau să continue pînă se găsea un acord unanim” într-un termen rezonabil. „Însa nici o procedură nu a fost prevăzută pentru a determina care probleme prezintă interese foarte importante”. Excepția va deveni regula pînă la Actul unic din 1986.

CEE este afectată în anii '70 de „schimbarea regulilor de joc” monetar internațional și de criza energetică.

Ordinea monetară mondială instituită prin sistemul de la Bretton Woods în 1944 și «planul Keynes» al britanicilor vor avea drept consecințe: „dolarul devine singura monedă stabilă, convertibilă în aur la un preț fix de 35\$ uncia”; vor fi respectate „principiile de stabilitate a taxelor de schimb, interdicția de manipulare monetară, convertibilitatea monedelor”.

La 15 august 1971, președintele american Nixon anunță devalorizarea dolarului și suspendarea convertibilității sale în aur. Urmările sunt considerabile: *monedele devin o marfă și se supun regulilor pieței, mobilitatea masei monetare crește, fluctuațiile sunt mari.* Robert Marjolin avea să declare în 1975 că „eforturile întreprinse din 1969 pentru o uniune economică și monetară s-au soldat cu un eșec”.

Criza petrolului declanșată ca urmare a reluării ostilităților din 1973 dintre evrei și arabi și interpușii statelor nealinate în dialogul politic est-vest va afecta în aceeași măsură comunitățile. Suspendarea livrărilor de petrol către SUA și Olanda și limitarea acestora pentru celelalte state occidentale va determina: apariția unei noi mase monetare (petro-dolari); creșterea costurilor produselor de import; creșteri masive ale șomajului și prețurilor; moderarea consumului energetic; necesitatea exploatarea propriilor resurse.

Extinderea comunității

Noul președinte al Franței, ales în 1969, Georges Pompidou, va declara la prima conferință de presă: «ne străduim în primul rînd să trecem la perioada definitivă. Acest lucru are prioritate, între preocupările noastre, în al doilea rînd aprofundarea vieții comunitare, folosind noile politici comunitare; în sfîrșit, lărgirea Comunităților, după o pregătire comună serioasă a „Celor Sase”.

În replică, cancelarul Willy Brandt va enumera rațiunile lărgirii: „o amîinare a examinării acestor probleme ar paraliza viața comunitară; o Comunitate lărgită ar fi mai capabilă să-și mențină poziția și să-și asume responsabilități mondiale; lărgirea este mai necesară ca oricînd în această perioadă a apropierei între Est și Vest”.

În comunicatul final al summit-ului de la Haga din 1-2 decembrie 1969 se stabilește un nou cadru pentru procesul comunitar: finalizarea, aprofundarea și extinderea.

Finalizarea exprimă „voința de a trece de la etapa de tranziție la cea definitivă în Comunitatea Europeană”, adică, perfecționarea politicii agricole comune, rezolvarea problemelor privind resursele Comunității și puterea de control a Parlamentului European. Prin decizia 729/21 aprilie 1970 a Consiliului se stabilește : contribuțiile financiare ale statelor membre sunt înlocuite cu resursele comunitare proprii, provenite din dreptul de vamă și 1 % din TVA; Parlamentul European va exercita puterea sa de control și de decizie asupra a aproximativ 3,8% din bugetul comunitar și cheltuielile administrative.

Aprofundarea viza elaborarea, în cursul anului 1970, a unui plan pe etape în vederea creării unei uniuni economice și monetare. Președintele guvernului luxemburghez, în cadrul „Planului Werner” definește ca *obiectiv ideal* înlocuirea monedelor naționale cu o monedă comună. Până atunci, monedele naționale rămâneau interschimbabile după o paritate fixă.

Decizia din 21 martie 1972 fixează limitele, permise fluctuațiilor monedelor europene, la 2,25 („șarpele monetar european”). Planul presupunea o politică economică de ansamblu și stabilirea unui centru comun de decizie, pentru politica economică, și a unui sistem comunitar al băncilor centrale. El va servi ca fundament în realizarea unei uniuni economice și monetare.

În privința extinderii, documentul final al Conferinței de la Haga preciza: „atâta timp cât statele candidate acceptă tratatele și finalitățile lor politice, deciziile intervenite după intrarea în vigoare a tratatelor precum și opțiunile luate, șefii de state și de guverne și-au dat acordul pentru deschiderea negocierilor între Comunitate, de o parte, și statele candidate, de cealaltă parte”. Regula de baza, ce urma a fi aplicată era: candidații să accepte tratatele și așa numitul „aquis communautaire” și să se stabilească o perioadă de tranziție, pentru ca statele care vor adera să se adapteze condițiilor comunitare. După dezbateri, Consiliul a stabilit următoarele condiții: acceptarea tratatelor și finalităților lor politice, a deciziilor de orice natură intervenite de la intrarea în vigoare a tratatelor și opțiunile de dezvoltare; purtarea negocierilor asupra stabilirii măsurilor de tranziție și nu asupra modificării regulilor existente; măsurile de tranziție vor fi limitate în timp și însoțite de un calendar precis; progresele în domeniul politicii agricole trebuie să fie paralele; în domeniul schimburilor, perioada de tranziție va fi aceeași pentru toți; diferitele tratate de aderare vor intra în vigoare la aceeași dată; este înșușit principiul responsabilității față de țările în curs de dezvoltare.

Pe 30 iunie 1970 se deschid la Luxemburg negocierile cu țările candidate, negocieri axate în principal asupra perioadei de tranziție necesare adaptării la sistemul economic comunitar. Tratatul de adeziune la Comunitate a Danemarcei, Irlandei, Marii Britanii și Norvegiei sunt semnate pe 22 ianuarie 1972 și vor fi aplicabile începând cu 1 ianuarie 1973.

Ratificarea tratatelor va demonstra complexitatea procesului de integrare.

Danemarca ratifică tratatul prin referendum, la 26 septembrie 1972 cu 63,5% voturi pentru și 36,5% contra. O situație deosebită apare în 1982, când Groenlanda se *retrage* din comunitate. La data ratificării tratatului, insula era provincie daneză, dar din 1979 obține un statut aparte, de teritoriu autonom atașat coroanei daneze. Atitudinea insularilor se explică prin interesul strategic manifestat de americani (baza militară din Thule) și speranțele în vânzarea drepturilor de pescuit în apele teritoriale.

Irlanda ratifică tratatul de adeziune la Comunitățile Europene prin referendumul din 10 mai 1972 cu 68% voturi pentru și 32% contra.

În Marea Britanie a fost legiferat Actul Comunităților Europene, votat în Camera Comunelor la 13 iulie 1972: 301 voturi în favoarea aderării și 284 voturi împotriva. Ulterior, britanicii vor beneficia în două runde de negocieri. Subiectul primei etape, din 1974, îl constituie importul de brânză din țările extracomunitare și de unt neozelandez, diminuarea PIB-ului și a standardelor de viață. Referendumul

privitor la rămânerea în CEE trece în iunie 1975 cu 67,7 % voturi pentru. A doua etapă, 1979, se axează pe chestiunea bugetară: „se reunesc interesul și doctrina; Anglia importând mult din alte țări, varsă sume substanțiale, dar, țara puțin agricolă, beneficia într-o manieră limitată de susținerea Comunității”. Problemele sunt rezolvate printr-un acord al Consiliului (1984, Foutainebleau). Contribuția britanică este redusă, iar în cadrul acțiunilor comunitare în regiuni defavorizate, Țara Galilor și nord-vestul Angliei primesc contribuții suplimentare.

În ratificarea tratatului Norvegia va furniza o surpriză. La referendumul organizat, norvegienii se vor opune: 46,7% voturi pentru, 53,3% voturi contra (26 septembrie 1972). Alinierea la condițiile comunitare nu corespundea cu interesul agricultorilor, subvenționați cu aproximativ 77% din venitul agricol și cu politica în domeniul pescuitului, unde realiza jumătate din producția de peste a statelor comunitare luate la un loc. Prin urmare, norvegienii sunt primii care refuza integrarea și o vor mai face odată în anii '90. Vor încheia în schimb un acord de liber schimb cu Comunitatea lărgită în mai 1973.

Grecia la 12 iunie 1975, Portugalia la 28 martie 1977 și Spania la 28 iulie 1977 își vor depune candidatura la CEE.

Încă din 1961 Grecia beneficia de un acord de asociere cu Piața Comuna. Tratatul de aderare se va semna la 29 mai 1979 și va intra în vigoare la 1 ianuarie 1981. Acesta cuprindea: o perioadă de tranziție de 5 ani pentru alinierea prețurilor la produsele agricole; eliminarea drepturilor de vamă în 5 ani; libera circulație a persoanelor după 7 ani; beneficierea de Fondurile structurale ale comunității.

Spania intră în CEE la 1 ianuarie 1986, chiar dacă pe perioada negocierilor se înregistrează o reducere a creșterii economice, inflație, șomaj (22% în 1985), degradare a balanței de plăți.

La finalizarea procesului de extindere CEE devine cea mai mare putere comercială a lumii și își va ridica prestigiul politic în organizațiile internaționale. În 1986, după ultima extindere, va avea un spațiu economic cu 320 milioane de cumpărători și o suprafață agricolă de 134,2 milioane km². Relațiile comunitare se vor extinde prin Marea Britanie cu statele din Commonwealth (țări au făcut parte inițial parte din Imperiul Britanic cu excepția Rwanda și Mozambic) și prin Spania și Portugalia cu America Latină.

Consolidarea instituțională

Raportul adoptat la Luxemburg, pe 27 octombrie 1970, de către șefii diplomațiilor statelor Comunității, avea ca obiectiv „studierea celei mai bune modalități de realizare a progreselor în domeniul unificării politice”. Se are în vedere „asigurarea, prin informări și consultări regulate, unei mai bune înțelegeri reciproce privind marile probleme de politică internațională. Întărirea solidarității favorizând o armonizare a punctelor de vedere, concertarea atitudinilor și când se va dovedi posibil și dezirabil, acțiuni comune”. Se evoca mai departe, întărirea ulterioară a cooperării politice concomitent cu dezvoltarea structurilor și serviciilor Comunităților: „guvernele se vor strădui să suprimă divergențele din politicile lor externe care ar putea pune obstacole progresului integrării economice; statele candidate la Comunități vor trebui să adere la *gentleman's agreement* de la Luxemburg; în așteptarea aderării vor fi informate în mod regulat de lucrările Celor Șase în domeniul cooperării politice”.

În „Declarația asupra identității europene» din 14 decembrie 1973 de la Copenhaga se amintește că „am stabilit un sistem de cooperare politică spre a ajunge la atitudini stabilite, convenite și pe cât posibil și dezirabil la acțiuni comune”. Se stabilește o cooperare permanentă la nivel guvernamental și o planificare comună pe termen mediu și lung în materie de politică instituită prin intermediul „grupului special de analiză și sinteză”. Raportul lansează statelor inițiativa „de a nu fixa în cele mai multe cazuri, poziția națională înainte de a-și fi consultat partenerii, în caz de urgență consultarea va putea avea loc după decizie; în orice caz, realizarea consultării este subordonată existenței unei reale voințe unanime”.

Întâlnirea șefilor de stat și de guvern de la Paris din 9-10 decembrie 1974 își propunea discutarea următoarelor probleme: reglarea divergențelor cu Marea Britanie; crearea Fondului European de dezvoltare regională; măsuri comune pentru preîntâmpinarea crizelor; întărirea instituțională și extinderea competenței dincolo de domeniul economic. Rezultatul a fost luarea a doua decizii instituționale importante: **crearea Consiliului European și alegeri directe pentru Parlamentul European.**

Consiliul European va deveni instituția politică cheie în construcția europeană. Juridic, va fi consacrat în 1986 în AUE. Din acest moment, însă, CE este:

- „un organ interguvernamental care orientează și coordonează acțiunile statelor membre dar care respecta responsabilitățile și competențele instituțiilor guvernamentale”.
- „o formă a Consiliului de Miniștri, instituție comunitară principală alături de Comisie”.
- un organ care „printr-o implicare politică originală – acționând uneori ca organ interguvernamental, alteori drept Consiliu de Miniștri și bazat pe legitimitatea pe care o au șefii de stat și de guvern, poate fi considerat, fără nici o îndoială, instanța politică supremă în construcția europeană”.

Din comunicatul de la Paris și mai ales din declarația solemnă de la Stuttgart din 1983, reies următoarele competențe ale CE:

- de impuls și relansare politică; liderii politici pot interveni în funcționarea mecanismelor comunitare;
- de a formula direcțiile de acțiune în procesul de integrare și de a stabili prioritățile;
- de a coordona și asigura corespondența între politicile naționale și cele comunitare;
- definește și facilitează extinderea procesului de integrare spre noi domenii;

Controversele dintre concepțiile supranaționale și interguvernamentale au menținut Adunarea Europeană într-o poziție ambiguă. Reluarea negocierilor în cadrul procesului european din anii '70 au favorizat transformarea Adunării Europene în Parlamentul European. Dacă, din 1974, CE va acționa de pe poziții guvernamentale, Parlamentul era destinat să asigure joncțiunea între dimensiunile naționale și supranaționale.

La 20 septembrie 1976, Consiliul de Miniștri:

- decide alegerea reprezentanților în Parlament prin vot universal direct, pe o perioadă de 5 ani; modalitatea de vot va fi aleasă de fiecare în parte;
- stabilește numărul de locuri în adunare;
- fixează ca perioadă de votare 7-10 iunie 1978.

Cu o participare la vot de 85,5% europenii au ales în parlament 113 socialiști, 105 membri ai grupului democrat-creștin, 65 conservatori, 44 comuniști (francezi și italieni), 39 liberali, 24 democrați și 28 alți deputați. Chiar dacă funcțiile nu au fost schimbate – de supraveghere și consultare – acesta își putea întări prerogativele legislative sau co-legislative.

Actul unic european

În decembrie 1974, la Paris, premierul belgian Leo Tindemans este însărcinat de șefii de state cu redactarea unui raport care să definească conceptul de Uniune Europeană. Terminat în 1975, raportul conține, printre altele, următoarea afirmație a premierului: „am refuzat intenționat să fac un raport care ar avea pretenția de a fi, în parte, Constituția viitoarei Uniuni Europene; abordarea calitativă legată de UE nu presupune o perturbare a cadrului instituțional existent, ci o creștere a autorității sale, a eficacității, legitimității și coerenței sale”. Prin urmare, raportul aducea două precizări importante: extinderea procesului spre domenii politice, politica externă, uniune economică și monetară, politica socială și regională; în al doilea rând o extindere fără intervenții majore în structuri comunitare, ci doar adaptarea acestora.

Ministrul de externe al Germaniei; H. D. Genscher și ministrul de externe al Italiei, E. Colombo prezintă în 1980 Parlamentului European un proiect de Act european, care viza: dezvoltarea unei politici externe comune; armonizarea pozițiilor în privința problemelor de securitate; cooperarea în domeniul culturii; instituirea unei uniuni juridice și întărirea unei conștiințe europene comune în domeniul dreptului; acțiuni concertate în domeniul ordinii publice și terorismului. Din punct de vedere instituțional proiectul prevedea o structură de decizie sub autoritatea CE și redefinea importanța PE. Pentru luarea deciziilor se preconiza recurgerea la «interesul vital». Un stat care susținea că interesele sale vitale sunt în discuție trebuia să ofere motivația să în scris, motivație care urma să stea la baza amânării deciziei de către Consiliu.

„Proiectul Spinelli” adoptat la 14 februarie 1984 a apărut în urma inițiativei primului Parlament European ales prin sufragiu universal direct. Noutatea proiectului constă în principiul de subsidiaritate, principiu specific statelor federale și care urma să stea la temelia UE. El încorporează tratatele în vigoare și textele privind cooperarea politică și sistemul monetar. În privința procedurilor de decizie, Parlamentului i se recunoaște puterea de decizie în materie legislativă și bugetară, alături de Consiliul de Miniștri, iar Comisia va fi investită de acum încolo de către Adunare.

Problema reformei instituționale este reluată în cadrul Consiliului European reunit la Fontainebleau (iunie 1984), care hotărăște constituirea unui comitet de lucru a cărei bază să fie „Declarația solemnă de la Stuttgart” și „Proiectul de UE” a Parlamentului. Raportul final, prezentat în martie 1985, prevedea: o Piață Comună pînă la sfîrșitul decadei; îmbunătățirea competitivității; promovarea valorilor comunitare comune; căutarea identității externe; un mecanism de vot în luarea deciziilor; întărirea rolului Comisiei; participarea Parlamentului în procesul legislativ; convocarea Conferinței pentru proiectarea tratatului asupra UE.

Elementele comune ale „Raportului Dooge” și ale „Proiectului Spinelli” constau în: *diagnosticarea identică a ineficienței instituțiilor comunitare și a insuficienței acțiunii comune; lărgirea cooperării politice în materie de politică externă și apărare; consolidarea acțiunii comune.* Cele doua documente vor sta la originea Actului Unic European.

Reunit la Milano, în 28-29 iunie 1985, Consiliul European aprobă Carta Alba a Comisiei, în care se stabilește programul și agenda pentru atingerea obiectivului de realizare a pieței interne complet unificate pînă în 1992 și hotărăște negocierea interguvernamentală a unui nou tratat.

În Carta Alba se susținea înlăturarea celor trei tipuri de bariere: fizice (timbrele vamale și controalele la frontieră), tehnice (standardele naționale diferite pentru bunuri și servicii) și fiscale (regimurile diferite de TVA).

Începînd cu 27 ianuarie 1986 AUE este deschis spre semnare statelor comunitare. Pe 28 februarie 1986 AUE este semnat de toate statele. Importanța acestui act rezidă în faptul că în conținutul sau coexistă dispoziții referitoare la comunitatea economică și la cooperarea politică, iar documentul se constituie într-un tratat complementar în care sunt adunate amendamentele la tratatele fondatoare ale Comunităților și procedurile de cooperare. Realizarea spațiului fără frontiere reprezintă obiectivul esențial al AUE. Principalele inovații apărute sunt: *modificări în procesul decizional – cu excepția sectorului social și a celui fiscal, toate deciziile referitoare la libera circulație și realizarea pieței interne vor fi luate cu vot majoritar; libera circulație a capitalurilor; liberalizarea activităților bancare și a sectorului asigurărilor, care vor beneficia de drepturi de rezidență și libera prestație; liberalizarea transporturilor aeriene; apropierea taxelor TVA; dreptul de rezidență pentru persoane în statul pentru care optează; suprimarea controalelor fizice la frontiere.*

Principiile fundamentale luate în calcul sunt: capacitatea juridică a Comunității de a legifera pe teritoriul comunitar, în domeniile de competență; prioritatea liberei circulații în dezvoltarea pieței interne; principiul subsidiarității (înfăptuirea unei acțiuni la nivelul de putere cel mai apropiat de cetățeni); principiul de separare între metoda comunitară și cooperarea în materie de politică externă.

După Tratatul de la Roma, procesul de adâncire a integrării a fost cuprins în Actul Unic European, semnat la 17 februarie 1986 și ratificat la 1 iulie 1987.

În urma unui preambul ce exprima intenția Statelor Membre de a transforma Comunitatea Economică într-o Uniune Politică (intenție care se va concretiza câțiva ani mai târziu, prin Tratatul de la Maastricht), au fost introduse următoarele inovații:

1. instituționalizarea formală a Consiliului European (format din șefii de stat sau de guvern și de președintele Comisiei Europene), ca principalul organism responsabil pentru stabilirea direcțiilor de dezvoltare ale Comunității;

2. introducerea sistemului de vot al majorității calificate în cadrul Consiliului, pentru adoptarea acelor deciziilor care au în vedere finalizarea pieței interne, politica socială, coeziunea economică și socială și politicii cercetării;

3. întărirea rolului Parlamentului European (PE), prin introducerea procedurilor legislative de cooperare și a necesității acordului PE pentru deciziile privind aderarea de noi State Membre și acordurile de asociere;

4. înființarea Tribunalului Primei Instanțe, alături de Curtea Europeană de Justiție (CEJ);

5. creșterea numărului politicilor comune, prin adăugarea politicilor de mediu, cercetare științifică, coeziune economică și socială;

6. stabilirea unei date (31/12/1992) pentru definitivarea pieței interne (noțiunea de „piață internă” fiind mai puternică decât cea de „piață comună”, implicând nu numai realizarea celor patru libertăți – libera circulație a bunurilor, libera circulație a serviciilor, libera circulație a persoanelor și libera circulație a capitalului – ci și implementarea a noi politici și a coeziunii economice și sociale).

Schimbarea peisajului politic european după căderea regimurilor comuniste din Europa Centrală și de Est a condus la un proces de regândire a structurii Comunității Europene, în direcția creării unei uniuni politice și a uniunii economice și monetare. Baza legală a noii Uniuni Europene este reprezentată de Tratatul de la Maastricht, semnat la 7 februarie 1992 și ratificat la 1 noiembrie 1993. Uniunea Europeană (UE) înseamnă, pe de o parte menținerea și extinderea acquis-ului Comunității Europene și pe de altă parte noi forme de cooperare în domeniul Politicii Externe și de Securitate Comună (PESC) și al Justiției și Afacerilor Interne (JAI). Astfel, conform imaginii comune despre UE, prin Tratatul de la Maastricht aceasta devine o construcție cu trei piloni, care va fi menținută și dezvoltată continuu.

Tratatul de la Maastricht.

PRIMUL PILON

Dimensiunea comunitară

- Cetățenia europeană
- Libera circulație a bunurilor, serviciilor, persoanelor și capitalului
- Politici comunitare
- Uniunea economică și monetară

AL DOILEA PILON

- Politica Externă și de Securitate Comună (PESC)

AL TREILEA PILON

- Cooperarea în domeniul Justiției și Afacerilor Interne (JAI)

Primul pilon

Primul pilon acoperă sectoarele, regulile și procedurile de decizie referitoare la CEE, CECO și Euratom. Tratatul de la Maastricht modifică Tratatul de la Roma al CEE și creează **Comunitatea Europeană**, subliniind astfel caracterul său extins, ce depășește marginile integrării economice. Aceste modificări sunt reprezentate de:

- continuarea extinderii rolului PE, în special cu referire la aprobarea nominalizărilor Comisiei, la introducerea noii proceduri legislative a co-deciziei (asupra anumitor subiecte, PE își împarte prerogativele cu Consiliul);
- continuarea extinderii gamei politicilor comune (educația și formarea profesională, rețelele trans-europene, politica industrială, dezvoltarea cooperării, protecția consumatorului) și întărirea altor politici comune deja existente (politica socială, coeziunea economică și socială, cercetarea și dezvoltarea tehnologică, politica de mediu);
- crearea cetățeniei europene: toți cetățenii Statelor Membre pot circula și se pot stabili în alte State Membre; dreptul de a alege și de a participa în alegerile municipale și pentru Parlamentul European în Statele Membre de rezidență, indiferent de naționalitate; protecție diplomatică și consulară din partea ambasadei unui alt Stat Membru pe teritoriul unui stat terț și în care Statul Membru național nu este reprezentat; dreptul de a trimite petiții Parlamentului European și de a se adresa Mediatorului European (Ombudsmanului european);
- instituirea uniunii economice și monetare: convergența politicilor economică și monetară a SM, ceea ce a condus la adoptarea monedei comune (Euro) și la înființarea Băncii Centrale Europene (BCE).

Al doilea pilon

Odată cu instituirea celui de-al doilea pilon, cooperarea politică dintre Statele Membre este ridicată la statutul de politică comună, ceea ce înseamnă includerea ei într-un cadru instituțional specific. Astfel, prin Tratatul de la Maastricht, UE are o politică comună extinsă la toate sectoarele politicii externe și de securitate și se pun bazele unei cooperări sistematice între SM. Această cooperare este caracterizată de derularea unor acțiuni comune, desfășurate pe de consens și care limitează Statul Membru în politica lor externă.

PESC este gestionată de aceleași instituții care operează sub primul pilon, dar care au puteri și proceduri de decizie diferite: astfel, deoarece acest domeniu este de importanță strategică pentru SM și este dificil de renunțat la suveranitatea națională, procedura de decizie aplicată este *metoda interguvernamentală* (pentru adoptarea deciziilor fiind valabilă regula consensului).

Al treilea pilon

Tratatul de la Maastricht stabilește și o formă sistematică de cooperare între Statele Membre, în domeniul justiției și afacerilor interne – cooperare care, până la acest moment, se desfășura pe bază de acorduri internaționale ocazionale (un astfel de exemplu îl constituie Acordul Schengen, semnat în 1995 de numai 5 SM). Procesul de decizie este similar celui din domeniul PCSE (bazat pe regula unanimității). Aspectele acoperite de această politică și reglementate prin Tratatul de la Maastricht sunt: oferirea de azil politic, emigrația, lupta împotriva fraudei și dependenței de droguri, cooperarea judiciară în chestiuni civile și penale, cooperarea vamală și a poliției pentru prevenirea terorismului, alte tipuri de delikte internaționale.

Următorul moment cheie în direcția adâncirii integrării europene este constituit de **Tratatul de la Amsterdam**, semnat la 2 octombrie 1997 și ratificat la 1 mai 1999. Tratatul a reprezentat punctul final al lucrărilor Conferinței Inter-guvernamentale (CIG) inițiate la Torino în 1997 și prevăzută deja prin Tratatul de la Maastricht. Tratatul de la Amsterdam amendează atât Tratatul CE, cât și Tratatul UE, iar elementele de noutate aduse sunt:

- instituționalizarea cooperării sporite, prin care este combinată nevoia unei continue integrări (existentă în unele State Membre) cu nevoia respectării dorinței altor SM de a nu fi implicate în anumite politici comune (în domeniul cărora vor să își păstreze suveranitatea națională); acest sistem poate fi aplicat în domeniile de activitate ale celor trei piloni, cu următoarele condiții:

1. să aibă în vedere promovare obiectivelor UE și să fie aplicat ca o ultimă variantă;
2. să nu pună în pericol “acquis-ul comunitar” sau drepturile, obligațiile și interesele SM participante;
3. să se refere la majoritatea SM și să fie deschis tuturor celorlate SM, în orice moment.

Acest principiu al unei Europe „cu două viteze” a fost aplicat încă dinaintea dobândirii unui caracter formal prin Tratatul de la Amsterdam, cu ocazia semnării:

- 1) Acordului Schengen (în 1985, numai de către Belgia, Franța, Germania, Luxemburg și Olanda);
- 2) Cartei Sociale (Marea Britanie refuzând semnarea, în 1993, a angajamentului de armonizare a politicilor sociale, însă fiind incluse reguli cu caracter relativ și obligatorii pentru celelalte SM);
- 3) uniunii economice și monetare (la care nu au aderat Danemarca, Suedia și Marea Britanie).

Primul pilon – dimensiunea comunitară a UE a fost întărită sub următoarele aspecte:

- crearea de politici comune de ocupare a forței de muncă: SM vor considera promovarea ocupării forței de muncă drept o chestiune de interes comun și își vor coordona acțiunile în cadrul Consiliului –acesta din urmă elaborând anual un set „Direcții de ocupare a forței de muncă”, ce vor fi urmărite de guvernele SM în adoptarea politicilor naționale de ocupare a forței de muncă; mai mult, Consiliul poate emite recomandări guvernelor naționale prin majoritate calificată și poate adopta – în co-decizie cu Parlamentul – măsuri de promovare a acțiunilor inovatoare în domeniul ocupării;
 - integrarea conținutului *Cartei Sociale* în Tratat, odată cu semnarea acesteia de către Marea Britanie;
- extinderea procedurii de co-decizie la noi sectoare de activitate (excluziunea socială, sănătatea publică, lupta împotriva fraudei);
- extinderea listei drepturilor civice ale cetățenilor europeni;
- întărirea politicii de mediu, a politicii de sănătate și a politicii de protecție a consumatorului.

Al doilea pilon: sistemul PESC a fost întărit cu privire la:

- posibilitatea dezvoltării de strategii comune pentru acțiunile de politică externă ale SM;
- introducerea principiului „abținerii constructive”, prin care se permite unui SM să se abțină de la votul în Consiliu, fără a bloca o decizie unanimă; astfel, respectivul SM nu este obligat să aplice decizia, dar trebuie să accepte obligativitatea acesteia pentru Uniune și trebuie să se abțină de la orice acțiune ce poate veni în conflict cu acțiunile UE bazate pe decizia în cauză;
- înființarea unei *Unități de Planificare și Avertizare* responsabilă cu monitorizarea evoluțiilor externe și cu avertizarea referitoare la evenimente și situații ce pot afecta securitatea UE;
- oferirea poziției de „Înalt Reprezentant pentru probleme de PESC” Secretarului General al Consiliului, responsabil pentru asistarea Președenției Uniunii în probleme referitoare la PESC și pentru sprijin în formularea, pregătirea și implementarea deciziilor politice de către Consiliu; „Înaltul Reprezentant” poate purta discuții politice cu părți terțe, în numele Consiliului și la cererea Președenției;
- includerea „misiunilor Petersberg”¹⁵ în Tratatul UE, cu scopul de a sublinia că la baza priorităților de acțiune ale UE stă dorința comună de a apăra securitatea europeană prin acțiuni de ajutor umanitar și de restaurare a păcii.

➤ **Al treilea pilon:** majoritatea sectoarelor de activitate acoperite de acest pilon (oferirea de viză și de azil, emigrarea, cooperarea vamală, cooperarea judiciară civilă privind libera circulație a persoanelor) au fost transferate primului pilon, transformând astfel procedurile de decizie - de la metoda inter-guvernamentală la metoda comunitară; ca rezultat, al treilea pilon nu mai este „Justiție și Afaceri Interne”, ci devine „Cooperarea judiciară și polițienească în domeniul criminalității”.

Tratatul de la Amsterdam, ca și **Tratatul de la Maastricht**, prevede revizuirea sa printr-o a doua Conferință Inter-guvernamentală, cu scopul de a realiza reformele instituționale necesare procesului de extindere a Uniunii. Mai mult, prin acest Tratat a fost aprobat un număr de reforme fără legătură cu procesul de extindere. Lucrările CIG au dus la pregătirea textului **Tratatului de la Nisa**, care a fost semnat la 26 februarie **2001** și a intrat în vigoare la 1 februarie 2003.

Principalele aspecte cuprinse în **Tratatul de la Nisa** sunt:

- schimbările instituționale din cadrul procesului de extindere: deși, pentru noile SM, numărul de locuri în PE, numărul voturilor alocate în cadrul Consiliului și pragurile aplicabile în cadrul procedurii majorității calificate vor fi determinate prin tratatele de aderare, Tratatul de la Nisa stabilește noi reguli, ce au în vedere o Uniune cu 27 de membri:

- ✓ **două inovații majore privind procesul de decizie:**

1. extinderea ariei de utilizare a procedurii de decizie prin vot cu majoritate calificată în cadrul Consiliului, pentru probleme în care anterior deciziile erau luate prin consens (de exemplu, facilitarea libertății de circulație a persoanelor, cooperarea judiciară pe probleme civile, încheierea de acorduri internaționale în domeniile comerțului, serviciilor și aspectelor comerciale ale proprietății individuale – cu unele excepții, etc.);
2. extinderea procedurii co-deciziei la noi chestiuni, ce privesc: crearea de stimulente pentru combaterea discriminării, cooperarea judiciară pe probleme civile, măsuri specifice de sprijin industrial, acțiuni de coeziune desfășurate în afara Fondurilor Structurale, statutul partidelor politice europene și aspecte legate de imigrație, de acordarea de vize și de azil;

- ✓ **revizuirea sistemului de cooperare, prin realizarea următoarelor modificări:**

1. numărul minim de SM necesare pentru propunerea unei clauze întărite de cooperare este 8, ceea ce înseamnă că după a cincea extindere nu va reprezenta majoritatea SM;
2. înlăturarea posibilității utilizării dreptului de veto cu privire la cooperarea strânsă în domeniile aflate sub incidența primului și celui de-al treilea pilon și înlocuirea acesteia cu dreptul SM de a supune problema Consiliului European, care poate decide prin majoritate calificată (mai mult, dacă problema aparține unuia din domeniile în care se aplică procedura co-deciziei, este necesar acordul PE);
3. introducerea posibilității de stabilire a unei „cooperări strânse” în domeniul PESC, în scopul implementării de acțiuni sau poziții comune (dar exceptând chestiunile cu implicații militare sau care țin de problema securității);
4. introducerea unui instrument de prevenire în cadrul procedurii - procedură ce deja permite Consiliului European să facă publică orice încălcare serioasă și persistentă a drepturilor fundamentale de către un SM – instrument ce dă posibilitatea suspendării unor drepturi ale statului în cauză;
5. dezvoltarea capacității militare a UE, prin crearea unor structuri politice și militare permanente și prin incorporarea, în cadrul Uniunii, a atribuțiilor de management al crizei corespunzătoare Uniunii Europei Occidentale. Comitetul Politic și de Apărare este organismul ce poate primi autorizare din partea Consiliului pentru a lua deciziile potrivite în cadrul pilonului al doilea, în vederea asigurării controlului politic și conducerii strategice a operațiunilor de management al crizei.
6. înființarea „Eurojust” în domeniul cooperării judiciare pe probleme de criminalitate; Eurojust reprezintă o unitate formată din magistrați, a căror sarcină este de a contribui la coordonarea autorităților naționale responsabile cu procedurile din domeniu;

7. extinderea sprijinului comunitar în noi sectoare de activitate, pentru acțiunile SM din domeniile politicii sociale, a educației și formării profesionale; este vorba despre lupta împotriva excluziunii sociale și reforma sistemelor de protecție socială.

Pe lângă acestea, a fost înființat un **Comitet de Protecție Socială** - organ consultativ, cu sarcina de a promova cooperarea între SM și Comisia Europeană. O dată cu Tratatul de la Nisa a fost elaborată o „Declarație asupra viitorului Uniunii Europene”, prin care se lansa o dezbatere generală asupra dezvoltării viitoare a Uniunii și care implica atât SM, cât și statele candidate. Aspectele avute în vedere de această declarație sunt: delimitarea responsabilităților între UE și SM, statutul *Cartei drepturilor fundamentale* a UE, simplificarea tratatelor și rolul parlamentelor naționale în cadrul instituțional al UE.

În urma aprobării **Declarației de la Laeken**, la 15 decembrie **2001**, Consiliul European a hotărât înființarea unei **Convenții Europene**, care să pregătească procesul de reformă a UE. A avut astfel loc o dezbatere ce a durat 16 luni și la care au participat reprezentanți ai guvernelor și parlamentelor naționale ale SM și ale țărilor candidate, Parlamentul european, Comisia Europeană, Comitetul Economic și Social, Comitetul Regiunilor, alături de organizațiile interesate (și participante prin intermediul unui forum deschis). Rezultatul dezbaterii este reprezentat de elaborarea proiectului **Constituției europene**.

Principalele reforme ale Uniunii Europene pot fi grupate în trei categorii:

1. Structură

- Consolidarea diverselor tratate existente într-un singur document: *Constituția Europeană*;
- UE dobândește personalitate juridică;
- *Carta drepturilor fundamentale* este încorporată în *Constituție*.

2. Cadru instituțional

- Stabilirea unui Președinte al Consiliului European, în scopul de a asigura continuitatea, vizibilitatea și coerența reprezentării UE atât pe plan intern, cât și pe plan extern;
- Reducerea numărului comisionarilor europeni, în scopul de a permite operaționalitatea Comisiei într-o Uniune cu 25 de SM (sau chiar mai multe);
- Introducerea funcției de Ministru de Externe al UE;
- Acordul asupra unei clauze de solidaritate pentru sprijin reciproc în caz de dezastre sau atacuri teroriste;
- Recunoașterea „Eurogrup” ca un organism independent, cu dreptul de a își alege președintele („DL Euro”) pe o perioadă de doi ani.

3. Procesul de decizie

- Utilizarea sistemului de vot cu majoritate calificată ca procedură standard de decizie în cadrul Consiliului și simplificarea sa;
- Adoptarea procedurii co-decizie ca procedură legislativă standard. Se urmărește intrarea în vigoare a Constituției în martie 2005, însă unele prevederi ale sale se vor aplica numai începând cu 2009.

3. Membrii UE în căutarea documentului politic de bază a integrării politice europene

Interesant la această nouă tentativă de rezolvare a problemelor stringente în ajunul noului val de extindere este maniera în care s-a ales ca acestea să fie soluționate, mai precis, prin convocarea unui congres. Până în acel moment, doar guvernele statelor membre aveau dreptul să participe efectiv la modificarea Tratatului. Acum asta se întâmpla pentru întâia oară într-un cadru mai larg, care implica atât actorii de la Bruxelles, cât și pe cei de la nivelul statelor membre. Această schimbare s-a bazat, în

primul rînd, pe încercarea de a limita tendința din cadrul conferințelor interguvernamentale de apărare exclusivă a intereselor naționale, ceea ce ducea inevitabil la blocaje. Ideea apăruse încă din perioada redactării Cartei Europene a Drepturilor Fundamentale. În plus, ținând cont de obiectivele propuse pentru noua revizuire a Tratatului - democratizare, debirocratizare, apropiere de cetățeni și simplificarea dreptului UE (formulate în așa-numita Declarație de la Laeken privind viitorul Uniunii Europene) - era imperios necesar să aibă loc o discuție publică mai largă. Mai mult, după cum o arătasera tot mai clar evenimentele din anii de după semnarea Tratatului de la Maastricht, cetățenii statelor membre păreau tot mai puțini dispuși doar să audă despre activitatea politică a UE, fără să poată participa în mod direct la ea.

Alcătuirea și activitatea Congresului

Sub conducerea fostului președinte francez, Giscard d'Estaing, și a doi vicepreședinți, acest Congres care cuprindea 15 reprezentanți ai șefilor de state și de guverne (adică cîte un reprezentant din fiecare stat membru), 30 de membri ai parlamentelor naționale (cîte 2 din fiecare stat membru), 16 membri ai Parlamentului European și 2 reprezentanți ai Comisiei, a avut prima sesiune de lucrări la data de 1 martie 2002. La această sesiune au mai participat și observatori: doi reprezentanți ai Comitetului Economic și Social, trei reprezentanți din partea partenerilor sociali europeni, șase reprezentanți ai Comitetului Regiunilor și Mediatorul European.

În această formulă, reprezentanții Congresului s-au întrunit în perioada 28 februarie 2002 - 20 iunie 2003, în tot acest timp lucrînd la proiectul pentru o *Constituție* europeană. Mai vechilor observatori ai dezvoltării UE nu le venea să își creadă urechilor: folosirea conceptului de "Constituție" în contextul UE fusese dintotdeauna tabu și iată cum, parcă din neant, apăruse un proiect tocmai în acest sens. Obişnuiți ca UE să se dezvolte într-un ritm lent și etapizat, această nouă evoluție dinamică părea de-a dreptul amețitoare. Pînă la urmă însă, aceste legi care reglementau evoluția viitoare a UE urmau să se păstreze, după cum vom vedea mai tîrziu.

În octombrie 2003 a început, sub președinție italiană, summit-ul interguvernamental care avea să supună dezbaterii acest proiect și să-l adopte pînă la summit-ul de la Bruxelles din 13 decembrie 2003. În ciuda speranțelor pe care și le făcuse toată lumea, participanții nu au izbutit să ajungă la un consens, mai ales din pricina diferențelor de opinie privind compunerea Comisiei și distribuția voturilor în cazul deciziilor luate cu majoritate calificată. Dar despre ce a fost totuși vorba în mod concret?

Această dispută a avut lot pe tema numărului de voturi neproportional, ținînd cont de cifra populației țării, a Poloniei și Spaniei, la care aceste două state nu doreau să renunțe. În ceea ce privea Comisia, aceasta era interesată de țările care vor delega Comisari după aderarea Bulgariei și a României, cînd urmau să existe mai puțini Comisari decît țări membre, și la ce intervale urmau să fie numiți aceștia.

Era așadar vorba despre unul dintre cei mai importanți factori, și anume de interesele naționale, de dorința, de a dispune în cadrul structurii UE de cît mai multă influență și de temerea de a putea pierde această influență. Aceste elemente urmau să aibă consecințe negative, mai ales cînd, din motive funcționale urgente, era necesară găsirea unei soluții supranaționale și transferarea competențelor, fapt cu care statele naționale nu erau de acord.

La începutul lunii ianuarie, președinția irlandeză a întreprins o nouă încercare în vederea încheierii cu succes a negocierilor pînă în iunie 2004. Doar spre reamintire: la 1 mai 2004 urma să aibă loc marea extindere care avea să cuprindă 10 state noi, iar lucrările la Constituție nu erau încă terminate.

După îndelungi dezbateri dificile, părțile au ajuns în iunie 2004 în sfîrșit la un consens. Ceremonia de semnare a Tratatului a avut loc la sfîrșitul lunii octombrie 2004, în aceeași încăpere în care, cu exact 50 de ani mai înainte, fuseseră semnate Tratatul de înființare ale CEE.

Apoi, în noiembrie 2004, cu o oarecare întârziere, a intrat în funcție și Comisia Barroso, în noiembrie 2004. Totodată au intrat în vigoare și reglementările instituționale prevăzute pentru Uniunea cu 25 și (ulterior 2007) 27 de membri, la momentul de față cu 28 de membri. Printre aceste reglementări se numărau modificările aduse modului de distribuție a voturilor în Consiliul de Miniștri, precum și faptul că, începând din acel moment, nici o țară nu mai putea delega decât un singur Comisar.

Procesul de ratificare al Tratatului Constituțional

În noiembrie 2004 a început și procesul de ratificare a Constituției de către cele 25 de state membre de la acea oră. Acest proces s-a desfășurat în cea mai mare parte prin intermediul unor proceduri parlamentare, dar și prin referendum. Ratificarea a avut succes în Lituania, Ungaria, Slovenia, Italia, Grecia, Slovacia, Spania – prima țară care a organizat un referendum în acest sens (cu 76,73% voturi pentru și 17,24% voturi împotriva; participare la urne = 42,32%) -, Austria și Germania.

Apoi au urmat însă două lovituri consecutive date proiectului pentru o Constituție Europeană, din pricina cărora aceasta nu avea să mai intre în vigoare. A fost vorba, în primul rând, de referendumul din Franța din 29 mai 2005, în care Tratatul Constituțional a fost respins de o majoritate clară de 54,87% (voturi împotriva), față de 45,13% (voturi pentru), cu o participare la urne considerabilă, de 69,74%. După doar câteva zile a avut loc și referendumul din Olanda, în cadrul căruia 61,8% dintre participanți au votat negativ și doar 38,2% au votat pozitiv. Ținem cont că aceste două țări erau două state fondatoare ale CEE.

Astfel, alegătorii au dat un semnal clar guvernelor lor, arătându-le că UE nu mai putea continua ca pînă atunci. Votul pozitiv obținut cu ocazia referendumului din 10 iulie 2005 din Luxemburg nu a putut schimba cu nimic situația. Dispozițiile deficitare ale Tratatului de la Nisa au rămas în vigoare, iar UE s-a afundat într-o nouă criză.

Dar care au fost motivele care au stat la baza votului negativ? În urma unui sondaj efectuat, situația economică și socială a Franței a reprezentat, pentru 52 la sută din persoanele chestionate, cauza principală pentru votul lor negativ. 24 % dintre opozanții Constituției au recunoscut că au acordat un vot negativ guvernului și președintelui statului. 31 % au susținut că au dorit astfel să își exprime neîncrederea față de clasa politică în general. Cu alte cuvinte, politica internă a fost de vină pentru rezultatul referendumului.

Această explicație este confirmată și de faptul că ideea în sine de Constituție fusese susținută de majoritatea cetățenilor UE (61%), după cum o arătau rezultatele sondajului efectuat de *Eurobarometer* în iulie 2005 privind apartenența la UE, atât în Franța (53%), cât mai ales în Olanda (67%). În schimb, scepticismul manifestat față de continuarea procesului de extindere și mai ales față de o posibilă aderare a Turciei era în creștere.

Ce înseamnă toate acestea pentru analiza dezvoltării UE? Cetățenii UE, populațiile statelor membre, au devenit pe parcursul ultimilor ani – cu totul altfel decât la începuturile CEE/CE – un factor important de influență. UE trebuie așadar să se deschidă tot mai mult față de cetățenii ei, implicându-i în acțiunile sale.

De la referendumurile ratate și pînă la intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona
Avînd în vedere necesitatea atingerii unanimității în cazul modificărilor aduse Tratatului, eșecul referendumurilor a demonstrat că Tratatul Constituțional era terminat politic. Pentru a vedea cum se putea depăși acest eșec, oamenii politici au decis să ia o pauză - să intre într-o perioadă de reflecție - pînă la jumătatea anului 2007. În această perioadă, unele state membre au continuat procesul de ratificare a Constituției, altele, dimpotrivă, l-au întrerupt. Printre acestea din urmă s-au numărat Danemarca, Irlanda, Polonia, Portugalia, Suedia, Cehia și Marea Britanie.

După ce președinția finlandeză a Consiliului începuse, în cea de-a doua parte a anului 2006, să testeze variante de aliniere a condițiilor - cadru ale Tratatului, Consiliul Europei a reușit, în urma unor negocieri dificile, în iunie 2007 – nu în ultimul rând din pricina rezistenței afișate de Polonia împotriva sistemului planificat de vot în cadrul Consiliului – să mandateze o conferință guvernamentală care urma să elaboreze pînă la sfîrșitul anului detaliile pentru o nouă reformă a Tratatului. Acest lucru a fost posibil doar datorită compromisurilor făcute atît față de Polonia, dar și față de alte state membre.

Mandatul conținea propuneri care vizau eliminarea terminologiei constituționale din Tratatul eșuat, dar și intenția de a recupera anumite elemente mai vechi privitoare la procedurile decizionale din politica externă. Și trecerea la denumirea "Tratat de reformare" avea rolul de a elimina elementul constituțional din noul text de lege. În plus, planul nu mai era să se înlocuiască toate Tratatetele mai vechi printr-unul sigur. Tratatetele mai vechi urmau a fi doar modificate, iar Tratatul inițial privitor la CE urma să primească un nou nume, "Tratatul privind modalitățile de funcționare ale Uniunii Europene".

Conferința interguvernamentală care includea, alături de reprezentanții statelor membre și experți juridici și trei membri ai Parlamentului European, s-a întrunit pentru prima oară la 23 iulie 2007. La sesiunea Consiliului European din octombrie au fost făcute, din nou, unele concesii în favoarea Poloniei, acordîndu-i, printre altele, o poziție nou creată și permanentă pentru un avocat „polonez” în cadrul Curții Europene de Justiție, fapt care a dus la creșterea numărului avocaților generali de la opt la unsprezece. Versiunea finală a Tratatului a fost semnată la Lisabona, la data de 13 decembrie 2007, sub președinție portugheză.

2008-2009: Ratificarea Tratatului în statele membre

Cum este de înțeles privitor la dezvoltarea UE, nu este suficient ca un Tratat să fie semnat. După semnarea lui începe drumul deseori dificil și imprevizibil al ratificării de către toate statele membre, în conformitate cu legile acestora.

Programul inițial al președinției germane prevăzuse ca procedurile de ratificare să se încheie pînă la finele anului 2008. Astfel, Tratatul putea intra în vigoare la 1 ianuarie 2009. Avînd însă în vedere votul negativ acordat în cadrul referendumului din Irlanda, organizat ca urmare a prevederilor din legislația națională, acest termen nu a mai putut fi respectat.

După o perioadă de incertitudine, șefii de state și de guverne au hotărît, în decembrie 2008, să facă o serie de concesii în favoarea Irlandei, pentru a da posibilitatea guvernului acestei țări să prezinte din nou alegătorilor – și de această dată cu succes – textul (modificat) al Tratatului. Printre altele, irlandezii au fost asigurați că numărul comisarilor nu avea să fie redus, iar fiecare stat membru avea să fie reprezentat în continuare în cadrul Comisiei. Mai mult, Irlanda a primit garanții legale în domeniul Politicii de Securitate și Apărare Europene. Toate aceste prevederi țineau cont de neutralitatea țării, dar și de alte aspecte importante pentru țară, care făcuseră obiectul discuțiilor cu ocazia primului referendum.

În ceea ce o privea, Irlanda a fost de acord să organizeze un referendum încă înaintea terminării mandatului de către Comisia actuală, adică pînă la sfîrșitul anului 2009. Acest referendum a avut loc în octombrie 2009, iar rezultatele au fost după cum urmează: o participare la vot de 58%, 67,1% pentru, 32,9% împotriva adoptării Tratatului de la Lisabona. Acest lucru a însemnat că, în comparație cu iunie 2008, și-au declarat acordul cu 20% mai mulți cetățeni. Una dintre cele mai importante motive pentru această schimbare a fost criza economică mondială, pe care irlandezii sperau să o poată depăși cu ajutorul UE. La toate acestea s-au adăugat însă și concesiile amintite mai sus.

Astfel au crescut presiunile asupra președinților eurosceptici din Polonia și Cehia de a renunța la a trage în continuare de timp. Lech Kaczyński a semnat Tratatul la 10 octombrie 2009 în cadrul unei ceremonii care a avut loc la Varșovia, iar omologul său ceh, Vaclav Klaus, i-a urmat exemplul la data

de 3 noiembrie 2009, după ce Curtea Constituțională cehă confirmase în aceeași zi compatibilitatea Tratatului de la Lisabona cu Constituția națională.

Toate condițiile fuseseră, așadar, îndeplinite, astfel încât Tratatul de la Lisabona a putut intra în vigoare la 1 decembrie 2009. Astfel, lungul drum care începuse odată cu eșecul Tratatului de la Nisa, ajunsese, în sfârșit, la final.

Inovațiile aduse de Tratatul de la Lisabona pe scurt.

Această secțiune care vine să încheie prezentarea felului în care a evoluat UE, punându-vă totodată la dispoziție un sumar al bazelor legislative UE în vigoare în momentul de față.

Modificări aduse Tratatului Constituțional

O primă deosebire față de textul constituțional a fost faptul că Tratatul de la Lisabona nu a venit să înlocuiască elementele legislative fundamentale cu unele cu totul noi. La fel ca în cazul revizuirilor anterioare, Tratatul preexistent nu au fost înlocuite, ci doar modificate. Asta însemna că se păstra în continuare un Tratat UE (TUE), căruia i se adăuga un nou Tratat care conținea reglementările privitoare la CE, incluzând domeniile politice comunitare și care se numea acum "Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene" (TFUE).

Termenul "Constituție" a fost eliminat, iar alte concepte au fost redenumite: "*Înaltul Reprezentant pe probleme de politică externă și securitate*" în locul "*Ministrului de Externe al Uniunii*" sau "*reglementări*" în loc de "*legi europene*". Se pot observa, prin urmare, încercările de a minimiza importanța modificărilor în vederea evitării problemelor în anumite state membre.

O altă încercare de a evita asemănările cu constituțiile naționale, care deseori conțin referiri la drepturile omului, a fost că declarația drepturilor fundamentale nu a fost inclusă direct în TUE. Singura referință la caracterul obligatoriu al acesteia se află în articolul 6, par. 1 din TUE.

Deosebirile față de Tratatul Constituțional enumerate mai sus au mai degrabă un caracter cosmetic. Tratatul a schimbat felul în care se calculează majoritatea calificată din cadrul Consiliului UE. Noul model al majorității duble, mai potrivit, având în vedere numărul diferit de locuitori din statele membre și care trebuia, inițial, să fie implementat imediat, urmează să intre în vigoare de abia în anul 2017, nu în ultimul rând din pricina opoziției manifestate de Polonia.

În plus, numărul comisarilor nu va mai fi micșorat, chiar dacă acest lucru ar fi dus la o eficientizare a acțiunilor întreprinse în cadrul acestui organism. Având în vedere faptul că prin scăderea numărului de comisari nu mai puteau participa în Comisie toate țările membre, opoziția manifestată de câteva state mai mici, precum și faptul că acest punct a contribuit în mod esențial la eșecul primului referendum din Irlanda, Consiliul European a decis în decembrie 2008 să renunțe la această idee.

Modificări la nivel instituțional

Înainte de a analiza schimbările aduse de Tratat la nivelul organismelor individuale, ne vom concentra asupra modificărilor relevante la nivel general instituțional. Ne amintim că scopul modificărilor aduse celor șapte instituții (Parlamentul European, Comisia Europeană, Curtea Europeană de Justiție, Consiliul și Consiliul European, Banca Centrală Europeană și Curtea de Conturi - Articolul 13 din TUE) era eficientizarea activității instituțiilor și a interacțiunii dintre acestea, precum și dobândirea de către aceste instituții a unui nivel mai ridicat de transparență pentru cetățenii UE.

O contribuție însemnată în acest sens a avut și distribuția mult mai clară a competențelor între UE și statele membre – definită în Articolul 2 al TFUE -, care prevedea, de pe acum, doar trei categorii:

Competențe exclusive UE	Competențe partajate (UE & state membre)	Competențe UE de asistență
În acest caz, Uniunea este singura care are funcții legislative și poate emite documente juridice cu caracter obligatoriu. Statele membre nu se pot implica în aceste domenii decât cu acordul Uniunii.	În acest caz, atât Uniunea cât și statele membre au funcții legislative. Statele membre pot face uz de prerogativele lor doar în cazul în care Uniunea nu se implică.	În acest caz, Uniunea are dreptul să ia măsuri de asistență, coordonare sau completare a măsurilor luate de statele membre, fără ca Uniunea să vină să înlocuiască prerogativele statelor membre.
Exemple:	Exemple:	Exemple:
Uniunea vamală Stabilirea regulilor concurențiale necesare funcționării pieței interne Politica monetară (pentru statele care au adoptat moneda Euro) Conservarea valorilor biologice maritime Politica comercială comună	Piața internă Politica socială Agricultură și pescuit Mediu Protecția consumatorilor Energie Conservarea spațiului libertății, securității și justiției etc.	Protejarea și ameliorarea sănătății umane Industria Cultura Turism Educație generală și profesională, tineret și sport Protecție în cazul producerii catastrofelor Cooperarea în domeniul administrativ

TEMA 4: Cadrul instituțional al uniunii europene

1. Sistemul instituțional al Uniunii Europene.
 2. Instituții de decizie.
 - a. Consiliul Uniunii Europene
 - b. Comisia Europeană
 - c. Parlamentul European
 3. Autorități de control legislativ și administrativ
 - a. Curtea de Justiție a Comunităților Europene
 - b. Tribunalul de Primă Instanță a Comunităților Europene
 - c. Curtea de Conturi a Comunităților Europene
 4. Organisme consultative
 - a. Comitetul Economic și Social European
 - b. Comitetul Regiunilor Uniunii Europene

1 Sistemul instituțional al Uniunii Europene

Uniunea Europeană beneficiază în prezent de unul dintre cele mai complexe sisteme instituționale din lume, rivalizând în acest domeniu poate doar cu sistemul creat de Organizația Națiunilor Unite. Instituțiile sale au rolul de a integra interesele politice ale statelor membre, prin administrarea diverselor politici și strategii comune inițiate de acestea. Spre deosebire însă de secretariatele altor organizații internaționale, instituțiile Uniunii au și autoritatea legală de a crea și gestiona diverse activități rezervate de obicei statelor, precum și de a emite acte cu caracter obligatoriu a căror nerespectare poate impune sancțiuni reale.

În același timp, instituțiile Uniunii gestionează interdependența complexă dintre statele membre, fiind, la rândul lor, dependente unele de altele. Aceste legături nu sunt însă de intensități similare în toate domeniile. Astfel, aproape toate structurile Uniunii Europene sunt implicate în procesul de consolidare a pieței unice. În schimb, interdependența instituțională se diminuează atunci când este vorba de coordonarea acțiunii externe a Uniunii prin intermediul Politicii Externe de Securitate Comună și al Politicii Europeie de Securitate și Apărare sau de crearea spațiului de securitate, libertate și justiție, ambele domenii noi, unde cooperarea interguvernamentală joacă un rol decisiv. Totuși, chiar și în aceste cazuri, colaborarea dintre instituții este esențială pentru buna organizare a dezbaterilor și negocierilor.

Prin instituțiile sale, Uniunea Europeană este legată totodată de scena politică Internațională. Instituțiile conferă vizibilitate Uniunii, de regulă prin intermediul președintelui, secretarului general sau al directorului instituției respective. În cazurile în care instituția dispune, pe lângă personalul administrativ, și de un colegiu sau grup de reprezentanți ai statelor membre, și aceștia pot contribui la prestigiul și legitimarea UE. În plus, instituțiile integrează Uniunea Europeană în diverse activități la nivel regional și global, iar în unele domenii, precum politica comercială comună, de obicei prin intermediul Comisiei Europene, sunt încheiate acorduri cu state terțe în numele statelor membre. În acest mod, instituțiile Uniunii Europene nu reprezintă pe plan extern doar Uniunea, în calitatea ei de organizație internațională, ci și o poziție comună a statelor membre, favorizând interdependența dintre acestea.

T.1 Sistemul instituțional al Uniunii Europene

Instituții de decizie			
Consiliul European	Consiliul Uniunii Europene	Comisia Europeană	Parlamentul European
Autorități de control legislativ și administrativ			
Curtea de Justiție a Comunităților Europene Tribunalul de Primă Instanță al Comunităților Europene Tribunalul Funcției Publice a Uniunii Europene	Curtea de Conturi a Comunităților Europene	Mediatorul European	Responsabilul European pentru Protecția Datelor
Organisme și instrumente financiare			
Banca Centrală Europeană (BCE)	Banca Europeană de Investiții (BEI)	Fondul European de Investiții (FEI)	
Organisme consultative			
Comitetul Economic și Social European (CESE)		Comitetul Regiunilor Uniunii Europene (CR)	
Organisme interinstituționale			
Oficiul European pentru Selecția Personalului (EPSO)		Oficiul pentru Publicații Oficiale ale Comunităților Europene	
Alte instituții			
Agenții comunitare 20 de agenții, institute și fundații + 4 noi instituții în proiect	Instituții pentru sprijinirea acțiunii externe comune Agenția Europeană de Securitate (EDA) Centrul European pentru Observații prin Satelit (EUSC) Institutul Uniunii Europene pentru Studii de Securitate (ISS)	Instituții pentru sprijinirea realizării spațiului de libertate, securitate și justiție CEPOL Europol Eurojust	

În literatura de specialitate, una din cele mai dezbătute probleme este și relația dintre instituțiile comunitare, guverne și cetățeni. Deși nu există încă un sentiment generalizat de identitate europeană, apartenența la valorile naționale fiind în continuare predominantă, Uniunea Europeană, prin instituțiile și politicile sale, transformă relația tradițională dintre statul național și cetățenii săi.

În primul rând, ordinea juridică comunitară conferă cetățenilor posibilitatea de a recurge la noi mijloace de apărare a drepturilor lor în cazul în care statele nu reușesc să facă acest lucru.

În al doilea rând, prin introducerea și gestionarea unor instituții de coordonare la nivel regional și local, Uniunea Europeană favorizează și mai mult descentralizarea pe care statele naționale au realizat-o de obicei în ultimul secol, fără ca aceasta să echivaleze neapărat cu o disoluție a instituțiilor statelor.

În fine, mai trebuie reținut faptul că rolul real al instituțiilor Uniunii Europene și al oricăror instituții în general este discutabil în funcție de perspectiva de interpretare. De pildă, adoptarea unei anumite politici la nivelul Uniunii poate fi explicată prin procesul de negociere dintre state (perspectivă interguvernamentalistă), prin demersul instituțiilor Uniunii (perspectivă instituționalistă) sau prin activitatea și ideile actorilor principali - oameni politici, personal administrativ (perspectivă behavioristă). Fiecare din aceste interpretări poate fi coerentă și plauzibilă, mai ales că, datorită complexității sporite a proceselor ce au loc în cadrul Uniunii, majoritatea acestor factori și actori contribuie la obținerea unui anumit rezultat.

2 Instituții de decizie

Ordinea în care apar instituțiile de decizie ale Uniunii Europene într-o lucrare care tratează și acest aspect reflectă adesea simpatiile autorilor pentru o anumită interpretare a ordinii și competențelor comunitare. De regulă, cei preocupați de problema deficitului democratic al Uniunii Europene prezintă în primul rând Parlamentul European, apoi Comisia Europeană și Consiliul Uniunii Europene. Cei care preferă mai degrabă abordări interguvernamentale prezintă prima dată Consiliul Uniunii Europene, apoi Comisia și Parlamentul, în schimb, cei care sunt interesați în mod deosebit de supranaționalism tind să înceapă prin a descrie istoricul, competențele și particularitățile Comisiei Europene, instituție care de altfel exprimă într-o oarecare măsură caracterul unic al Uniunii Europene.

Desigur, aceste categorii nu sunt neapărat prezente în toate lucrările despre Uniunea Europeană fără a simpatiza mai mult cu interguvernamentalismul decât cu supranaționalismul, au ales următoarea ordine - Consiliul European, Consiliul Uniunii Europene, "Comisia Europeană, Parlamentul European - și aceasta pentru a reflecta atât puterea de decizie cu care sunt investite în prezent respectivele instituții, cât și tradiția cu care puterea politică a fost exercitată în cadrul Uniunii. Dat fiind că, între cele patru instituții, Consiliul European este cel mai important în formularea strategiilor și direcțiilor generale ale Uniunii, va fi prezentat în primul rând acest organism, lăsând la urmă Parlamentul European, care are mai degrabă rol consultativ, deși în ultimii ani a căpătat din ce în ce mai multe competențe în procesul decizional.

Consiliul European

La cincisprezece ani de la înființarea Comunității Economice Europene avuseseră loc doar șase reuniuni ale șefilor de stat și de guvern ale statelor membre, dintre care una pentru a marca zece ani de la semnarea *Tratatului de la Roma* și una pentru a discuta o posibilă reacție comună la problema crizei petrolului (1973), întâlnire care nu s-a soldat cu vreun rezultat semnificativ. Realizarea uniunii vamale, aderarea unor noi state și consolidarea procesului de integrare făceau însă necesare astfel de întâlniri, așa încât, la inițiativa președintelui francez Valéry Giscard d'Estaing, în decembrie 1974, la Paris, este decisă organizarea unor reuniuni periodice în acest format, primul astfel de summit, numit Consiliul European, având loc, câteva luni mai târziu, la Dublin.

Motivele invocate atunci pentru crearea acestui forum decizional și de dialog la nivel înalt au fost în primul rând blocajul instituțional la care se ajunsese din cauza Compromisului de la Luxemburg (1965) și faptul că miniștrii de Externe nu mai reușeau să coordoneze singuri lucrările Consiliului de Miniștri, mai ales că din 1970 aveau și atribuții în domeniul Cooperării Politice Europene, o structură de armonizare incipientă a politicilor externe ale statelor membre, paralelă însă cu instituțiile

comunitare. Deși inițial Belgia, Luxemburg și Olanda se opuseseră înființării Consiliului European, temându-se că existența unui astfel de for ar contraveni principiilor fondatoare ale Comunităților, în cele din urmă au acceptat, fiind convinse, printre altele, de argumentul potrivit căruia executivele statelor membre, prin conducătorii lor, trebuie să fie responsabile pentru direcția în care se îndreaptă proiectul comunitar.

Totuși, existența Consiliului European rămâne până în prezent problematică, referințele la această instituție în tratatele Uniunii Europene fiind destul de vagi și ieșind din sfera sistemului constituțional al separării puterilor în cadrul Uniunii.

Prima menționare a acestei structuri apare în *Actul Unic European* (1986), iar odată cu *Tratatul de la Maastricht* Consiliul European capătă și un statut oficial. De abia *Tratatul Constituțional* (în curs de ratificare) conferă acestui tip de reuniuni caracterul de instituție deplină a Uniunii Europene. În ciuda acestor chestiuni juridico-instituționale, Consiliile Europene reprezintă principalul instrument de formulare a principiilor, direcțiilor și strategiilor de integrare ale Uniunii.

Pe lângă această funcție, Consiliile Europene îndeplinesc și rolul de for decizional ultim în cadrul Uniunii Europene și oferă acestei a vizibilitate pe plan extern. În plus, în cadrul acestor reuniuni sunt negociate modificări ale tratatelor și sunt semnate și ratificate solemne acte importante (tratate și declarații). Așa, de pildă, în cele aproape o sută de Consilii Europene ce au avut loc până acum au fost decise, printre altele, crearea unei uniuni politice europene (Uniunea Europeană), modificarea tratatelor fundamentale, extinderea Uniunii și crearea Uniunii Economice și Monetare.

Fiecare Consiliu European este format din șefii de stat sau de guvern ai statelor membre, președintele Comisiei Europene și Secretarul General al Consiliului Uniunii Europene, asistați de miniștrii de Externe și un membru al Comisiei. Uneori, când sunt decise chestiuni legate de Uniunea Economică și Monetară (UEM), participă și miniștrii de Finanțe ai statelor membre, aceștia putând chiar înlocui miniștrii de Externe. Atunci când miniștrii de Externe nu pot participa, locul lor este luat de un secretar de stat și, în cazuri rare, de reprezentanții permanenți ai statelor pe lângă Uniunea Europeană (membrii COREPER).

În afara acestora, mai pot exista reuniuni tematice, dedicate anumitor domenii. Deși nu există un calendar pentru Consiliile Europene tematice, din 2000 se obișnuiește ca întâlnirile din martie să fie destinate discutării unor probleme economice, sociale și de mediu. Dezbaterile din cadrul oricărui tip de Consilii Europene (cunoscute și drept Summit-uri Europene) sunt conduse de șeful de stat sau de guvern al statului care deține Președinția Consiliului Uniunii. Acesta acționează ca *primus inter pares*, având însă și responsabilitatea de a trasa liniile politice directoare ale reuniunii, după ce a luat act de pozițiile statelor membre, inclusiv în cadrul vizitelor pe care le-a făcut împreună cu Secretarul General în capitalele europene, pe parcursul celor șase luni de mandat.

Tratatul Constituțional propune înființarea postului de Președinte permanent al Consiliului European ce va deține un mandat de doi ani și jumătate, schimbare ce va transforma semnificativ structura dezbaterilor. Acestea însă vor continua să aibă loc ca și până în prezent, de două până la patru ori pe an în mod obișnuit și ori de câte ori există situații excepționale (de pildă, crize internaționale) care impun acest lucru.

Fiecare Consiliu European avea loc până în 2001 într-uni oraș (de obicei capitala sau o stațiune renumită) din statul care deținea Președinția, însă, pentru a compensa anumite pierderi în negocierile ce au avut loc pentru semnarea *Tratatului de la Nisa*, Belgia a insistat ca întâlnirile să se desfășoare, din motive de eficiență, la Bruxelles, unde se află majoritatea instituțiilor comunitare. Acest fapt a stârnit nemulțumirea celorlalte state care, pentru a recăpăta o parte din prestigiul pe care îl conferă găzduirea Consiliului European, au căutat să obțină găzduirea agențiilor comunitare recent înființate. O altă nemulțumire legată de instituția Consiliilor europene este că, deși contribuie în general la rezolvarea multor tensiuni și blocaje instituționale, nu poate oferi soluții integrale pentru a rezolva problemele sistemului de guvernare al Uniunii Europene. Cu toate acestea, Consiliile Europene rămân forul decizional cel mai important al Uniunii.

Consiliul Uniunii Europene

Înființarea unui organism supranațional care să gestioneze independent anumite sectoare economice, precum cele ale producției de cărbune și oțel ale mai multor state era o inițiativă novatoare, însă dificil de acceptat de guverne. Totuși, reprezentanții a șase state semnavă, în 1951, *Tratatul de instituire a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului*, prin care era creată o structură supranațională (Înaltă Autoritate) ce avea tocmai acest rol. Faptul, oarecum extraordinar, atât la vremea aceea, cât și privit retrospectiv, este frecvent invocat drept punct de pornire al supranaționalismului transpus în practică.

Situația nu s-a schimbat nici după 1993, când, odată cu intrarea în vigoare a *Tratatului de la Maastricht*, această instituție va fi redenumită Consiliul Uniunii Europene, ea rămânând principalul organism decizional al Uniunii Europene pentru activitatea obișnuită a organizației.

Printre atribuțiile sale se numără adoptarea legislației comunitare, coordonarea politicii economice a statelor membre, încheierea de acorduri internaționale între Uniunea Europeană și unul sau mai multe state ori organizații internaționale (după ce au fost negociate de Comisia Europeană), aprobarea bugetului Uniunii Europene (împreună cu Parlamentul European), adoptarea deciziilor cu privire la Politica Externă și de Securitate Comună (PESC), coordonarea activităților statelor membre și cooperarea între instanțele judiciare și forțele naționale de poliție.

În cadrul Consiliului, adoptarea unei decizii poate necesita, în funcție de domeniu și importanță, majoritatea simplă, majoritatea calificată (în prezent, 232 din numărul total de 321 de voturi) sau unanimitate. Există de asemenea o ierarhie a Consiliilor, cele mai importante fiind Consiliul Afaceri Generale, Consiliul Miniștrilor Agriculturii și ECOFIN, acestea reunindu-se lunar, restul Consiliilor reunindu-se de două până la patru ori pe an. Ședințele formale au loc în general la Bruxelles, însă datorită unui acord încheiat cu guvernul luxemburghez, întâlnirile din aprilie, iunie și octombrie au loc la Luxemburg.

Al doilea nivel de organizare a Consiliului este Comitetul Reprezentanților Permanenți (COREPER). Acesta este succesorul unui comitet de pregătire a lucrărilor Consiliului Special de Miniștri al CECO (Comisia de Coordonare a Consiliului de Miniștri - CoCor) înființat în 1952 și instituționalizat sub numele pe care îl poartă astăzi din 1958. Format din diplomați și funcționari de rang înalt ai statelor membre, COREPER are rolul de a demara și întreprinde o mare parte din negocierile dintre state, acționând ca atenuator al posibilelor tensiuni diplomatice care pot apărea între acestea. La rândul său, COREPER este alcătuit din două structuri - COREPER I (reprezentanți permanenți) și COREPER II (reprezentanți permanenți adjuncți).

În fine, al treilea nivel de activitate a Consiliului îl reprezintă diversele grupuri de lucru, organizate în funcție de domenii.

Comisia Europeană

Comisia Comunităților Europene (cunoscută în special sub numele de Comisia Europeană) a apărut în 1967, când executivile celor trei Comunități - CECO, CEE și Euroatom - au fuzionat. Ea era astfel succesoarea Înaltei Autorități a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului, a Comisiei Comunității Economice Europene și a Comisiei Comunității Europene a Energiei Atomice. Dintre acestea, Înalta Autoritate a CECO, creată în 1952, avusese cele mai multe atribuții, fiind și instituția cu cea mai mare competență supranațională. Primul său președinte, Jean Monnet, a fost cel care a contribuit în mod deosebit la crearea sa, insistând asupra importanței existenței unui organism care să gestioneze industria de oțel și cărbune, independent de guvernele statelor participante.

În prezent, Comisia este în primul rând instituția responsabilă pentru formularea propunerilor legislative. Acestea trebuie să aibă bazele legale în tratate sau în amendamente ale tratatelor și sunt trimise Consiliului Uniunii Europene, și Parlamentului European spre adoptare. Dreptul de inițiativă legislativă îi aparține aproape exclusiv Comisiei, deși atât Consiliul cât și Parlamentul îi pot solicita acesteia propuneri în anumite domenii.

Comisia are însă și alte atribuții. Asigură, de pildă, aplicarea tratatelor în acord cu legislația europeană, putând să aducă un stat membru în fața Curții Europene de Justiție în cazul în care acesta

nu își îndeplinește obligațiile asumate prin tratate și alte acte conexe. În plus, din anii '90 Comisia a început să câștige noi competențe comunitare (uneori chiar exclusive), în domeniul anumitor politici.

De asemenea, Comisia este cea care propune planul de buget Consiliului și Parlamentului și tot ea este cea care îl implementează, după aprobare. În acest sens, responsabilitatea principală constă în gestionarea cheltuielilor pentru Fondurile Structurale. Din 1990, Comisia se ocupă și de alocarea fondurilor pentru regiuni cu care Uniunea a încheiat parteneriate economice (asistență acordată fostelor state comuniste din Europa Centrală și de Est, fostul spațiu sovietic și Balcanii de Vest).

Este de așteptat însă ca situația actuală să se schimbe într-o oarecare măsură după intrarea în vigoare a *Tratatului Constituțional* (în curs de ratificare), ce propune crearea funcției de Ministru de Externe al Uniunii Europene, precum și a funcției de Președinte al Consiliului European.

Comisia Europeană joacă și un rol important în procesul de lărgire a Uniunii, decizia finală revenind totuși Parlamentului și Consiliului. Nu în ultimul rând, Comisia are atribuții executive, implementând și administrând toate deciziile adoptate de Consiliu.

Datorită complexității acestui demers, Comisia dispune de un sistem amplu de comitete (denumit în eurojargon *comitologie*) ce are în principal rolul de a discuta impactul adoptării deciziilor la nivel național.

Colegiul de Comisari are un Președinte investit în funcție de Consiliul European, apoi aprobat de majoritatea Parlamentului European pentru un mandat de cinci ani. Dacă Parlamentul nu aprobă desemnarea unei anumite persoane în această funcție, Consiliul trebuie să propună un alt candidat. Președintele este cel care alege Colegiul din liste ce includ câte trei candidați din partea fiecărui stat, apoi Parlamentul votează întregul Colegiu.

Ca și în cazul ministerelor din cadrul guvernelor naționale, Directoratele Generale conduse de comisari își schimbă în general numele cu fiecare nou Colegiu, însă domeniile pe care le acoperă sunt în mare parte aceleași (agricultură, dezvoltare rurală, concurență, economie, finanțe, buget, educație, cultură, piața muncii, probleme sociale, oportunități egale, industrie, mediu, politica în domeniul pescuitului, sănătate și protecția consumatorului, mass-media, societatea informațională, piață comună, servicii, politică regională, transport, energie, comerț, dezvoltare, extinderea Uniunii ș.a.).

În prezent, există 26 de Directorate Generale și nouă servicii, lă rândul lor organizate în alte structuri administrative în care lucrează aproximativ 25 000 de persoane pe întreg teritoriul Uniunii Europene.

Între aceste structuri merită amintit Biroul de asistență tehnică și schimb de informații (TAIEX), organism ce aparține Directoratului General pentru Extinderea Uniunii Europene și care are rolul de a oferi noilor state membre, statelor candidate și guvernelor statelor din Balcanii de Vest asistență tehnică în domeniul armonizării și aplicării legislației comunitare, în acord cu politicile generale ale Uniunii.

Un alt organism asociat Comisiei este Oficiul European de Luptă Contra Fraudei (OLAF), apărut în 1999 ca succesor al Unității de Coordonare a Luptei Anti-Fraudă (UCLAF), structură internă a Comisiei, creată în 1988 pentru a combate fraudele în gestionarea fondurilor europene. În prezent instituție semiautonomă, OLAF are misiunea de a proteja interesele Uniunii Europene, prin combaterea fraudei, corupției și a altor activități ilegale, inclusiv a acelor neregularități sesizate în cadrul derulării funcționării instituțiilor Uniunii.

O a treia instituție importantă afiliată Comisiei Europene este EuropeAid - Oficiul de Cooperare, ce are rolul de a administra ajutorul financiar extern al Comisiei. Înființat la 1 ianuarie 2001, acesta este responsabil pentru identificarea și evaluarea proiectelor și programelor de ajutor extern, precum și pentru implementarea și coordonarea întregii activități și evaluarea acesteia. Biroul este finanțat în principal din bugetul comunitar și prin Fondul European de Dezvoltare și controlează toate etapele necesare pentru îndeplinirea obiectivelor stabilite de către Comisie.

Parlamentul European

Parlamentul European este instituția cu cea mai spectaculoasă evoluție din istoria Uniunii Europene. Inițial, ca Adunare Comună a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului creată în 1952, număra doar 78 de membri, desemnați în general de guverne, și avea rolul de a supraveghea activitatea

înaltei Autorități. Această responsabilitate era însă limitată de instrumentele de decizie de care dispunea, cel mai important fiind posibilitatea de a demite înalta Autoritate cu două treimi din voturi.

Transformarea în Adunare Parlamentară Europeană (termen ce a desemnat între 1958 și 1962 instituția parlamentară ce deservea toate cele trei Comunități) nu a schimbat situația, însă *Tratatul de la Roma*, prin care era reglementat și statutul acestui organism, prevedeau ca membrii să fie aleși în mod direct de către populația statelor membre (de la o dată convenită de guvernele acestora) și ca responsabilitatea sa în procesul decizional să crească. Acest lucru s-a întâmplat aproape treizeci de ani mai târziu.

Astfel, Parlamentul European, ce poartă acest nume din 1962 (în mod oficial însă, de-abia din 1986), a fost ales pentru prima dată prin vot popular în 1979, iar în 1986, prin *Actul Unic European*, i-au fost conferite și atribuții crescute în procesul de adoptare a actelor comunitare. Ulterior, prin *Tratatul de la Maastricht*, *Tratatul de la Amsterdam* și *Tratatul de la Nisa*, competențele Parlamentului în procesul legislativ au fost extinse, astfel că în prezent poate adopta acte alături de Consiliu, în special prin procedura de co-decizie.

Între timp, prin revizuirile tratatelor în vederea includerii de noi dispoziții bugetare (în 1970 și 1975), Parlamentul a dobândit și responsabilități sporite în acest domeniu, având dreptul de a respinge bugetul (ceea ce a și făcut în 1979 și 1984), precum și de a-l amenda. Apoi, cu fiecare extindere a Uniunii, numărul parlamentarilor europeni a crescut, ajungând în prezent la 785. Totuși, ultimele revizuri constituționale ale Uniunii - *Tratatul de la Nisa* și *Tratatul Constituțional* (în curs de ratificare) - prevăd un prag maxim al numărului de parlamentari (750), indiferent de numărul statelor membre, pentru a păstra dimensiuni rezonabile și eficiente ale instituției. Această prevedere va fi pusă în aplicare la o dată stabilită de comun acord de către guvernele statelor membre.

Parlamentul European este și un organism de control democratic, el monitorizând activitatea tuturor instituțiilor, în special a Comisiei Europene. Astfel, Parlamentul aprobă Președintele Comisiei și Colegiul de Comisari, poate înainta o moțiune de cenzură cu scopul de a demite întreaga Comisie, examinează rapoartele acesteia și o poate interpela în diferite chestiuni. În schimb, membrii Comisiei iau parte la ședințele în plen ale Parlamentului și la întrunirile comitetelor parlamentare.

De asemenea, Parlamentul monitorizează activitatea Consiliului. Președintele Consiliului participă la ședințe în plen și ia parte la dezbaterele importante, între cele două instituții existând o colaborare destul de strânsă, inclusiv cu privire la problemele de politică externă și de securitate europene, politica de azil și de imigrare, combaterea abuzului de droguri, a fraudei și a infracționalității la nivel internațional. În deschiderea fiecărui Consiliu European, Președintele Parlamentului este invitat să prezinte opiniile instituției referitoare la temele de interes de pe agenda de lucru a reuniunii. Totodată, Parlamentul examinează petițiile cetățenilor și stabilește comisii temporare de anchetă.

În ceea ce privește activitatea parlamentară, aceasta are loc în două etape - pregătirea pentru ședința în plen și sesiunea în plen. La aceste ședințe, Parlamentul examinează propunerile legislative și votează amendamente înainte de a se ajunge la o decizie finală asupra actului legislativ. Ședințele în plen sunt în general susținute la Strasbourg (o săptămână pe lună) și uneori la Bruxelles (două zile), deși două treimi din personalul administrativ și secretariatul general se află în Luxemburg și doar o treime în Bruxelles, sediul oficial fiind totuși Strasbourg, pentru a marca reconcilierea dintre Franța și Germania.

O altă particularitate a Parlamentului European este compoziția sa. Spre deosebire de parlamentele naționale, membrii acestuia nu reprezintă în mod egal statele, așa cum s-ar întâmpla într-o cameră superioară a unui stat federal, ci fiecare stat beneficiază de un număr diferit de reprezentanți. În același timp, Parlamentul European nu este similar din acest punct de vedere nici camerelor inferioare ale adunărilor parlamentare naționale, pentru că unui parlamentar european nu îi corespunde același număr de cetățeni ai Uniunii. De pildă, Malta are 5 parlamentari, fiecare reprezentând aproximativ 70 000 de cetățeni maltezi, iar Germania are 99 de parlamentari, fiecare reprezentând interesele a aproximativ 800 000 de cetățeni germani. Parlamentul European este însă diferit și de adunările parlamentare ale altor organizații internaționale, în primul rând pentru că membrii săi se reunesc, în funcție de doctrină, în grupări politice - asemănător partidelor politice în parlamentele naționale - și nu în funcție de apartenența națională.

Această ultimă particularitate nu este o noutate a ultimilor ani, ci o caracteristică a instituției parlamentare comunitare încă de la înființarea ei. Astfel, membrii Adunării Comune a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului au luat loc în sala de ședințe în plen (hem ciclu) pentru prima oară în această formulă în 1953. Această decizie a fost motivată prin aceea că instituția nu și-ar fi putut găsi o legitimitate reală și o identitate proprie dacă ar fi adoptat o organizare în principal națională, din moment ce exista deja Consiliul de Miniștri care îndeplinea acest rol.

Ca și în sistemele naționale de partide, principalul clivaj ce poate fi remarcat în cadrul Parlamentului European este cel dintre stânga și dreapta, separare reflectată inclusiv prin modul de așezare a parlamentarilor în hem ciclu. Astfel, în Adunarea Comună a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului, cele trei grupări politice existente la acea dată - socialiștii, creștin-democrații și liberalii - ocupau partea din stânga, respectiv dreapta și centru.

Aceste trei grupări parlamentare rămân până în prezent cele mai importante din Parlamentul European, primele două deținând mereu peste jumătate din locuri, în actuala legislatură obținând chiar două treimi. Socialiștii, în prezent grupați sub titulatura de Gruparea Partidului Socialiștilor Europeni (PSE), au fost cea mai importantă grupare între 1975 și 1999, în perioada în care atribuțiile Parlamentului au început să fie tot mai mari. În schimb, creștin-democrații, cărora între timp li s-au adăugat și partide conservatoare devenind Gruparea Partidului Popular European (Democrat - Creștin) și a Democraților Europeni (PPE-DE), au reușit să dețină supremația până la prima extindere a Comunității (1973) și după 1999, fiind în prezent cea mai puternică grupare parlamentară europeană. O contribuție importantă au avut-o și liberalii (în prezent, Gruparea Alianței Liberalilor și Democraților Europeni), care până la primele alegeri directe ale Parlamentului European (1979) au jucat un rol esențial în consolidarea instituției și în procesul de integrare, ulterior obținând însă doar în jur de 10% din locuri.

T.2 Grupările parlamentare europene

PPE-DE - Gruparea Partidul Popular European și Democrații Europeni

Creștin-democrați/conservatori

PSE - Gruparea Partidului Socialiștilor Europeni

Social-democrați

ALDE - Gruparea Alianței Liberalilor și Democraților pentru Europa

Liberali

ECO/ALE - Gruparea Ecologiștilor (Verzii) / Alianța Liberă Europeană

Ecologiști/partide regionale

CSE/SEN - Gruparea Confederația Stânga Europeană Unită / Stânga Ecologistă Nordică

Socialiști/comuniști

IND/DEM - Gruparea Independență și Democrație

Eurosceptici

UEN - Gruparea Uniunea pentru Europa Națiunilor

Naționaliști/conservatori

NA - Gruparea Neafiliaților

În afara acestor trei grupări ce corespund doctrinelor social-democrată, liberală, creștin-democrată și conservatoare, mai există grupări politice mai mici (ce nu rezistă în general, mai multor legislaturi), care acoperă restul spectrului doctrinar - stânga radicală, extrema dreaptă, partide ecologiste și regionaliste, precum și partide eurosceptice. De asemenea, există parlamentari care nu se afiliază doctrinar, de obicei aparținând unor partide extremiste fără o ideologie clară, ce se grupează uneori sub formă de grupare parlamentară, datorită avantajelor în special financiare pe care le pot obține astfel.

Pentru a forma o grupare este nevoie de un anumit număr de membri, acesta diferind în funcție de numărul de state din care provin membrii. Grupările stabilesc agenda parlamentară, numesc raportori pentru comisiile parlamentare specializate și decid timpul de intervenție în plen.

Grupările sunt, la rândul lor, organizate în delegații naționale, care sunt și beneficiarele cele mai importante ale fondurilor alocate grupărilor de către Parlament. De regulă, membrii unui partid național care sunt parlamentari europeni aparțin aceleiași grupări parlamentare europene, însă pot exista unele excepții, deoarece, în timpul legislaturii, unii politicieni migrează de la un partid național la altul.

Aici trebuie făcută însă distincția dintre partid național, partid european și grupare parlamentară europeană. Partidele europene sunt grupări de partide naționale ce se constituie în funcție de ideologie, la care pot fi afiliate inclusiv partide din state care nu sunt membre ale Uniunii Europene. Așa, de pildă, există un Partid Popular European la care este afiliat și un partid din România (altele încercând să se afilieze). Partidele europene se organizează în interiorul Parlamentului European în grupări parlamentare, care pot fi constituite dintr-unul sau mai multe partide europene sau pur și simplu din partide naționale neafiliate nici unui partid european. Desigur, membrii acestor grupări parlamentare nu pot fi decât reprezentanți ai statelor Uniunii, deci apartenența la un partid european nu echivalează cu prezența în Parlamentul European, selecția candidaților fiind de competența partidelor naționale din statele Uniunii.

Dincolo de atribuțiile formale, importanța grupărilor parlamentare europene este relevantă și de comportamentul parlamentarilor în momentul votului pentru adoptarea actelor legislative, a bugetului sau altor chestiuni. Astfel, s-a observat că în principal grupările parlamentare formate din partide mai puține sau mai omogene din punct de vedere doctrinar sunt mai disciplinate, votând în bloc. De asemenea, grupările parlamentare mai vechi și mai numeroase tind să își consolideze poziția în timp și de regulă sunt disciplinate. În schimb, membrii grupărilor mici și fără o bază doctrinară puternică votează frecvent diferit. Cea mai interesantă constatare este însă aceea că, deși în general votul în cadrul Parlamentului European reflectă apartenența la grupările politice, în situații foarte controversate, cum sunt, de pildă, numirile de Președinți ai Comisiei Europene, votul poate reflecta mai degrabă apartenența națională a membrilor. Totuși, aceste situații sunt rare, regula fiind votul doctrinar.

Organizarea în grupări politice nu este însă singura care este operată în cadrul instituției. Parlamentul este condus de un Președinte care are rolul de a îi coordona toate activitățile și de a îl reprezenta pe plan extern. Acesta este asistat de 14 vicepreședinți, cinci chestori (ce au atribuții administrative) și un birou responsabil pentru bugetul Parlamentului și pentru alte chestiuni administrative și organizaționale.

Președintele, împreună cu președinții grupărilor parlamentare, formează așa-numita Conferință a Președinților, principala structură responsabilă pentru organizarea politică, inclusiv pentru stabilirea dimensiunii comisiilor specializate care dezbate chestiuni similare cu cele de pe agenda Consiliului Uniunii Europene și Comisiei Europene.

Aceste comisii sunt conduse de președinți care formează Conferința Președinților de Comisii, organism consultativ pentru Conferința Președinților. În afara comisiilor specializate mai există comisii temporare pentru rezolvarea anumitor chestiuni, comisii de anchetă, comisii parlamentare mixte ce întrețin relații cu parlamentele statelor candidate și delegații interparlamentare, responsabile pentru relațiile cu parlamentele altor state din afara Uniunii.

3 Autorități de control legislativ și administrativ **Curtea de Justiție a Comunităților Europene**

Tratatul de la Paris prin care era instituită Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului (CECO) nu are doar o valoare istorică, fiind primul tratat fundamental al proiectului numit astăzi Uniunea Europeană, ci este și actul prin care au fost înființate cele două instituții care au conferit Uniunii caracterul său unic. Prima, cu sediul la Bruxelles, era înalta Autoritate, organism supranațional precursor al actualei Comisii Europene, ce avea autoritatea să vegheze la punerea în aplicare a actelor Comunității, inclusiv prin sancțiuni aplicate statelor și firmelor care nu respectau reglementările CECO. Cea de a doua instituție, Curtea de Justiție a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului, cu sediul la Luxemburg, avea rolul de a proteja drepturile cetățenilor, firmelor și statelor membre CECO, dacă acestea ar fi fost încălcate de înalta Autoritate.

Ulterior, când a devenit Curtea de Justiție a Comunităților Europene, această instituție a început să protejeze inclusiv drepturile celorlalte instituții comunitare în raport cu statele sau unele cu celelalte. Pentru a realiza acest lucru în mod eficient, Curtea a dezvoltat un sistem propriu de drept (dreptul comunitar) care prevalează în fața legislațiilor naționale, sistem ce a contribuit în mare măsură la consolidarea procesului de integrare europeană.

Aceste prerogative fac din Curtea Europeană de Justiție un actor unic, inclusiv pe scena internațională. Deși în lume mai există cel puțin două instituții asemănătoare - Curtea Internațională de Justiție (cu sediul la Haga) și Curtea Europeană a Drepturilor Omului (cu sediul la Strasbourg), niciuna dintre ele nu a reușit să dezvolte un sistem similar în atât de multe domenii. Curtea Internațională de Justiție, organism al Organizației Națiunilor Unite, nu poate judeca decât cazuri în care sunt implicate state, nu și particulari, iar hotărârile sale nu sunt întotdeauna respectate, neexistând instrumente eficiente pentru a impune sancțiuni. Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO), organism al Consiliului Europei, a fost înființată și funcționează doar pentru a garanta respectarea *Convenției Europene a Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale* și pentru a judeca toate cazurile de încălcare a acestui act internațional.

În schimb, Curtea Europeană de Justiție, în prezent cunoscută și drept Curtea de Justiție a Uniunii Europene sau pur și simplu Curtea de Justiție, are competențe în toate domeniile comunitare, poate fi utilizată ca instanță supremă inclusiv de particulari după ce au epuizat toate mijloacele naționale și poate impune sancțiuni.

Cu toate acestea, Curtea are un statut aparte în cadrul sistemului instituțional al Uniunii Europene. Spre deosebire de celelalte instituții principale, nici un reprezentant al acestora nu participă la lucrările Curții și nici Curtea nu își trimite reprezentanți la lucrările altor instituții. Totuși, colaborează cu acestea prin intermediul serviciilor juridice din cadrul fiecărui organism al Uniunii, dar cel mai mult contribuie la dezvoltarea instituțională a organizației prin hotărârile sale.

Curtea dispune de propria infrastructură administrativă și este formată în prezent din 25 de judecători, câte unul pentru fiecare stat membru. Aceștia au rolul de a se asigura că dreptul comunitar este interpretat în mod similar și că este aplicat în mod identic în toate cazurile similare în fiecare stat membru.

Pe lângă cei 25 de judecători, Curtea dispune și de opt avocați generali al căror număr poate fi mărit la cererea acestora doar prin votul unanim al Consiliului Uniunii Europene. Avocații nu corespund niciunei funcții din sistemele obișnuite de drept, ei având atribuții diverse, precum redactarea unei prime opinii sau interpretări în fiecare din cazurile supuse atenției Curții (opinie care nu este obligatorie pentru judecători, însă, de regulă, este acceptată).

Atât judecătorii, cât și avocații sunt desemnați de comun acord de către guvernele statelor membre pe o perioadă de șase ani, având posibilitatea de a fi realeși pentru unul sau două mandate suplimentare de trei ani. De regulă, ei sunt nominalizați dintre judecătorii și avocații care ocupă cele mai înalte funcții în sistemul juridic din statele membre, dar pot fi și juriști recunoscuți pentru competența, imparțialitatea și independența lor. Tot pentru un mandat de șase ani, Curtea își alege și un grefier ce deține în plus și funcția de Secretar General.

Mai mult de o treime din instituție este constituită din juriști-lingviști care îndeplinesc funcția de traducători și interpreți juridici, atribuții necesare pentru desfășurarea în bune condiții a activităților Curții care își exercită misiunea în toate limbile oficiale ale Uniunii Europene.

În general, Curtea trebuie să se asigure de respectarea dreptului comunitar atât în interpretarea, cât și în aplicarea tratatelor constitutive ale Comunităților Europene, precum și de respectarea hotărârilor luate de către instituțiile comunitare competente. De urmărirea propriu-zisă a aplicării legislației comunitare se ocupă însă Comisia Europeană.

Acțiunea în neîndeplinirea obligațiilor este introdusă de către Comisie dacă aceasta observă că anumite norme comunitare nu au fost aplicate de statele membre și atenționările sale nu au avut nici un rezultat. De regulă, statele nu așteaptă să ajungă în fața instanței și își îndeplinesc în cele din urmă obligațiile asumate. *Tratatul de la Maastricht* conferă Curții dreptul de a impune sancțiuni financiare statelor în cazurile de neîndeplinire a obligațiilor. Această prevedere a fost aplicată pentru prima dată în 2000, într-o acțiune a Comisiei împotriva Greciei care, în ciuda numeroaselor atenționări și a unei

hotărâri a Curții din 1992, nu implementase anumite norme comunitare cu privire la mediu. În final, Grecia a trebuit să plătească 20 000 de Euro pentru fiecare zi de întârziere în îndeplinirea obligațiilor.

Acțiunea pentru pronunțarea unei hotărâri preliminare este un mecanism prin care instanțele naționale pot cere Curții interpretarea unor norme comunitare atunci când există un conflict între legea comunitară și cea națională. În acest caz, Curtea este obligată să răspundă numai dacă există într-adevăr un conflict de interpretare, dar nu poate da și o sentință definitivă, aceasta fiind prerogativa instanței naționale.

Celelalte tipuri de acțiuni privesc în general nerespectarea de către instituțiile comunitare a obligațiilor care le revin.

În fine, un proces interesant în care este implicată Curtea, uneori fără voia ei, este rezolvarea pe cale juridică a conflictelor politice dintre instituțiile Uniunii. Unele dintre cele mai cunoscute cazuri în acest sens sunt *Maizena GmbH c. Consiliul Comunităților Europene* și *SA Roquette Freres c. Consiliul Comunităților Europene*, ambele din 1979 (cunoscute și drept cazurile cotei de izoglucoză), în care Curtea a decis că, în cadrul procedurii de consultare, Consiliul Uniunii Europene (la data hotărârii Curții, numit Consiliul Comunităților Europene) este obligat să consulte Parlamentul European, în caz contrar actul adoptat fiind nul.

5 Organisme consultative

În prezent, există două organisme majore cu rol consultativ pe lângă instituțiile de decizie ale Uniunii Europene. Acestea sunt Comitetul Economic și Social European (CESE) și Comitetul Regiunilor (CR). Înființate la peste treizeci de ani una de alta, cele două instituții au multe în comun (de la atribuții similare la număr de membri și reprezentanță națională), la mijlocul anilor '90 împărțind chiar și o bună parte a personalului tehnic. Totuși, CESE și CR acționează în virtutea a două logici diferite - prima promovează interesele societății civile și ale mediului de afaceri de pe teritoriul Uniunii Europene, cea de a doua promovează interesele comunităților locale și regionale din statele membre, de obicei pe bază de afiliere politică explicită. Ambele sprijină însă, în general, agenda supranațională a Comisiei Europene și consolidarea principiului subsidiarității, fără ca aceasta să echivaleze întotdeauna cu o receptare mai eficientă a opiniilor lor de către Comisie. Între cele două instituții, Comitetul Regiunilor, în primul rând datorită relației speciale cu comunitățile locale și regionale, pare a fi organismul ale cărui opinii sunt mai frecvent preluate de către structurile decizionale comunitare, având în același timp dreptul de a-și adopta propriile reguli de procedură. În schimb, CESE are un cuvânt mai greu de spus în ceea ce privește formularea anumitor politici esențiale pentru dezvoltarea economică și socială a Uniunii, în ciuda lipsei de impact semnificativ asupra procesului decizional, cele două instituții au reușit totuși să contribuie la dezbaterile privind importanța societății civile în interiorul Uniunii și la cele privind deficitul democratic.

Comitetul Economic și Social European

Ideea creării unui organism consultativ care să reprezinte grupurile economice și sociale în procesul de armonizare și formare a politicilor la nivel european a apărut în 1956, în timpul discuțiilor și negocierilor pentru redactarea *Tratatului de instituire a Comunității Economice Europene*.

Sprijinit de Belgia și Olanda, proiectul reproducea într-o oarecare măsură modelul corporatist al acelei perioade prin aceea că propunea existența unei structuri în care să fie reprezentate interesele oamenilor de afaceri, sindicatelor, consumatorilor și altor actori economici și sociali din statele membre (în literatura de specialitate, desemnați frecvent drept „parteneri sociali”). Inițiativa Belgiei și Olandei transpunea la nivel comunitar situația din statele membre (cu excepția Germaniei). În plus, respecta și logica ce stătuse la baza fondării Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului datorită faptului că permitea difuzarea procesului de integrare economică grație interdependenței dintre partenerii sociali.

În ciuda opoziției inițiale a Germaniei, cu doar câteva săptămâni înainte de semnarea tratatului, ideea a fost acceptată, așa încât, în 1958, a fost creat Comitetul Economic și Social (CES), un forum de dialog cu sediul la Bruxelles, ce număra 102 reprezentanți din toate cele șase state fondatoare ale

Comunității Economice Europene. În 2002, și-a schimbat numele în Comitetul Economic și Social European (CESE)

În prezent, are 317 membri numiți de către guvernele celor 25 de state membre și confirmați în funcție de Consiliul Uniunii Europene pentru un mandat reînnoibil de 4 ani și este condus de un președinte și doi vicepreședinți aleși din rândul membrilor pentru un mandat de doi ani. Acești membri sunt organizați în grupuri și secțiuni. Grupurile sunt în număr de trei - al angajatorilor, al angajaților și al altor interese - și acționează similar partidelor politice. După cele trei grupuri, secțiunile reprezintă cea mai importantă formă de organizare, beneficiind de secretariate proprii și fiind sprijinite de grupuri de studiu și subcomitete temporare. Actualmente, aceste secțiuni sunt în număr de șase - NAT (agricultură, dezvoltare rurală și mediu), ECO (Uniunea Economică și Monetară și coeziune economică și socială), SOC (piața muncii, probleme sociale și cetățenie), INT (Piața Unică, producție și consum), TEN (transport, energie și societatea informației) și REX (relații externe).

La acestea se adaugă o sub-secțiune dedicată extinderii Uniunii (ELA), precum și Comitetul Consultativ privind Transformările Industriale (CCIC). Acesta din urmă a fost înființat după ieșirea din vigoare, în 2002 a *Tratatului de instituire a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului*.

În principiu, Comitetul are rolul de a prezenta opinia sa cu privire la probleme de interes european în domeniul economic și social Consiliului Uniunii Europene, Comisiei Europene și Parlamentului European. În general, consultarea CESE nu este obligatorie, deși reformele constituționale din anii '80 și '90 (*Actul Unic European, Tratatul de la Maastricht, Tratatul de la Amsterdam, Tratatul de la Nisa*) au conferit atribuții tot mai mari instituției.

Ca regulă generală, consultarea CESE de către Consiliu și Comisie este obligatorie în domeniile politicii agricole, regionale, sociale, transporturilor și de mediu, precum și în privința liberei circulații a muncitorilor. În ceea ce privește dezvoltarea tehnologică, relațiile externe și chestiuni legate de politica de sănătate, Consiliul sau Comisia pot solicita un aviz, dacă acest lucru este considerat necesar.

De asemenea, odată cu *Tratatul de la Maastricht*, CESE are dreptul de a prezenta opinii din proprie inițiativă, ceea ce și face în aproximativ 15% din cazuri. Toate opiniile CESE (aproximativ 150 pe an) pot fi adoptate de membrii săi cu majoritate simplă (de obicei sunt adoptate însă în unanimitate sau cu o largă majoritate) într-una dintre cele zece sesiuni plenare din fiecare an și sunt publicate în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, seria C.

Tratatul Constituțional (în curs de ratificare) mărește mandatul membrilor de la patru la cinci ani, dar nu aduce modificări substanțiale în privința atribuțiilor sau naturii CESE.

Comitetul Regiunilor Uniunii Europene

Înființat prin *Tratatul de la Maastricht* (1992) și operațional din 1994, la Bruxelles, Comitetul Regiunilor (CR) este o instituție fondatoare a Uniunii Europene având rolul de a sprijini procesul decizional din cadrul Uniunii prin opinii cu privire la problemele ce pot afecta cetățenii europeni la nivel local sau regional.

Apariția acestui organism consultativ a fost necesară din mai multe motive. În primul rând, aproximativ trei sferturi din legislația comunitară este implementată la nivel local sau regional. În al doilea rând, complexitatea instituțională tot mai mare ce a survenit în urma extinderilor succesive ale Comunității genera firesc întrebări legate de relația dintre instituțiile comunitare din ce în ce mai birocratizate și cetățenii cărora aceste instituții se adresează, problemă cunoscută în literatura de specialitate drept chestiunea deficitului democratic. Ideea unei structuri care să aducă interesele cetățenilor mai aproape de instituțiile decizionale ale Uniunii și viceversa răspundea acestei chestiuni și, în același timp, reflecta mai bine modul de organizare teritorială din unele state membre, în care regiunile și anumite entități autonome joacă un rol deosebit în procesul decizional.

Membrii Comitetului reflectă balanța regională din statele membre, deși sunt numiți în aceste posturi de guvernele statelor membre și confirmați în funcție de către Consiliul Uniunii Europene pentru un mandat de patru ani reînnoibil. În plus, după adoptarea *Tratatului de la Nisa* acești membri trebuie să fie reprezentanți ai colectivităților regionale și locale care au fost aleși prin vot popular în acele funcții. Fiecare din membrii Comitetului poate fi înlocuit de câte un membru supleant, în cazul în care primii nu pot participa la întâlniri.

Ca și în cazul Comitetului Economic și Social European, CR este condus de un președinte ales pentru un mandat de doi ani (asistat însă de 16 vicepreședinți) și își desfășoară activitatea în grupuri de lucru, altele decât cele naționale, ce examinează propunerile legislative ale instituțiilor de decizie și formulează opinii care sunt adoptate prin majoritate simplă în sesiuni plenare.

În prezent, aceste grupuri de lucru se numesc comisii de specialitate și sunt în număr de șase: COTER (Comisia pentru politica de coeziune teritorială), ECOS (Comisia pentru politica economică și socială), DEVE (Comisia pentru dezvoltare durabilă), EDUC (Comisia pentru cultură și educație), CONS (Comisia pentru afaceri constituționale și guvernare europeană), RELEX (Comisia pentru relații externe). La acestea se mai adaugă c Comisie pentru probleme financiare și administrative (CFAA).

Spre deosebire însă de Comitetul Economic și Social European, CR este organizat și în funcție de grupurile politice cărora le aparțin membrii. Actualmente, aceste grupuri sunt Partidul Popular European (PPE), Partidul Socialist European (PSE), Alianța Liberalilor și Democraților pentru Europa (ALDE), precum și coaliția dintre Alianța Liberă Europeană (ALE) și Uniunea pentru Europa Națiunilor (UEN). Toate aceste grupuri, într-o configurație ușor diferită, au echivalent și în Parlamentul European. De asemenea, ca și în Parlamentul European, PPE și PSE sunt grupurile politice cele mai numeroase.

În ceea ce privește relațiile cu instituțiile de decizie, conform *Tratatului de la Maastricht*, consultarea CR este obligatorie pentru adoptarea actelor legislative referitoare la coeziune economică și socială, rețele transeuropene de transport, sănătate, educație și cultură. Acestora li s-au adăugat, prin *Tratatul de la Amsterdam*, alte cinci domenii - politica socială, politica de angajare, protecția mediului, transporturile și formarea profesională. În afara acestora, CR poate fi consultat atunci când deciziile pot avea efecte la nivel regional sau local.

În plus, la fel ca și în cazul Comitetului Economic și Social European, CR are dreptul de a prezenta opinii din proprie inițiativă și toate deciziile sale (în jur de 70 pe an, din care aproximativ 50% din proprie inițiativă) sunt publicate în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, seria C. *Tratatul Constituțional* (în curs de ratificare) mărește mandatul membrilor de la patru la cinci ani, dar nu aduce modificări substanțiale în privința atribuțiilor sau naturii CR.

Tema 5: POLITICILE PUBLICE ÎN COMUNITATEA EUROPEANĂ

- 1. Politici economice ale UE (monetară și financiară, PAC, industrială, energetică, de transport).**
- 2. Politici sociale (etno-națională, ecologică și de mediu, politica culturală și de formare a cadrelor).**
- 3. Politica externă și de securitate comună.**

Noțiunea și conceptul de politică comună

Articolul 3 din Tratatul CEE prevedea că acțiunea Comunității are în vedere „stabilirea unui tarif vamal comun și a unei politici comerciale comune față de țările terțe, instaurarea unei politici comune în domeniul agriculturii și instaurarea unei politici comune în domeniul transporturilor”. Obiectivele Comunității Europene evoluând progresiv, de-a lungul anilor au fost elaborate o serie de noi politici comune, astfel încât astăzi se pot identifica aproape 20 de domenii în care concepția și decizia se realizează la nivel comunitar, cele mai importante fiind politicile regională, monetară, industrială, socială, energetică, de cercetare, pescuit, protecția mediului, protecția consumatorilor, relații externe.

Apariția acestor politici comune se explică prin necesități economice, sociale și politice de ordin comunitar, dar și prin superioritatea, în termeni de eficiență, a unor acțiuni comune prin comparație cu cele realizate separat la nivelul fiecărui stat membru.

Ambiguitatea noțiunii de “politică comună” este reflectată de varietatea expresiilor ce desemnează practic același lucru : “politică a Comunității Europene”, “politica comună”, “politica comunitară”. Analiza acestor concepte arată că politicile comune constituie de fapt domenii în care, în virtutea unui transfer de competențe consimțit de către statele membre de la nivel național la nivel comunitar, instituțiile comunitare intervin în mod determinant și direct, iar acțiunile statelor membre au loc concertat. Acest transfer de competențe este însă limitat în funcție de dispozițiile Tratatului. Regulile și politica stabilite de către autoritățile comunitare într-un domeniu dat formează o politică unificată ce se substituie normelor și politicilor naționale. Unii autori includ în categoria politicilor comune și pe cele care se combină cu politicile naționale, așa-numitele “politici coordonate” (de exemplu, politica economică), în timp ce alții fac distincție clară între cele două categorii.

1. Politici economice ale UE (monetară și financiară, PAC, industrială, energetică, de transport).

Politica comercială comună

Încă de la apariția CEE, politica comercială a fost inclusă în categoria “politicilor commune”, alături de Politica agricolă comună și Politica comună de transporturi. Tratatul CEE din 1958 stipula dreptul Consiliului de a decide cu majoritate calificată autorizarea Comisiei de a reprezenta Comunitatea în negocierile comerciale și de a-și stabili singură mandatul de negociere în acest domeniu. Tratatul de la Amsterdam păstrează nealterată această competență comunitară. Conform acestuia, PCC este fondată pe principii uniforme în ceea ce privește modificarea tarifelor, încheierea acordurilor tarifare și comerciale, uniformizarea măsurilor de liberalizare a comerțului, politica exporturilor și măsurile de protecție comercială (în situații de dumping și subvenții).

Pentru asigurarea execuției măsurilor de politică comercială comună, Comisia Europeană este cea care recomandă statelor membre metodele optime de cooperare între acestea, astfel încât să se evite apariția unor dificultăți economice pentru unele dintre ele și autorizează, dacă este cazul, adoptarea unor măsuri de protecție națională, stabilind în aceste situații condițiile și modalitățile concrete de aplicare. Tratatul menționează însă ca în caz de urgență statele membre pot cere Comisiei autorizația de a lua ele măsurile pe care le consideră necesare în vederea remedierii disparităților create de aplicarea PCC, cu condiția ca aceste măsuri să nu perturbe semnificativ funcționarea Pieței Interne.

Politica economică și monetară comună

Obiectivele sale au în vedere asigurarea unei creșteri economice regulate și echilibrate în spațiul comunitar, promovarea convergenței și coeziunii economico-sociale, un nivel ridicat de ocupare a forței de muncă, stabilitatea prețurilor, soliditatea finanțelor publice și asigurarea echilibrului balanței de plăți.

Dispozițiile Tratatului CEE din 1958 lăsau în mare măsură statelor membre competența de a decide în materie de politică economică și monetară, obligându-le însă să-și coordoneze aceste politici pentru atingerea unor obiective comune. Divergențele de poziție între țările comunitare au făcut ca până la mijlocul anilor '80 să nu poată fi găsite soluții comune pentru relansarea economică și reducerea șomajului. În fața acestor dificultăți, Consiliul UE a adoptat în 1985 o “Strategie comunitară de cooperare pentru creșterea economică și ocuparea forței de muncă” ce se baza pe o cooperare strânsă între guverne, patronat și sindicatele salariaților. Măsurile propuse aveau în vedere reducerea creșterilor salariale, dinamizarea cererii și îmbunătățirea accesului pe piața bunurilor și a serviciilor.

Prevederile Tratatului de la Maastricht în privința uniunii economice și monetare (UEM) au avut o importanță considerabilă pentru politica economică și monetară a UE. Procesul de creare a UEM în trei etape prevedea finalizarea sa la 1.01.1999, odată cu apariția monedei unice Euro. Tratatul stipula că statele membre trebuie să considere politica economică drept o chestiune de interes comun și să-și coordoneze pozițiile la nivelul Consiliului UE pentru a asigura stabilitatea prețurilor și a finanțelor publice, condiții monetare sănătoase și o balanță de plăți stabilă. Activitatea de coordonare și supraveghere are loc cu prioritate în domeniul politicii bugetare, care deși nu devine domeniu de competență comunitară este supus unui proces progresiv de armonizare. Același lucru se întâmplă și cu politica economică propriu-zisă, ce rămâne în sfera “politicilor coordonate”.

În materie de politică monetară însă, odată cu trecerea la faza a treia a UEM și apariția Băncii Centrale Europene, dispar competențele naționale, deciziile luându-se la nivel comunitar.

Politica agricolă comună

Politica agricolă comună constituie unul dintre elementele de baza ale CEE, Tratatul stipulând că Piața Comună se întinde și la domeniul agriculturii și al comerțului cu produse agricole. La moment peste 40 % din cheltuielile bugetului sunt destinate agriculturii.

Obiectivele PAC sunt creșterea productivității agricole, asigurarea unui nivel de trai echitabil pentru agricultori, stabilizarea piețelor, garantarea securității aprovizionării și asigurarea unor prețuri rezonabile pentru consumatori. Elementele esențiale ale PAC sunt organizarea comună a piețelor (printr-o politică comună de piață și de prețuri), o politică unitară a structurilor agricole, armonizarea legislațiilor naționale și finanțarea comunitară (prin intermediul FEOGA (Fondul European de Orientare și Garantare Agricolă)– secțiunea Garanție).

Misiunile cu care este lansată politica agricolă comună sunt:

- ameliorarea productivității agriculturii, prin „dezvoltarea procesului tehnic, asigurarea dezvoltării raționale a producției agricole și utilizarea optimă a factorilor de producție, și în special a forței de muncă;
- creșterea nivelului de viață a agricultorilor, „prin mărirea veniturilor individuale”;
- stabilizarea piețelor;
- prețuri rezonabile pentru consumatori;
- garantarea securității în aprovizionare (T.M., art. 39).

Pentru aceasta, se va ține seama de particularitățile structurilor sociale din agricultura diferitelor regiuni, ajustările vor fi făcute gradual și se va stabili o politică comună de prețuri, bazată pe criterii comune și pe metode de calcul uniforme.

De exemplu, la nivelul anului 1999, bugetul rezervat PAC reprezenta aproximativ 40 miliarde Euro. Deoarece prețurile produselor agricole pe piața mondială sunt mai mici decât cele de pe piața comunitară, pentru protejarea producătorilor interni, produselor importate li se aplică taxe vamale sporite, astfel încât să nu poată fi vândute pe teritoriul UE sub prețul autohton. În același timp, agricultorilor comunitari care fac export li se restituie diferența dintre prețul de vânzare intern și cel de la export. Pentru că, în acest fel, se subvenționează exportul de produse agricole, o serie de agricultori comunitari ajung să producă doar pentru a beneficia de aceste sume compensatorii.

Necesitatea unei reforme a PAC a devenit tot mai evidentă în contextul procesului de lărgire a UE, deoarece unele țări candidate au un potențial agricol substanțial ce va trebui subvenționat la rândul său, dacă sistemul de alocare a FEOGA rămâne același. În ultimii ani au fost create o serie de programe privind structurile agricole, al căror obiectiv îl constituie limitarea investițiilor pentru dezvoltarea exploatărilor agricole, precum și coordonarea FEOGA cu FEDER și FSE, în vederea dezvoltării

zonelor rurale și adaptarea structurilor agricole de producție. Începând cu 1992 a fost operată o reducere progresivă a subvențiilor agricole (dacă în 1996 bugetul PAC reprezenta 48% din bugetul comunitar total, în 1999 fusese redus la 45%).

Politica Comună de Transport

Tratatul Comunității Europene stabilește în art. 74-87 că domeniul transporturilor este reglementat prin intermediul unei politici comune. Politica Comună de Transport are ca obiectiv crearea și dezvoltarea în cadrul UE a unei Piețe unice a transporturilor care să garanteze libertatea de a presta servicii în acest domeniu, în condiții de egalitate între transportatorii europeni. Realizarea unei Pieți interne în domeniul Transportului a fost deja încheiată. Cauza principală la etapă de față rezidă în adoptarea unor măsuri care să asigure crearea unor sisteme de transport, care astfel au menirea să asigure optimizarea consumului de energie și de timp, a parcursurilor și a condițiilor de transport. Reperle dezvoltării acestei politici comune sunt ”Cartea albă privind realizarea Pieții Interne”(1985), ”Cartea albă pentru dezvoltarea viitoare a PCT”(1992), cât și o comunicare a Comisiei Europene din 1995, intitulată ”Politica Comună de transporturi – program de acțiune pentru perioada 1995 – 2000”, care se articulează pe trei domenii principale: îmbunătățirea calității (prin introducerea sistemelor integrate ce exploatează noile tehnologii nepoluante și prezintă un grad ridicat de securitate); ameliorarea funcționării Pieții Interne (prin favorizarea concurenței în paralele cu protecția socială) ; dezvoltarea dimensiunii externe (vizează creșterea calității legăturilor cu țările terțe și favorizarea accesului companiilor comunitare de transport pe piețele externe). PCT reglementează deopotrivă transporturile terestre, aeriene și maritime sub aspectul accesului pe piață, al concurenței, tarifelor, regulilor de trafic și de securitate.

Politica Energetică

Obiectivele politicii energetice a UE sunt garantarea aprovizionării statelor membre cu energie ieftină, sigură și nepoluantă, crearea unor noi sisteme energetice și realizarea unei Pieți interne unice a energiei. Instrumentele aflate la îndemîna UE pentru atingerea acestor obiective constau în programe de susținere a creșterii în domeniile fuziunii și fisiunii nucleare, programe de ajutor structural în favoarea proiectelor de tehnologie energetică, stabilirea unor norme de integrare a Pieței energetice și de protecție a mediului în materie de producție și consum de energie. Începînd cu anul 1960, prima sursă de energie o constituie petrolul – care reprezintă 45% din consumul energetic total al UE în timp ce gazele naturale satisfac 33% din necesar iar energia nucleară doar 16%. Principala problemă este garantarea unei aprovizionări constante, suficientă, fiabilă și la un preț rezonabil. Securitatea aprovizionării este de acea esențială, motiv pentru care astăzi se caută alternative la petrolul din Golful Persic, gaz din Federația Rusă, înlocuindu-le cu lele din Caucaz. Un pas important pe linia stabilirii unor obiective comune și a unui cod de conduită în domeniul energetic între statele de pe continent îl constituie semnarea la Lisabona în decembrie 1994 de către 45 de state a Cartei Europene a Energiei.

Politica Industrială

Obiectivul acestei politici vizează ameliorarea competitivității industriei europene. Tratatul de la Maastricht este cel care a furnizat o bază juridică pentru politica industrială comunitară, permițînd Comisiei Europene să propună măsuri specifice de creștere a performanțelor industriei europene, însă decizia finală aparține Consiliului UE, care se pronunță cu unanimitate de voturi. Politica industrială a UE cuprinde măsuri globale de dezvoltare și stabilizare a Pieții Interne și de realizare a Uniunii Economice și Monetare, măsuri de politică comercială externă (antidumping, acorduri comerciale bi și multilaterale în diferite sectoare industriale), măsuri de politică socială și regională, măsuri în domeniul concurenței și de consolidare a cooperării între întreprinderile europene. Necesitatea unei

politici industriale la nivel comunitar s-a impus datorită performanțelor reduse pe piață mondială a industriei europene, politicile industriale naționale nemaifiind în măsură să răspundă cerințelor impuse de concurența actuală. Procesul de restructurare industrială este corelat cu fenomenul de interdependență economică, astfel încât soluția optimă a acestor probleme o constituie o abordare coordonată a lor, la nivel comunitar, sprijinită de o serie de programe: ESPRIT (program strategic de cercetare și dezvoltare în domeniul tehnologiei informației), RACE (cercetare și dezvoltare în telecomunicații) și EUREKA (agenție europeană de coordonare a cercetării).

2. Politici sociale (etno-națională, ecologică și de mediu, politica culturală și de formare a cadrelor).

Politica Socială Comună

Obiectivul acestei politici îl constituie ameliorarea condițiilor de viață și de lucru, promovarea egalității de șanse și asigurarea unei protecții sociale minimale în interiorul spațiului comunitar. Pentru aceasta, UE are la îndemână Fondul Social European (FSE), o serie de programe comunitare și normele juridice din Tratat care completează legislațiile naționale.

Dimensiunea socială a Pieței Interne comunitare a impus instaurarea unui “dialog social” între partenerii sociali reuniți la nivelul UE. Conceptul a fost introdus în 1985 prin Actul Unic European și semnifică faptul că partenerii sociali trebuie să participe la realizarea Pieței Interne și la concretizarea dimensiunii sale sociale. Pentru a concretiza această “dimensiune socială”, Consiliul European a adoptat în decembrie 1989 “Carta comunitară a drepturilor sociale fundamentale ale lucrătorilor” (acceptată atunci de 11 din cele 12 state membre, deoarece Marea Britanie a refuzat semnarea documentului).

Tratatul de la Maastricht a lărgit competențele Comunității în domeniul social, a extins acțiunea FSE și a introdus un nou capitol privind educația și formarea profesională.

Consiliul European de la Essen, din decembrie 1994, a decis că statele membre trebuie să-și coordoneze politicile și acțiunile sociale, cu accent pe cinci domenii: promovarea investițiilor în formarea profesională, realizarea unei creșteri economice care să genereze noi locuri de muncă, reducerea costurilor salariale indirecte, eficientizarea politicii forței de muncă și adoptarea unor măsuri ferme în favoarea grupurilor sociale puternic afectate de șomaj.

Odată cu intrarea în vigoare a Tratatului de la Amsterdam, “Carta comunitară a drepturilor sociale fundamentale ale lucrătorilor” a fost acceptată de către toate cele 15 țări membre ale UE, devenind astfel parte din acquis-ul comunitar în domeniul social.

Eforturile de realizare a pieței interne au cuprins și dimensiunea umană, socială, de combatere a „dumping-ului social”. Tratatul consacră Fondul Social European, în scopul de a „ameliora posibilitățile de angajare a forței de muncă pe piața internă”, contribuind la ridicarea nivelului de viață. Fondul vizează promovarea, în cadrul Comunității, „a facilităților de angajare și a mobilității, geografice și profesionale a forței de muncă, ca și facilitarea adaptării la mutațiile industriale și la evoluția sistemelor de producție, în special prin formarea și recalificarea profesională” (T.M., art. 123).

Asumându-și deplina responsabilitate pentru conținutul învățământului și organizarea sistemului educației, acțiunea Comunității **vizează**:

- dezvoltarea dimensiunii europene în educație, prin învățarea și difuzarea limbilor statelor membre;
- recunoașterea academică a diplomelor și a perioadelor de studii;

- promovarea cooperării dintre instituțiile de învățământ;
- realizarea schimbului de informații și de experiență, asupra elementelor comune, ale sistemelor de educație ale statelor membre;
- sprijinirea dezvoltării educației la distanță.

Agenda 2000 a propus și reformarea sistemului de asigurări sociale: asigurarea pensiilor, asigurarea medicală, asigurarea de îngrijire, asistența socială, protecția socială a șomerilor în U.E., protecția socială a persoanelor handicapate și integrarea copiilor cu cerințe speciale, sau dezabilitați, în societate.

Politica socială europeană are la bază două **instrumente**: Fondul Social European și „Charta socială” care prevede cele 12 drepturi de bază ale muncitorilor și promovarea unor șanse egale femeilor și bărbaților. Bugetul politicii sociale europene alocă aproape 90% Fondului Social European, care contribuie la finanțarea mobilității geografice și profesionale, combaterea șomajului pe termen lung, introducerea tinerilor în lumea profesională, schimbarea sistemului de producție, asigurarea protecției sănătății la locul de muncă, finanțarea dezvoltării și ajustarea structurală a regiunilor cu populație scăzută.

Comisia Europeană a înscris, în decembrie 1989, măsurile în domeniul social și asistenței sociale în Charta socială, iar în 1994 a elaborat „Charta Alba” în vederea aplicării unor metode de reducere a șomajului în U.E., pentru realizarea uniunii sociale. Aceasta cuprinde capitolele „creștere, capacitate concurențială și ocuparea forței de muncă”.

În privința siguranței și protecției sociale a șomerilor, „Cartea Verde” prevede linii de acțiune pentru garantarea protecției sociale și îmbunătățirea educării și formării profesionale, în vederea unei mobilități accentuate.

Agenda 2000 cuprinde, de asemenea, **programe comunitare** pentru integrarea persoanelor handicapate:

- HELIOS II – măsuri pentru reabilitarea funcțională a handicapaților, integrarea economică și socială a lor, conducerea individuală și integrală a vieții sociale a acestora;
- HORIZON – are în vedere integrarea handicapaților pe piața muncii;
- TIDE – este programul care se ocupă cu persoanele în vârstă, în scopul de a le oferi noi șanse și perspective de integrare în viața socială.

Politica regională comună

Conceptul de “Politică regională” definește la nivelul UE un ansamblu de politici structurale menite să promoveze reducerea și eliminarea disparităților între diferitele regiuni ale statelor membre, în scopul asigurării unei dezvoltări armonioase a întregului spațiu comunitar. Instrumentele folosite în acest scop sunt fondurile structurale (FEDER, FSE, FEOGA – Orientare, IFOP) și Fondul de Coeziune (pentru finanțarea proiectelor în domeniul protecției mediului și al infrastructurii de transporturi). În materie de politici structurale, demersul comunitar constă pe de o parte în a propune și acorda stimulente financiare, iar pe de altă parte în coordonarea politicilor statelor membre.

Politica culturală

Până la intrarea în vigoare a Tratatului de la Maastricht, politica culturală a UE nu avea o bază juridică explicită deoarece, din rațiuni constituționale sau politice, statele membre nu acceptaseră includerea sa în categoria politicilor comunitare. Astăzi această bază este asigurată de art. 151 TCE, care stipulează că acțiune UE în domeniul cultural vizează încurajarea cooperării între statele membre în următoarele domenii: ameliorarea cunoașterii și difuzării culturii și istoriei popoarelor europene,

conservarea patrimoniului cultural european, promovarea schimburilor culturale, încurajarea creațiilor artistice și culturale inclusiv în domeniul audiovizual.

Începând cu TUE cultura se înscrie printre competențele Comunității Europene, care sprijină și completează acțiunile statelor membre în următoarele **domenii**:

- ameliorarea cunoașterii și difuzării culturii și istoriei popoarelor europene;
- conservarea și salvaguardarea patrimoniului cultural de importanță europeană;
- schimburile culturale non-comerciale;
- creația artistică și literară inclusiv în sectorul audio-vizual.

În interiorul Comunității sunt derulate o serie de **programe** de formare profesională, cărora le este alocat 1% din bugetul comunitar: *Kaleidoscope 2000* (sprigină cooperarea între artiști), *Raphael* (pentru promovarea patrimoniului cultural), *Ariane* (tehnici de conservare și promovarea traducerilor literare), acțiunile din cadrul ciclului ”Capitalele europene ale culturii”, ERASMUS – un program prin care se creează o rețea europeană de cooperare între universități (schimburi de profesori, studenți, burse); COMETT – un program destinat să întărească cooperarea între universități și întreprinderi; LINGUA – un program destinat să diminueze barierele lingvistice între europeni; DELTA și EUROPECHET – programe îndreptate spre tehnologiile de vârf (informatică, baze de date, rețele de sateliți); SOCRATES și LEONARDO (al doilea și pentru țările est-europene) – programe prin care se încurajează cooperarea între universitățile europene, între acestea și întreprinderi, programe care înscriu formarea profesională într-o dimensiune europeană.

Articolele 149-150 TCE stipulează că UE contribuie la dezvoltarea unei educații de calitate prin încurajarea statelor membre să coopereze între ele, iar dacă este necesar, prin spriginirea și completarea acțiunii acestora, cu respectarea competențelor naționale în ceea ce privește conținutul și organizarea sistemului educativ, diversitatea culturală și lingvistică. Acțiunea comunitară are în vedere dezvoltarea dimensiunii europene în educație, favorizarea mobilității studenților și profesorilor între universități din țări diferite, promovarea cooperării între instituțiile de învățământ, schimbul de informații între sistemele educaționale și încurajarea învățământului la distanță.

Actuala politică culturală demonstrează că U.E. nu dorește și nici „nu își poate permite culturi politice de import, fără riscul de a crea disproporții notabile”. Se consideră, că sub aspectul „culturii ca mod de viață”, rezultată din organizarea societății, din politic, și sub impactul tendințelor de mondializare, globalizare, uniformizare, „o cultură europeană și o Europa a culturilor au același interes”.

Protecția mediului

Politică Comunității în domeniul protecției mediului are ca **obiective**:

- conservarea, protejarea și ameliorarea calității mediului;
- protecția sănătății persoanelor;
- utilizarea prudentă și rațională a resurselor naturale;
- promovarea, pe plan internațional, a măsurilor destinate să facă față problemelor regionale, sau planetare, ale mediului.

Conform Agendei 2000, politica ecologică se ocupă în special cu sectorul energetic, Comisia Europeană prin programele de acțiune prevede reducerea consumului de energie, folosirea energiei care se reciclează, a energiei atomice și preluarea responsabilităților, atât la nivel comunitar, cât și național. **Programele comunitare** concretizate în programul SAFE II (1996-2000), ALTENER (1998-2000), SYNERGIE (1998), THERMIE (1995-1998) au prevăzut protecția mediului, îmbunătățirea capacității concurențiale, protecția spațiului maritim, căutarea unor tehnologii pentru asanarea ecologică a unor regiuni afectate de poluare. Pentru țările candidate la U.E., în cazul țărilor din Europa

Centrala și de Est, funcționează programul PHARE, iar pentru CSI programul TACIS. Programul comunitar LIFE, pentru dezvoltarea dreptului protecției mediului în UE, are în vedere măsuri prioritare și ajutoare tehnice, protecția pădurilor, combaterea poluării și protecția împotriva catastrofelor naturale.

Un exemplu elocvent al preocupărilor în direcția conservării mediului îl constituie decizia unor state UE de a renunța definitiv la energia nucleară (Suedia, Germania, Italia și Elveția), chiar dacă ponderea energiei nucleare în producția de electricitate este destul de ridicată (Franța 78%, Belgia 60%, Suedia 46%, Elveția 40%, Germania 35%, M.Britanie, Spania, și Finlanda 30%).

3. **Politica externă și de securitate comună.**

PESC desemnează un sistem de cooperare între statele membre UE în materie de politică externă și securitate, constitutivul "pilonul doi" al Uniunii Europene, alături de Comunitatea Europeană și cooperarea în domeniile Justiției și Afacerilor Interne (JAI). Obiectivul acestei politici îl constituie protejarea intereselor fundamentale ale statelor membre în materie de politică externă, independentă și securitate a UE, cu perspectiva realizării unei politici de apărare Comună (art. J.4 din Tratatul de la Maastricht prevede că PESC va include toate aspectele legate de securitatea Uniunii, inclusiv eventuala realizare a unei politici comune de apărare care în timp ar putea duce la o apărare comună).

Instrumentele la dispoziția PESC sunt pozițiile și acțiunile comune, armonizarea pozițiilor statelor membre în cadrul organizațiilor internaționale, demersuri și misiuni exploratorii, asocierea unor instrumente diplomatice cu altele economice și schimbul permanent de informații între statele membre în chestiuni de politică internațională. În plan instituțional, PESC este organizată pe patru niveluri ierarhice:

- în vârf se află Consiliul European, care definește principiile și orientările generale;
- urmează Consiliul UE (în formula ce reunește miniștrii de externe), împreună cu Înalțul Reprezentant pentru PESC (care este și Secretar General al Consiliului) și Președinția în exercițiu a UE;
- nivelul trei este reprezentat de Comitetul Politic (COPO) format din directorii politici din ministerele de Externe ale țărilor UE și de COREPER (COPO verifică conținutul PESC, iar COREPER asigură coordonarea tehnică și a aspectelor ce țin de competența comunitară);
- ultimul nivel îl constituie grupurile de lucru, formate din experți naționali (sunt aprox. 20 astfel de grupuri pe diferite domenii: Orientul Mijlociu, Europa de Est, OSCE etc.).

Tratatul de la Amsterdam prevede în plus realizarea unei politici de Securitate și Apărare comună ca parte a PESC (ca o consecință a acestei prevederi, Consiliul European de la Helsinki, din decembrie 1999, a decis crearea unui corp militar operațional european de 60000 oameni, care să poată fi folosit în operațiuni "de tip Petersberg" - restabilirea și păstrarea păcii în zone de conflict, acțiuni umanitare), înființarea unei "Unități de planificare politică și alertă rapidă" (menită să asigure coerență politicii externe cu celelalte politici comunitare) și instituționalizarea unei structuri de cooperare între președinția UE, Înalțul reprezentant pentru PESC și Comisia Europeană, cu asocierea Parlamentului European în procesul de adoptare a resurselor financiare ale PESC.

Pe 11 august 1950, în cadrul celei de-a cincea sesiuni a Adunării Consultative a Consiliului Europei, W. Churchill propune crearea, imediată, a unei Armate Europene Unite, sub control democratic european și care să acționeze în colaborare deplină cu S.U.A. și Canada. În același timp, Germania urma să primească asigurări în privința siguranței și libertății.

Prin urmare, președintele Consiliului, primul-ministru francez Rene Pleven lansează Planul pentru o **Comunitate Europeană pentru Apărare** (C.E.A.), prezentat Adunării Naționale a Franței, la 24 octombrie 1950. Se prevedea, crearea unei armate europene, compuse din unități furnizate de statele

membre C.E.C.O., condusa de un ministru european al apararii, cu un buget comun si sub controlul Adunarii Parlamentare Europene.

Tratatul de constituire a C.E.A. este semnat la Paris, la 25 mai 1952, de statele din C.E.C.O. si protocoalele aditionale cu N.A.T.O. Incepând cu iulie 1953, prin Actul de Securitate Reciproca, jumatate din ajutoarele militare americane destinate Europei erau alocate viitoarei C.E.A. Tratatul cuprindea si referiri la o Adunare, care urma sa devina o Comunitate Politica Europeana. Integrarea in domeniul apararii era considerata ultimul pas spre o integrare politica - „crearea pentru apararea comuna a unei armate europene, atasata de institutiile politice ale Europei unite”.

Pâna in august 1954, Tratatul C.E.A. a fost ratificat de cinci state membre. Respingerea intregului proiect de catre Adunarea Nationala a Frantei, printr-un vot in prealabil, fara a-l lua macar in discutie, a constituit sfârșitul C.E.A. si „decesul” prematur al C.P.E. Acest prim esec al procesului european, marcheaza inceputul adaptarii comunitatii la problemele interne ale statelor, in special politice, si la cele internationale, crize si conflicte, reevaluari strategice.

Diversificarea procesului european se accentueaza in momentul când Franta se retrage din structurile militare ale N.A.T.O., la 7 martie 1976. Va ramâne insa in Consiliul Atlantic. A fost o urmare a constatarii presedintelui de Gaulle ca „repartitia lumii in doua blocuri militare raspunde din ce in ce mai putin situatiei reale”. Din punctul de vedere al securitatii militare, Europa Occidentala ramâne atasata Americii, insa la initiativa britanicilor, se constituie „un grup european in Alianta” (Eurogroup), fără personalitate juridică, care promova cooperarea europenilor in sectoare militare ca: Eurotrain (instrucie militara), Eurolog (logistica), Euromed (medicina militara), Eurocom (telecomunicatiile).

Apararea europeana, spunea Pierre Hassner, trebuie considerata nu ca un „raspuns imediat la o amenintare militara urgenta si precisa”, ci ca un „test, reinnoit tot timpul, al prioritatilor respective ale europenilor, al vointei lor de uniune, al vointei si capacitatii lor de a refuza veto-urile externe ... Ce poate fi mai nerealist decât sa presupui o Europa realista ?”¹

In raportul care ii poarta numele, premierul belgian Leo Tindemans, este de parere ca o Uniune Europeana ramâne incompleta atât timp cât nu va avea o politica de aparare comuna. La momentul respectiv, decembrie 1975, au fost considerate drept *obstacole in calea realizarii unei aparari comune europene*, urmatoarele cauze:

- de natura constitutională; crearea unei forte nucleare europene era considerata la fel de indepartata ca si alegerea unui presedinte federal european;
- dificultati tehnologice si juridice datorate interzicerii transferurilor de tehnologie nucleara militara (Legea Mac Mahon votata de Congresul S.U.A., in 1946);
- divizari diplomatice;
- constrângeri economice si psihologice, in special pentru marirea cheltuielilor militare – anuale (dupa un calcul, aproximativ 80 de miliarde de dolari) si necesitatea convingerii opiniei publice;

Sperantele pentru intreprinderea unor demersuri concrete, apar totusi din perspectiva urmatoarelor *posibilitati*:

- garantia nucleara americana pe termen mediu;
- instalarea unui sistem european de aparare conventionala, prin utilizarea noilor „arme ghidate cu precizie”;
- avantajul tehnologic al fortelor europene occidentale fata de cele ale Pactului de la Varsovia;
- folosirea armelor nucleare franceze si britanice, in masura in care se ajunge la o coordonare in desemnarea vectorilor si utilizarea acestora care ar putea contribui la cresterea descurajarii eventualului adversar;

- aplicarea masurilor care privesc, pe termen scurt, transformarea industriilor europene de armament intr-un element constitutiv al apararii comune .

In privinta problemelor de securitate si cooperare, capacitatea C.E.E. este testata pe timpul fazelor elaborarii Actului final de la Helsinki, care este semnat de doua ori de Aldo Moro, o data in numele Italiei si inca o data in numele Consiliului Europei. Securitatea continentului european devine fondul cooperarii politice intre statele C.E.E. si subiectul diverselor sesiuni ale Consiliului European, care sesizeaza importanta relatiilor est – vest. In Declaratia C.E. de la Dublin, din 4 decembrie 1984, cele zece state membre recunosc ca „au o responsabilitate privind pacea si stabilitatea in Europa si securitatea populatiilor lor. Ei estimeaza ca opera de constructie europeana pe care o intreprind si pe care o continua cu hotarâre are din acest punct de vedere o valoare iminenta. Ei se declara decisi sa mentina si sa-si intensifice contributia la ameliorarea raporturilor intre Est si Vest”.

Uniunea europeii occidentale

Originile organizatiei se gasesc in „Tratatul asupra colaborarii economice, sociale si culturale si privind autoapararea colectiva”, semnat la 17 martie 1948, la Bruxelles. Preambulul tratatului formuleaza drept scop garantarea reciproca „a securitatii statelor semnatare si angajamentul ferm al acestora de a lua toate masurile necesare in cazul revenirii Germaniei la o politica de agresiune”. In continuare, la articolul 5, se stipuleaza: „statele semnatare se obliga sa acorde tot ajutorul militar si toata asistenta ce le stau in putere, oricarui stat membru care ar face obiectul unui atac armat in Europa”.

Prin Acordurile de la Paris din anul 1954, când au aderat la tratat R.F.G. si Italia, organizatia este rebotezata in U.E.O. Cu toate ca U.E.O. ii erau acordate competente largi, prin Tratatul de la Bruxelles, foarte repede activitatile principale vor fi incredintate altor organizatii. Imediat dupa semnarea Tratatului Atlanticului de Nord, in plan militar, structurile operationale si statul major general al fortelor U.E.O., de la Fontainebleau si Versailles, au fost transferate Aliantei, in 1951. De fapt, continutul modificat al Tratatului de la Bruxelles confirma optiunea pentru apropierea decisiva de N.A.T.O.: „in executarea tratatului, Inaltele parti contractante si toate organizatiile create de ele in cadrul Tratatului vor coopera strâns cu Organizatia Tratatului Atlanticului de Nord”. Pentru a se evita „orice dubla intrebuintare cu statele majore ale N.A.T.O., Consiliul si Agentia pentru controlul armamentelor, se vor adresa autoritatilor militare corespunzatoare, din cadrul N.A.T.O., pentru orice informatii si orice aviz asupra chestiunilor militare”.

Deposdata de dreptul de a-si dezvolta orice fel de structuri militare, pentru o lunga perioada de timp, U.E.O. nu s-a manifestat pe scena europeana. Impulsurile reactivarii apar la inceputul anilor '80, in contextul preocuparilor Comunitatii Europene de a se concentra asupra unei politici de aparare comune si manifestarii tendintei statelor europene de a crea pilonul european in cadrul N.A.T.O. Prima actiune concreta in acest sens este elaborarea din initiativa presedintelui Francois Mitterand, a „Memorandumului Frantei” cu privire la U.E.O. si trimis guvernelor statelor membre. Ideea documentului este ca „U.E.O. este singura instanta europeana competenta in materie de aparare”. Rezultatul, a fost reactivarea Consiliului de Ministri al U.E.O., alcatuit din ministrii de externe si ministrii apararii din statele membre.

„Declaratia de la Roma», din octombrie 1984, a Consiliului de Ministri cuprinde noile obiective politice si schimbarile structurale ale organizatiei. S-a stabilit, ca **misiune principala**, definirea identitatii europene de securitate si aparare, confirmând astfel dorinta membrilor de cooperare si armonizare a punctelor de vedere asupra problemelor specifice legate de securitatea europeana.

Reunit la Haga, in octombrie 1987, Consiliul U.E.O. a adoptat o „Platforma asupra intereselor europene in materie de securitate”, in care isi afirma in mod solemn hotarârea de a dezvolta pilonul european al N.A.T.O., oferind, in acelasi timp, o dimensiune de securitate si aparare pentru o Europa integrata. Platforma defineste si raporturile dintre U.E.O. si N.A.T.O., precum si cu alte instante si

precizeaza modalitatile de largire a U.E.O. si conditiile necesare intaririi rolului sau, ca forum unde vor avea loc dezbateri asupra problemelor de aparare si securitate.

Politica externa si de securitate comuna. evolutii ale U.E.O.

U.E. instituita prin Tratatul de la Maastricht, completat cu Tratatul de la Amsterdam, are stabilit printre altele si *obiectivul afirmarii sale pe scena internationala, in special prin punerea in practica a unei politici externe si de securitate comuna, incluzând definirea in timp a unei politici de aparare, care ar putea conduce, la momentul potrivit, la o aparare comuna.* Conform aceluiasi tratat, politica externa si de securitate comuna (P.E.S.C.) constituie unul din pilonii U.E., alaturi de Comunitatea Europeana si Afacerile Interne si de Justitie.

Obiectivele P.E.S.C. sunt:

- salvagardarea valorilor comune, a intereselor fundamentale si a independentei Uniunii;
- intarirea securitatii Uniunii si statelor membre sub toate formele;
- mentinerea pacii si intarirea securitatii internationale, conform principiilor Cartii O.N.U., a principiilor Actului Final de la Helsinki și a obiectivelor Cartei de la Paris;
- promovarea cooperarii internationale;
- dezvoltarea si intarirea democratiei si a statului de drept si respectarea drepturilor omului si a libertatilor fundamentale;

Metodele P.E.S.C., spre deosebire de metoda comunitara, proprie integrarii economice, se contureaza prin cooperarea sistematica intre statele membre, pentru conducerea politicilor si prin punerea graduala in practica a unor actiuni comune, in domeniile in care statele membre au interese in comun.

In acelasi timp, statele isi asuma angajamentul de a sprijini activ si fara rezerve P.E.S.C., de a se abtine de la orice actiune contrara intereselor Uniunii, de a veghea la conformitatea politicilor lor nationale cu pozitiile comune, de a se informa reciproc asupra oricaror probleme de politica externa si de securitate si de a sustine pozitii comune in cadrul organizatiilor internationale.

Competentele si procedurile privitoare la P.E.S.C. se concentreaza in principal spre Consiliul European (sefii de state si de guverne) care ii defineste principiile si orientarile generale. Consiliul U.E., asistat de un Comitet politic, prin decizii luate in unanimitate, pun in aplicare orientarile generale.

In titlul V, art. J.4, paragraful 1 din T.M. se stipuleaza „Uniunea Europeana cere Uniunii Europenei Occidentale, care este parte integranta a dezvoltarii Uniunii, sa elaboreze si sa duca la indeplinire deciziile si actiunile Uniunii, cu implicatii in domeniul apararii”. Se mai precizeaza, ca P.E.S.C., nu afecteaza caracterul specific al politicii de securitate si de aparare a anumitor state membre si respecta obligatiile ce decurg pentru anumite state din Tratatul Atlanticului de Nord.

Ministrii Afacerilor Externe si ai Apararii din statele membre ale U.E./U.E.O., reuniti lânga Berlin, au adaugat si dat publicitatii, la 19 iunie 1992, „Declaratia de la Petersburg”, care, pe baza Tratatului de la Maastricht, enunta liniile directoare pentru dezvoltarea viitoare a organizatiei. Membrii U.E.O. se angajeaza sa sustina actiunile de prevenire a conflictelor si de mentinere a pacii, in cooperare cu alte institutii de securitate. S-a hotarât crearea unei Celule de Planificare Militara si punerea la dispozitie a unor unitati militare operative din trupele de uscat, aviatia militara si din marina militara, care vor ramâne dislocate pe teritoriile de origine, dar, la nevoie, vor actiona impreuna sub comanda U.E.O. .

Aceste forte, constituite intr-o structura comuna (F.A. W.E.U. – Forces anwerable to W.E.U.) urmau sa indeplineasca *trei tipuri de misiuni*: umanitare sau de evacuare a resortisantilor; de mentinere a pacii si de gestiune a crizelor, inclusiv operatiuni de restabilire a pacii. Misiunea principala a Celulei

consta în pregătirea operațiunilor sub egida U.E.O., la care se adăugau și responsabilitățile pe linia gestionării F.A. W.E.U. și a actualizării regulilor de angajare.

Cu aceeași ocazie, în scopul extinderii cooperării U.E.O. cu țările din Europa Centrală și de Est, Consiliul de Miniștri a invitat miniștrii Afacerilor Externe și ai Aparării din această zonă să formeze un „Forum de Consultare”, care s-a reunit pentru prima oară la Londra, pe 14 octombrie 1992.

Următorul pas în realizarea componentei de apărare a U.E. s-a făcut cu ocazia reuniunii la nivel înalt a Alianței Atlanticului de Nord, din 1994, de la Bruxelles, când statele N.A.T.O. și-au exprimat sprijinul deplin față de dezvoltarea unei **„Identități europene de securitate și apărare”** și față de **„pilonul european al Alianței”** prin intermediul U.E.O., ca o componentă a U.E. N.A.T.O. a fost de acord să pună la dispoziția U.E.O. infrastructura și baza materială a N.A.T.O. din Europa, în special mijloacele de comunicații și cercetare strategică prin satelit, pentru organizarea și desfășurarea unor eventuale operațiuni militare în spațiul Europei, exclusiv sub autoritatea U.E.O. În contextul acceptării I.E.S.A. a fost introdus și conceptul de **„Forte Operative Inter-arme Multinationale”** (C.J.T.F.), destinat ducerii operațiunilor militare organizate și conduse de U.E.O., cu folosirea facilităților N.A.T.O. Condiția este ca, după utilizare, aceste facilități să revină sub controlul N.A.T.O.

În planul securității europene și euro-atlantice au loc *două procese*: realizarea I.E.S.A. în cadrul N.A.T.O. și a P.E.S.C. în cadrul U.E. Acestea sunt concepte complementare și nu concurențiale, de unde și **principiul „separabil, dar nu separat”** de N.A.T.O. în privința utilizării forțelor și mijloacelor.

Din evoluția organizației face parte și decizia Consiliului Uniunii de a crea un Comitet Militar cu scopul de a întări și clarifica rolul șefilor Statelor Majore ale Armatei.

Din acest moment pentru o perioadă de timp, cele două alianțe militare distincte – una exclusiv europeană, U.E.O., și una euroatlantică, N.A.T.O. – vor coexista, vor coopera, dar nu se pot confunda și nu au raporturi de subordonare una față de alta.

Reuniunea din mai 1994, de la Luxemburg, a adoptat „Declarația de la Kirchberg” prin care „Forumul de Consultare” este suspendat, iar celor 9 țări din Europa Centrală și de Est li se acordă statutul de partener asociat. Are loc o structurare pe *patru paliere*:

- membri (toți membrii U.E.O. sunt și membri N.A.T.O. și ai U.E.);
- membri asociați – țări membre N.A.T.O. dar nu și membre ale U.E.;
- parteneri asociați – care nu sunt membre nici în N.A.T.O., nici în U.E.;
- observatori – membrii ai N.A.T.O. și/sau ai U.E.;

„Declarația de la Ostend”, din 19 noiembrie 1996, este un document de referință ce atestă creșterea U.E.O. Reprezintă un punct de plecare în declansarea unei operații importante, integrarea industriilor de apărare din statele membre ale U.E. și pe această bază, apariția unei piețe de armament unice, cu reglementări legislative standard. Este declansat procesul de regrupare, restructurare și concentrare a industriilor militare din spațiul U.E. – ca fundament material al U.E.O. și crearea pieței unice, integrate, de armament a U.E. / U.E.O.

„Declarația de la Rhodos”, din mai 1998, constată definitivarea realizării tuturor instrumentelor operationale care să-i permită U.E.O. organizarea și desfășurarea de operațiuni militare sub conducere proprie. Referirile la relațiile dintre N.A.T.O. și U.E.O. cuprind convingerea că „Alianța Atlanticului de Nord continuă să constituie baza unui concept colectiv de securitate potrivit prevederilor Tratatului de la Washington – și va rămâne forumul principal de consultatii între aliați, într-un context în care aliații europeni își asumă responsabilități sporite pentru propria lor securitate și apărare”

Raportul reuniunii Consiliului European, din 3-4 iunie 1999, a propus integrarea cât mai rapidă a U.E.O. în U.E., ca o primă etapă și ulterior crearea unei armate europene. Liderii nord-europeni au considerat că episodul „Kosovo” a confirmat pe deplin necesitatea și chiar urgența afirmării unei

Europe a Apararii, care sa actioneze fie in sânul Aliantei Atlantice, fie de maniera autonoma, in functie de natura crizelor”.

Proiectul elaborat la summit-ul de la Helsinki, din 10-11 decembrie 1999, afirma disponibilitatea statelor membre de a dezvolta mijloacele care le vor permite sa faca fata in mod autonom, gestiunii militare si nemilitare a crizelor. In raport cu N.A.T.O., forta ce va fi creata va opera in concentrare si in totala transparenta, in scopul principal de a evita repetarile sau eventualele paralelisme. Aceasta cooperare si transparenta deplina si integrala intre U.E. si N.A.T.O. va fi definita tinând seama de nevoile tuturor membrilor U.E., precum si de cele ale altor state. Problemele care apar tin de pozitia U.E. fata de N.A.T.O. si de competentele exacte ale noilor structuri specific europene, carora le va da nastere aceasta optiune, de situatia tarilor membre din U.E. si de a celor care fac parte din N.A.T.O. dar nu inca din U.E.

Amintim ca, in prezent, Austria, Finlanda, Irlanda si Suedia fac parte din U.E., dar nu si din N.A.T.O., pe când Turcia, Islanda, Polonia, Cehia si Ungaria sunt membre N.A.T.O., dar nu fac parte din U.E.

Documentele discutate si aprobate la Feira (Portugalia), in iunie 2000, ating si dimensiunea relatiei de securitate dintre U.E. si N.A.T.O. si contin propuneri concrete asupra eventualelor modalitati de implicare a tarilor care nu sunt membre N.A.T.O. sau U.E. in situatiile de criza monitorizate de U.E. . Ca modalitati de consultare si cooperare cu N.A.T.O., Consiliul U.E. a propus crearea a patru „grupuri de lucru ad-hoc» intre cele doua parti, in problemele identificate in acest context: securitate, capacitati militare, modalitati ce permit accesul U.E. la bunurile si capacitatile N.A.T.O. si definirea aranjamentelor permanente de consultare U.E.-N.A.T.O. **Prioritatea pentru U.E.** este partea civila a managementului de criza, prin dezvoltarea instrumentelor de interventie si reactie precum si crearea unei forte de reactie rapida, acest lucru permitând U.E. sa isi sporeasca sprijinul acordat in operatiuni conduse de organizatii internationale si regionale. S-a decis de asemenea crearea unui „Comitet de Management al Crizelor Civile”, copie a unui organism existent deja in cadrul N.A.T.O., infiintarea unei structuri permanente politice si militare si construirea unui sistem european de supraveghere prin satelit, menit sa reduca dependenta actuala fata de sistemul american de informatii.

Pe 13 noiembrie 2000 s-a semnat la Marsillia actul de deces al U.E.O., care si-a cedat prerogativele U.E. Concret, Institutul de Studii Strategice din Paris si Centrul de Sateliti de la Torrejan, Spania, vor trece sub autoritatea U.E. Transformarea U.E.O. se va realiza progresiv, urmând a fi incheiata la 1 iulie 2001. Statul Major al U.E.O. va fi dizolvat de indata ce va fi instituit cel al U.E. Totusi, cea dintâi va mentine o structura care va continua sa functioneze pentru a veghea la garantarea apararii reciproce, iar U.E. se va concentra asupra operatiunilor de gestionare a crizelor. In acelasi timp, s-a aprobat crearea a trei organe politico-militare europene permanente, care trebuie sa fie operationale pâna in vara anului 2001: un comitet politic si de securitate, un comitet militar si un stat major. Au fost stabilite mecanismele de evaluare a fortei comune de reactie rapida, pe care au decis sa o infiinteze pâna in 2003 si a relatiilor permanente pe care le propun Aliantei si altor 15 tari europene din estul continentului, pe baza „principiului fundamental al autonomiei de decizie a U.E.”.

Viitoarea Forta de Reactie Rapida este o structura militara conceputa sa se implice in prevenirea si solutionarea conflictelor regionale, cu un efectiv minim de 60.000 de militari care sa poata fi mobilizati in maxim 60 de zile si desfasurati in zona de conflict pe o perioada de un an de zile. Aceste forte vor putea fi folosite pentru misiuni ale U.E., cât si pentru misiuni ale N.A.T.O. Statele candidate la aderare care au fost invitate sa participe la aceasta forta, vor avea dreptul sa trimita trupe in cadrul F.R.R., insa nu vor putea participa la luarea deciziilor. Se discuta in acest sens despre crearea unei structuri consultative, in care sa fie cooptate si statele candidate.

Contributia statelor U.E. la realizarea F.R.R. a Europei este anuntata a fi urmatoarea: Germania – 13.500 de militari, Marea Britanie – 12.000 de militari, Franta – 12.000 de militari, Italia si Spania – câte 6.000, Olanda – 5.000, Grecia – 3.000, Finlanda si Suedia – câte 2.000, Belgia, Irlanda si

Portugalia – câte 1.000, iar Luxemburg –500. Danemarca si Austria, tari neutre, nu doresc sa participe la F.R.R. . Acestora li se adauga avioane de lupta si nave militare, numarul nefiind precizat inca.

Eforturile pentru dezvoltarea identitatii europene demonstreaza o crestere a ponderii, raspunderii si nivelului fizic de implicare a europenilor in ceea ce ei definesc „afaceri europene care trebuie girate de europeni”. Pentru realizarea acestui obiectiv ambitios trebuiesc depasite atât reticentele aliatului transatlantic, cât si cele interne legate de problemele suveranitatii nationale si cheltuielile militare. In privinta bugetelor militare, chestiunea nu consta in cresterea acestora, de catre statele U.E., ci in mai eficienta lor folosire, caci, desi europenii folosesc cam jumatate din cele 290 de miliarde de dolari alocate apararii de S.U.A., capacitatea lor militara reprezinta cam o zecime din cea a americanilor.

Presedintele francez Jacques Chirac sublinia ca un sistem cu adevarat multipolar „nu poate exista decât daca U.E. devine ea insasi o putere reala.” Dupa crearea euro, trebuie deschis un al doilea mare „santier», cel al Europei Apararii: „Kosovo a confirmat pe deplin necesitatea si chiar urgenta afirmarii unei Europe a Apararii, care sa actioneze fie in sânul Aliantei Atlantice, fie de maniera autonoma, in functie de natura crizelor.” Episodul Kosovo este invocat si de Zbigniew Brzezinski, care, relevând slaba capacitate militara a U.E., afirma ca: „pentru a fi un partener al Americii in sistemul international care se naste, Europa trebuie sa se uneasca, sa se integreze nu numai din punct de vedere economic, ci si politic si militar.”

Premisele unei armate europene exista, aceasta fiind perfect operationala, functionând acum in cadrul structurii N.A.T.O., integrata in Comandamentul Suprem al Fortelor Aliate din Europa, sub forma Corpului de Reactie Rapida (A.R.R.C.), constituit din divizii nationale, divizii de cooperare si divizii multinationale.

Acțiuni comune în domeniul industriei de apărare

O identitate europeana reala de securitate si aparare presupune formularea unei politici comune in domeniul apararii, aceasta incluzând o viziune si o actiune comuna in zona industriei de aparare.

Pe 11 mai 2000, Comisia Europeana a autorizat proiectul crearii companiei E.A.D.S., in care vor fuziona competentele unora dintre cele mai puternice companii europene din domeniul industriei militare: francezii de la Aerospatiale-Matra, germanii de la Daimler-Chrysler AG si spaniolii de la Sociedad Estatal de Participaciones Industriales. Domeniile de activitate sunt aeronautica, telecomunicatii, industria spatiala si de aparare.

Piata pe care va opera E.A.D.S. este cea a avioanelor comerciale, a echipamentelor de telecomunicatii, a elicopterelor comerciale si militare, a industriei spatiale, armelor teleghidate, avioanelor fara pilot folosite in cadrul operatiilor militare, a avioanelor militare si a echipamentelor electronice destinate sectorului apararii. Aceasta societate, in calitate de contractant principal european si de furnizor direct, va prelua productia echipamentelor necesare dotarii europene, fiind vorba de un sector in care superioritatea ofertei americane era incontestabila, in raport cu industriile nationale de armament europene. Competentele E.A.D.S. vor acoperi „sectoarele transport strategic, culegere de informatii, comanda si control”, asigurând independenta de miscare a noilor structuri militare europene.

T6. REPUBLICA MOLDOVA ȘI INTEGRAREA EUROPEANĂ

- 1. R. Moldova - stat European: situare, probleme, perspective.**
- 2. Calea R. Moldova spre UE: declarații, politică, angajamente.**
- 3. R. Moldova în cadrul programelor europene (APC, TACIS, Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud - Est, Planul de Acțiuni RM-UE).**
- 4. Acordul de asociere – un nou cadru juridic pentru cooperare moldo-comunitară.**
 - 1. R. Moldova - stat European: situare, probleme, perspective**

Situarea geopolitică a R. Moldova în contextul mondial și european.

Republica Moldova, stat tânăr, situat în Sud-Estul Europei Centrale, a apărut pe harta politică a lumii la 27 august în urma dezmembrării URSS. De fapt, apariția pe harta politică ca unitate politico-administrativă ține de 1940 după ce armata sovietică ocupă teritoriul interfluviului Nistru și Prut pe 28 iunie. La 2 august 1940 s-a format RSSM (Republica Sovietică Socialistă Moldovenească), cuprinzând orașul Chișinău și 6 județe situate între Prut și Nistru. Ulterior acestui teritoriu îi sunt alipite orașul Tiraspol și cele 5 raioane administrative din stânga Nistrului, din fosta RSSAM (Republica Sovietică Socialistă Autonomă Moldovenească) formată în 1924 în componența Ucrainei. Din două spații geografice mici de pe malul stâng și drept al Nistrului apare o structură nouă RSSM, în componența URSS, care avea să existe în această formulă până la obținerea independenței la 27 august 1991. La aceasta cotitură istorică R. Moldova își realizează șansa istorică de a se transforma într-un stat suveran și independent. Însă se știe că drumul spre afirmare nu a fost obținut ușor și că independența a fost plătită cu prețul unui război civil, al pauperizării populației, șomajului și emigrațiilor masive, blocadei economice din partea F. Ruse, principalul partener comercial.

R. Moldova este un stat de dimensiuni mici, având o suprafață de 33843 km², ocupând poziția a 32-a în Europa. Deși din punct de vedere geografic ea este situată în nemijlocita apropiere de centrul Europei (aflându-se la 1/2 distanță între oceanul Atlantic și munții Ural și 1/2 distanță între ecuator și polul nord, fiind mai aproape de extremitatea sudică a Europei), din punct de vedere geopolitic ea a avut întotdeauna o poziție periferică. Neavând ieșire la mare, R. Moldova este "ancorată" de România și Ucraina, state cu un potențial economic mult mai mare decât al țării noastre, dar totuși, state cu nivel mediu de dezvoltare. În pofida suprafeței mici a R. Moldova, perimetrul frontierelor este destul de mare: 682 km de frontiera naturală cu România care trece pe Prut și 1222 km frontieră cu Ucraina.. Teritoriul republicii este traversat de câteva căi de transport și comerciale (căi ferate, automagistrale, linii de înaltă tensiune, gazoducte) dinspre Asia Centrală și Europa de Est spre Europa Occidentală și Balcani.

R. Moldova este un stat intracontinental și lipsa ieșirii la Oceanul Planetar creează dificultăți serioase în relațiile economice externe. Deși Republica Moldova nu are drept ieșire la mare, [portul Giurgiulești de pe Dunăre](#) asigură transportul maritim, ceea ce reprezintă un avantaj pentru îmbunătățirea pe viitor a legăturilor economice externe. Un avantaj mare din punct de vedere geopolitic al teritoriului republicii îl constituie apropierea de hotarele UE și hotarul direct cu blocul de securitate NATO care vor schimba poziția politico-geografică a țării. Hotarele statului reflectă dependența geopolitică de țările estice, care direct prin Ucraina și indirect de către Federația Rusă își manifestă interesele geopolitice în regiune. O particularitate a frontierelor estice o reprezintă caracterul fragmentat al acestora, cu numeroase intrânduri, cauzând anumite probleme de natură morfopolitică (cazul localității Palanca).

Viata politică internă și problemele stringente cu care se confruntă R. Moldova la etapa actuală.

Disponibilitatea Uniunii Europene de a discuta cu autoritățile de la Chișinău un nou statut al relațiilor moldo-comunitare bucură și pune, totodată, mai multe semne de întrebare. Securizarea frontierei de răsărit constituie problema cea mai actuală, pentru că Republica Moldova urmează să se conformeze unor criterii pe care le impune aderarea la UE. Autoritățile moldovene se vor confrunta cu probleme sensibile, mai ales în ce privește managementul frontierelor, combaterea traficului de ființe, a contrabandei la graniță.

Renunțarea la sârma ghimpată la granița moldo-română simbolizează o abordare nouă a relațiilor cu vecinii noștri comunitari. La fel și anunțul potrivit căruia începând cu anul 2011 cetățenii au primit pașapoarte biometrice sau deschiderea micului trafic la frontiera cu România reprezintă o nouă etapă a relațiilor cu statele comunitare. În plus, începând cu 28 aprilie 2014 cetățenii moldoveni vor beneficia de regimul liberalizat de vize în statele UE care fac parte din spațiul Schengen. Cu toate că există semnale pozitive, problema cea mai spinoasă rămâne gestionarea segmentului transnistrean al frontierei moldo-ucrainene. Întrucât nici un guvern moldovean nu va admite crearea unei granițe pe Nistru, acest segment necontrolat de autoritățile de la Chișinău rămâne permeabil și dă bătaie de cap autorităților de la Chișinău. Acestea recunosc existența unui trafic ilegal de băuturi și produse alimentare, țigări și mărfuri de uz casnic, care înfloresc la frontieră. Nu mai puțin important este însă traficul de ființe umane, de imigranți din țările asiatice ce are ca destinație finală țările spațiului Schengen.

După mai bine de două decenii de Independență a Republicii Moldova, intențiile de reformare au fost o constantă a discursului politic, însă, reușite în materie de transformări esențiale nu s-au prea înregistrat. Cu unele excepții, clasa politică nu și-a putut asuma responsabilitatea și, respectiv, costurile legate de promovarea unor transformări cardinale. Astfel, după 22 de ani de existență, Republica Moldova are o situație social-economică care cu greu poate fi catalogată cel puțin cu calificativul „satisfăcător”.

Politicile publice nu au stimulat îndeajuns crearea unor capacități de producție și, în prezent, statul nostru are un potențial productiv redus. La rândul său, tergiversarea reformelor, va agrava problemele existente în sectoarele economiei naționale, grăbind transformarea acestora în constrângeri iminente pentru dezvoltarea economică. Fragilitatea înaltă a construcției economice face ca procesul creșterii în Republica Moldova să fie extrem de vulnerabil la șocuri, atât de ordin extern, cât și intern. Probabilitatea producerii unor șocuri va plana constant asupra economiei naționale pe termen mediu, fapt ce va afecta negativ creșterea.

Trebuie să recunoaștem, însă, că o mare parte din reformele efectuate au fost de cele mai dese ori lansate în grabă, cu consecințe dezastruoase atât pentru agenții economici, cât și pentru populație. În special, a fost afectată puternic generația mai în vârstă. Mulți dintre ei sînt la limita supraviețuirii. În industrie nu s-a atins nici măcar jumătate din nivelul de producție al anului 1990, în agricultură productivitatea muncii e mai mică decît cu 20 de ani în urmă, iar volumele de producție, în general, au scăzut de mai multe ori. S-a micșorat de cîteva ori și transportul de mărfuri, concomitent cu tranzitarea prin Republica Moldova. Astăzi, cele mai multe drumuri sînt într-o stare dezastruoasă și, conform evaluărilor experților străini, după calitatea acestora, ne aflăm printre ultimele locuri în lume.

În fiecare an, zeci de mii de cetățeni părăsesc Republica Moldova. În special, deosebit de mare este exodul tinerilor și persoanelor în cea mai productivă vîrstă. Câștigurile lor din străinătate au devenit baza „bunăstării” noastre relative. Potrivit unui studiu al Băncii Mondiale „Migrația și Remitențele”, făcut public în octombrie 2013, cu o pondere de 24 la sută a transferurilor migranților în Produsul Intern Brut, Republica Moldova ocupă locul cinci în lume. Valoarea transferurilor de valută din străinătate în favoarea persoanelor fizice (rezidente și nerezidente) prin băncile din Republica Moldova a crescut în anul 2013 cu 7,6 la sută și a ajuns la 1 miliard 609 milioane de dolari SUA. După ce al patrulea an consecutiv remiterile sînt în creștere, acestea s-au apropiat de nivelul dinaintea crizei, cînd intrările de bani pe canalul transferurilor prin bănci au atins în 2008 aproximativ 1 miliard 660 de milioane de dolari SUA. În 2009 transferurile s-au redus cu 30 la sută, pe fondul crizei economice și financiare și au revenit pe creștere în anul următor. Datele BNM relevă că în ultimul trimestru al anului 2013 a fost atins maximul istoric pentru această perioadă. Transferurile s-au ridicat în octombrie-

decembrie anul trecut la 447 de milioane de dolari, cu mai mult de 25 de milioane peste nivelul înregistrat în aceeași perioadă din 2012.

Șomajul, instabilitatea politică, sărăcia și corupția sunt cele mai mari probleme cu care se confruntă Republica Moldova. De această părere sunt cetățenii, arată rezultatele sondajului „Barometrul Socio-Politic”, realizat de către Institutul de Marketing și Sondaje IMAS-INC Chișinău. Printre principalele probleme cu care se confruntă țara se numără salariile și pensiile mici, criza economică, migrația, prețurile mari, infracțiunile, nerespectarea legislației etc. Sondajul a fost realizat pe un eșantion de 1143 de respondenți, în perioada 10-26 mai 2013, marja de eroare fiind de +/- 3%.

R. Moldova ocupă locul șase în clasamentul mondial la sclavie. Organizația australiană pentru apărarea drepturilor omului „Walk Free Foundation”, a realizat un rating al țărilor cu cel mai înalt nivel de sclavie, Global Slavery Index 2013. În total, în clasament au intrat 162 de țări. Experții studiului au extins definiția tradițională a sclaviei („statutul sau condiția unei persoane față de care se înfăptuiesc unele sau toate prerogativele presupuse de dreptul de proprietate), și au inclus în acest concept elemente ale „sclaviei moderne” cum ar fi dependența de credite, căsătoria forțată și traficul de ființe umane.

La etapa actuală a dezvoltării umane este general acceptată axioma că o alternativă economiei bazate pe cunoaștere nu există. Însă, nivelul cunoștințelor și științei în țara noastră, ca și în toată lumea, constituie o reflecție adecvată a propriei dezvoltări economice, sociale și culturale. Pentru ca știința și cunoștințele să se dezvolte, constituind baza viitoarei renașteri a țării, se impune cererea lor din partea mediului economic și de afaceri. Și cum aceasta astăzi nu prea există, în ajutor trebuie să vină statul.

Evoluțiile pozitive de până în prezent sînt fragmentare și fragile. Remunerarea oamenilor de știință rămîne a fi rușinos de mică, în special, în rîndul tinerilor cercetători. Aceasta continuă să fie bazată, în principal, pe vechimea științifică și pedagogică, titluri academice și grade, dar nu pe rezultatele activității de cercetare. Instituțiile științifice de stat sunt împotmolite, totodată, într-o masă diversă de rapoarte formale, mai ales financiare, care demult nu se mai utilizează în lumea civilizată.

Republica Moldova are ritmuri bune de creștere, dar dinamica pozitivă nu e generată de factori interni. Consumul, finanțat din remitențe, determină dinamica economică, iar Republica Moldova are în plan intern capacități reduse de a genera o creștere calitativă. Actualul model, cu toate că permite statului să se dezvolte și nu implică eforturi sporite pentru menținerea sa, reprezintă o provocare pe termen lung, pentru economia națională.

2. Calea R. Moldova spre UE: declarații, politică, angajamente

Relațiile R. Moldova cu Uniunea Europeană încep odată cu obținerea independenței de stat și a afirmării suveranității pe arena internațională. La acea vreme, Comisia Europeană avea deja o poziție față de noile state independente (CSI). Această poziție a UE a fost prezentată de Comisia Europeană într-o comunicare în ianuarie 1992 la îndemnul Consiliului European. Comisia Europeană propusese ca Acordul de Cooperare și Comerț semnat cu fosta URSS să fie înlocuit cu noi acorduri. În măsura în care CSI era gata să-și asume responsabilitatea efectivă pentru diferitele aspecte ale politicilor sale, Uniunea Europeană urma să-și asume responsabilitatea pentru identificarea unor mijloace corespunzătoare pentru cooperarea cu aceste state.

Pornind de la această poziție, acordurile de parteneriat și cooperare au fost formulate astfel ca să fie practic identice pentru toate statele CSI, ceea ce la rîndul său, din cauza diferențelor mari dintre aceste state, a făcut ca formulările articolelor să fie deseori vagi și foarte generale.

În acest sens, este interesant că negocierile au început cu mai multe țări ale CSI, dar nu și cu Moldova. La 1 noiembrie 1993, și repetat la 28 ianuarie 1994 Președintele Republicii Moldova, Mircea Snegur, adresează președinților Consiliului European și Comisiei Europene scrisori, în care constată cu regret că Moldova este unica țară din spațiul Europei centrale și de est, cu care UE încă nu și-a definit

relațiile.

Insistența autorităților moldovenești de atunci a făcut până la urmă ca APC să fie negociat și semnat într-un termen destul de scurt – la 28 noiembrie 1994, la numai 10 luni de la ultimul mesaj al președintelui Snegur. Dat fiind că procesul de intrare în vigoare a acordului era de lungă durată, la 2 octombrie 1995 a fost semnat și la 1 mai 1996 a intrat în vigoare Acordul interimar privind comerțul între Republica Moldova și Uniunea Europeană, fapt care a permis o dinamizare a schimburilor comerciale.

Sfârșitul anului 1994 și prima jumătate a anului 1995 este perioada când Moldova apare într-o lumină favorabilă pe arena internațională, ajungând chiar să fie un exemplu al reformelor democratice. Anume în această perioadă, mai concret la 13 iulie 1995, Moldova devine prima țară din CSI, care este admisă în Consiliul Europei, pas important pe calea apropierei țării noastre de UE.

Deși APC încă nu intrase în vigoare, autoritățile moldovenești, conștiente că acest acord permite doar cooperarea, și nu integrarea în UE, încearcă să convingă conducerea UE să treacă la faza următoare în relațiile cu Moldova. La 13 decembrie 1996 Președintele Republicii Moldova, Petru Lucinschi, în mesajul său către președintele Comisiei Europene, Jacques Santer, formulează pentru prima dată dorința Moldovei de a deveni către anul 2000 membru asociat al UE. Santer nu reacționează nici într-un fel, și la sfârșitul lui octombrie al anului următor 1997 Lucinschi trimite lui Santer o nouă scrisoare, în care reiterează dorința Moldovei de a obține statutul de membru asociat și solicită lansarea negocierilor de încheiere a acordului de asociere. Două luni mai târziu, președintele Lucinschi a expediat tuturor șefilor statelor membre ale UE scrisori cu conținut similar, dar, ca și adresările către Santer, fie că au rămas fără răspuns, fie că răspunsul a fost negativ.

După intrarea în vigoare a APC la 1 iulie 1998, relațiile Republicii Moldova cu UE au fost plasate într-un cadru legislativ oficial, care a pus și baza juridică a aplicării programului TACIS de asistență în Moldova. Acordul de Parteneriat și Cooperare a fost instituit pentru o perioadă de 10 ani.

În primăvara anului 1999, noul Guvern al Republicii Moldova introduce în programul său de activitate un capitol special, declarând integrarea europeană obiectiv strategic principal al politicii sale externe. Însă demiterea guvernului, survenită la sfârșitul lui 1999, a jucat un rol negativ în evoluția relațiilor dintre Republica Moldova și UE. Astfel, Comisia Europeană decide să amâne acordarea grantului de 15 mln. euro pentru susținerea balanței de plăți, și amână pentru o dată nedefinită ședința Consiliului de Cooperare Republica Moldova – UE. Și mai grav este faptul că Republica Moldova este omisă din concluziile Consiliului European de la Helsinki privind extinderea UE spre est.

În anul 2001, când Republica Moldova a devenit membră a OMC și a Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est, țara noastră a fost invitată să participe la activitățile Conferinței Europene, care este un for consultativ la nivel de miniștri ai afacerilor externe ai țărilor candidate la aderare în UE. La 27 decembrie 2001 a fost adoptat Documentul de strategie a țării pentru Moldova (Country Strategy Paper) pentru perioada 2002-2006.

Acest document stabilește obiectivele de cooperare ale UE cu Republica Moldova, axându-se pe implementarea programului de susținere a reformelor în țară.

Un alt factor important este apropierea geografică a Uniunii Europene de frontierele noastre. În 2004 au loc două evenimente deosebit de importante: la 2 aprilie 2004, 7 noi state devin membre ale NATO, printre ele și România, și astfel frontiera de vest a țării noastre devine frontieră cu Alianța Nord Atlantică. La 1 mai 2004, aderarea a zece noi membri la Uniunea Europeană face Moldova și mai aproape de spațiul UE.

Aceste procese, inițierea cărora a avut loc mai mulți ani în urmă, au impus Uniunea Europeană să elaboreze noi politici față de mai multe state, inclusiv față de Republica Moldova. În urma lansării în 2002 de către diplomația britanică și cea suedeză a ideii oferirii Ucrainei, Belarusiei și Moldovei statutului de vecini speciali ai UE, la 11 martie 2003 este publicată Comunicarea Comisiei Europene cu titlul “Europa lărgită – vecinătatea: un nou cadru propus pentru relațiile cu vecinii UE de la est și sud”. Acest document propune țărilor vecine cu UE, inclusiv Moldovei, colaborarea cu UE în câteva domenii-cheie.

Noul instrument de vecinătate trebuia să substituie instrumentul precedent – TACIS, dar fiindcă TACIS era planificat până în 2006, Comisia a decis că noul instrument va fi aplicat abia după expirarea

termenului de valabilitate a programului TACIS. În schimb, pentru perioada respectivă 2004-2006 a fost propus un alt instrument financiar temporar – Programul de vecinătate, prin care trebuie să fie finanțată cooperarea transfrontalieră dintre statele membre și cele vecine cu UE, dar și dintre statele candidate la aderare și cele nemembre, care au frontieră comună cu viitoarele state membre.

Programul de vecinătate al colaborării dintre România, viitor stat membru al UE, și Republica Moldova, viitor vecin al UE, a fost semnat la mijlocul anului 2004. Tot către această perioadă practic s-a încheiat negocierea Planului de Acțiuni între Republica Moldova și UE, așa cum prevedea politica noii vecinătăți.

Această politică, denumită mai târziu Politică Europeană de Vecinătate (PEV), a inclus Strategia PEV, rapoartele de țară și planurile de acțiuni. Strategia PEV și Rapoartele de țară au fost publicate la 12 mai 2004, iar Planurile de Acțiuni a 7 țări, inclusiv al Moldovei – la 9 decembrie 2004. În pofida cadrului nou de cooperare, baza juridică a relațiilor dintre Republica Moldova și UE a rămas aceeași – Acordul de Parteneriat și Cooperare.

Astfel Republica Moldova a intrat într-o nouă fază a relațiilor cu Uniunea Europeană. În vederea cooperării cu succes între Republica Moldova și UE în cadrul PEV, au fost luate măsuri de consolidare a cadrului instituțional al integrării europene a Moldovei, și anume:

- a fost creată Comisia națională pentru integrare europeană (noiembrie 2002), care la 16 septembrie 2003 a aprobat și a prezentat Comisiei Europene Concepția integrării Republicii Moldova în UE;

- pe parcursul anului 2003 a fost creată Comisia parlamentară pentru integrare europeană, Departamentul pentru integrare europeană în cadrul MAE, și subdiviziuni pentru integrare europeană în toate ministerele și departamentele din țară;

- în 2004 a fost creat grupul interministerial pentru armonizare legislativă, și prin hotărârea Guvernului Republicii Moldova s-a decis deschiderea misiunii diplomatice a Republicii Moldova pe lângă Uniunea Europeană;

- la sfârșitul anului 2004 Ministrul Afacerilor Externe a fost numit concomitent vice prim-ministru, pentru o coordonare mai eficientă a tuturor activităților care au tangențe cu procesul de integrare europeană a Republicii Moldova;

- începând cu perioada anului 2002, s-au început activitățile de pregătire a cadrelor în problematica UE, din rândul funcționarilor de la ministere, cadrelor universitare, reprezentanților ONG.

Au devenit mai intense contactele parlamentare, ceea ce s-a soldat cu luări de poziții ale Parlamentului European față de procesele din Republica Moldova. În acest sens se evidențiază rezoluția Parlamentului European din 5 iunie 2003 cu privire la reuniunea Troikăi UE cu țările participante la Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est, în care se spune că Parlamentul European „...menționează că Procesul de Stabilizare și Asociere este un proces dinamic care are drept scop să-i aducă pe beneficiari mai aproape de standardele UE și euro-atlantice, și de aceea invită instituțiile UE să evalueze fezabilitatea extinderii lui și includerii Republicii Moldova, și dacă este necesar, să clarifice condițiile ce trebuiesc îndeplinite în acest scop...”.

În acest fel, la începutul anului 2005 când trebuia să înceapă implementarea Planului de acțiuni, în Moldova au fost create condițiile suficiente pentru ca procesul de integrare europeană să fie lansat și să ia amploare.

Concepția integrării R. Moldova în Uniunea Europeană vs. Strategia Europeană a Republicii Moldova

Cele două documente au fost elaborate în sprijinul realizării obiectivului de integrare europeană al R. Moldova. Concepția integrării Republicii Moldova în Uniunea Europeană a fost aprobată la 16 septembrie 2003 de Comisia națională pentru integrare europeană și transmisă Uniunii Europene. În partea introductivă a Planului de Acțiuni Republica Moldova – UE se menționează faptul că UE ia act de Concepția integrării Republicii Moldova în Uniunea Europeană. Concepția constituie un mesaj politic și o confirmare a opțiunii europene a Republicii Moldova și va servi drept călăuză în activitatea de realizare a obiectivului integrării europene, activitate în care vor fi implicate atât autoritățile centrale și locale, cât și instituțiile societății civile.

Strategia Europeană a Republicii Moldova este un document intern cu privire la realizarea Concepției integrării Republicii Moldova în Uniunea Europeană, care are drept scop pregătirea țării pentru aderarea

în viitor la UE. Această strategie se bazează pe faptul că integrarea Republicii Moldova în UE reprezintă un interes național fundamental, precum și pe cunoașterea și acceptarea principiilor fundamentale ale UE.

În continuarea aceluiași curs pro-european, în cadrul primei ședințe a noului Parlament din 24 martie 2005, deputații au adoptat în unanimitate **„Declarația despre parteneriatul politic în scopul realizării obiectivului integrării europene”** a Republicii Moldova. Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Moldova devine, la rândul său, și al „Integrării Europene”,

Dovadă a intenției Uniunii Europene de a-și spori gradul de prezență în Republica Moldova a constituit-o vizita primului reprezentant special al Uniunii Europene pentru Moldova, Adriaan Jacobovits de Szeged, desemnat în această calitate la 16 martie 2005 (24).

În aprilie 2005 Institutul de Politici Publice (IPP) a dat publicității proiectul **Strategiei Europene (SE) a Republicii Moldova**, care includea pentru fiecare domeniu de activitate următoarele patru părți de bază:

- analiza cadrului legislativ al Republicii Moldova;
- analiza cadrului instituțional;
- formularea problemelor existente;
- formularea priorităților pe termen scurt și mediu.

Realizările Republicii Moldova privind Planul Individual de Acțiuni UE - RM

Planul de Acțiuni RM-UE a expirat oficial la 1 martie 2008. Raportul de Progres al Comisiei Europene menționează cele mai semnificative rezultate obținute în urma realizării Planului de Acțiuni:

- Desemnarea Reprezentantului special al UE pentru Republica Moldova;
- Instituirea Delegației Comisiei Europene la Chișinău;
- Includerea UE și SUA cu statut de observatori în procesul de negociere a conflictului transnistrean;
- Lansarea Misiunii Uniunii Europene de Asistență la frontiera dintre Republica Moldova și Ucraina;
- Semnarea la 10 octombrie 2007 a **Acordului privind facilitarea regimului de vize și a Acordului privind readmisia persoanelor**, care prefigurează pentru prima dată un cadru mai avansat de cooperare dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană. Acordurile, pe de o parte, facilitează călătoriile cetățenilor moldoveni în spațiul Uniunii Europene, iar, pe de altă parte, stabilesc un nou mecanism comun care va permite cooperarea dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană în prevenirea și combaterea migrației ilegale.
 - stabilirea unui regim fără vize pentru cetățenii moldoveni;
 - inaugurarea oficială a Centrului Comun de Vize care eliberează vize în baza, invitațiilor din partea Ungariei, Austriei, Sloveniei și Letoniei, alte state europene examinând posibilitatea de aderare la acest Centru.

Pe lângă cele două documente-cadru, Republica Moldova și UE mai au un șir de acte normative ce reglementează relațiile bilaterale, care reies din APC și Planul de Acțiuni. Printre acestea poate fi menționat **sistemul de Preferințe Comerciale Autonome (ATP)**, acordat unilateral țării noastre de către Comisia Europeană. În conformitate cu ATP, intrat în vigoare la începutul anului 2008, Republica Moldova poate exporta pe piața europeană aproape 12 mii de categorii de mărfuri fără taxe vamale. Asimetria acestuia constă în faptul că produsele din statele-membre ale UE importante în țara noastră sunt impozitate, pe când mărfurile moldovenești exportate în spațiul comunitar nu sunt supuse taxelor vamale. Republica Moldova în felul acesta a devenit prima țară din CSI care dispune de astfel de beneficii în raport cu UE.

Strategia de Comunicare privind aprofundarea relațiilor UE – RM

A fost adoptată de Guvernul RM la 27 decembrie 2007.

Documentul adoptat își pune ca scop:

- distribuirea unei informații adecvate despre Uniunea Europeană;
- formarea culturii politice, democratice europene;
- asigurarea accesului unui cerc cât mai larg al cetățenilor la mai multe surse de informație despre UE;
- crearea unor posibilități reale cetățenilor Republicii Moldova privind participarea activă la procesul de integrare europeană.

Strategia constă din **două părți**:

1.Strategia de Comunicare internă care își pune ca scop informarea cetățenilor despre UE și promovarea valorilor europene.

2. Strategia de Comunicare externă își pune ca scop informarea cetățenilor UE despre Republica Moldova.

Strategia acordă o atenție deosebită informării populației din regiunea transnistreană referitor la procesul de integrare europeană a Republicii Moldova.

La 5 iunie 2008 a fost semnată la Luxemburg, **Declarația Comuna privind Parteneriatul de Mobilitate**, în cadrul reuniunii Consiliului Miniștrilor de Justiție și ai Afacerilor Interne ai UE.

Statele membre ale UE participante la Parteneriat prin intermediul diferitelor proiecte aferente politicii migraționale sunt Bulgaria, Cipru, Franța, Germania, Grecia, Italia, Portugalia, România, Suedia, Ungaria etc. La Chișinău la 23 septembrie 2008 a fost lansată Platforma de Cooperare în cadrul Parteneriatului de Mobilitate Republica Moldova - Uniunea Europeană, ce reprezintă un program-pilot al Comisiei Europene privind problemele politicii migraționale, a traficului de ființe umane, precum și promovarea unei politici de readmisie. Prin intermediul acestui program, R. Moldova va primi asistență financiară în volum de 3 mln de euro, precum și suport tehnic sub forma de echipamente și asistență informațională, oferită specialiștilor în domeniu. În cadrul acestui program, urmează a fi intensificată activitatea centrelor de informare din cadrul ambasadelor și misiunilor diplomatice străine, dar și cele ale Moldovei. În baza programului se preconizează crearea asociațiilor moldovenilor în țările care muncesc, în vederea stabilirii problemelor cu care se confruntă și a modului în care acestea doresc să primească asistență din partea Guvernului de la Chișinău. Autoritățile de la Chișinău au identificat și au propus și alte proiecte în acest sens.

În **septembrie 2009** la Chișinău a fost instituit un nou Guvern, format din reprezentanți ai patru formațiuni politice (PLDM, PL, PD și AMN) membre ale Alianței pentru Integrare Europeană. **Programul noului Guvern, intitulat „Integrare Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare”**, stabilește drept prioritate de bază a Executivului central integrarea europeană a Republicii Moldova. În urma vizitei premierului moldovean Vlad Filat la Bruxelles au început tratativele dintre Guvernul moldovean și Comisia Europeană referitoare la viitorul acord cu UE. La **12 ianuarie 2010** au demarat negocierile RM cu UE în vederea semnării unui nou acord.

Acordul de Parteneriat și Cooperare (APC), expirat în 2008 a fost prelungit mutual până la intrarea în vigoare a unui nou document. În aceeași condiție se află și un alt document tehnico-politic – Planul de Acțiuni RM-UE, care după ce a expirat în 2008 este prelungit pentru o perioadă indefinită.

De asemenea, Guvernul Republicii Moldova a inițiat și alte tratative cu UE, inclusiv cele privind semnarea Acordului de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător și liberalizarea regimului de vize până la anularea acestuia.

Îndeplinirea condițiilor Planului de Acțiuni privind liberalizarea vizelor reprezintă mai mult decât o prioritate a Guvernului – aceasta a devenit o „sarcină națională”. Suntem foarte motivați să înregistrăm progrese în acest domeniu. Dialogul RM-UE privind liberalizarea regimului de vize a fost lansat la 15 iunie 2010, Planul de Acțiuni RM-UE privind liberalizarea regimului de vize fiind prezentat RM la 24 ianuarie 2011.

Pe parcursul anului 2012 au fost finalizate negocierile de amendare a Acordului RM-UE privind facilitarea regimului de vize. Astfel, Acordul de Amendare a fost semnat la 26 iunie 2012, la Bruxelles și ratificat de către RM la 12 octombrie 2012 (publicat 11 decembrie 2012). Modificările introduse în Acord prevăd abolirea regimului de vize pentru posesorii pașapoartelor de serviciu și extinderea categoriilor de cetățeni și facilităților în a călători în UE.

La 12 februarie Comisia pentru Libertati Civile, Justitie si Afaceri Interne a adoptat propunerea Comisiei Europene privind eliminarea regimului de vize pentru cetățenii Republicii Moldova. Liberalizare reprezintă "un instrument pentru stabilitatea" Republicii Moldova si "un moment istoric" pentru viitorul sau in Uniunea Europeana. Ridicarea vizelor nu înseamnă ca moldovenii vor putea intra în spațiul Schengen pentru a munci, ci doar în scopuri turistice, pentru o perioada de 90 de zile. In plus, doar cei care dețin pașaport biometric vor putea beneficia de aceasta măsură. Parlamentul European a decis pe **27 februarie 2014** abolirea regimului de vize cu Republica Moldova. Astfel, din 28 aprilie cetățenii moldoveni vor putea calatori liber în spațiul Schengen.

3 R. Moldova în cadrul programelor europene (APC, TACIS, Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud - Est, Planul de Acțiuni RM-UE).

Acordul de Parteneriat și Cooperare dintre Moldova și Uniunea Europeană

Acordul de Parteneriat și Cooperare (APC) formează baza legală a relațiilor dintre UE și Moldova la moment. Acesta a fost semnat în noiembrie 1994 și a intrat în vigoare în iulie 1998. Acest acord cuprinde un număr larg de domenii cum ar fi: dialogul politic, comerțul și investițiile, cooperarea economică, aproximarea legislativă, cultura și știința. Părțile recurg la valorile comune pe care le împărtășesc și stabilesc înțelegerea de a promova pacea și securitatea în întreaga lume precum și rezolvarea neînțelegerilor pe cale pașnică pentru ca atât principiile democratice și drepturile omului, cât și principiile economiei de piață să susțină politicile lor interne și externe și să constituie un element esențial pentru Acordul de Parteneriat.

Prin semnarea APC se deschidea o nouă etapă în dezvoltarea relațiilor Moldovei cu Uniunea Europeană, una fundamentată pe principiile valorilor democratice și într-un cadru juridic mult mai avansat decât cel oferit de precedentul Acord de cooperare economico-comercială încheiat de UE cu fosta URSS.

Semnarea APC vine să consacre Republica Moldova în calitate de partener direct al Uniunii Europene. Acceptând să semneze APC cu Moldova, Uniunea Europeană a acordat de fapt tânărului stat moldovenesc o notă pozitivă eforturilor sale în domeniul democratizării. În al doilea rând, APC nu trebuie văzut doar prin prisma unui simplu acord ce stabilește regulile chemate să guverneze evoluția de mai departe a relațiilor lor bilaterale. Ar fi cazul de considerat acest acord, mai întâi de toate, un angajament încheiat între cele două Părți în numele afirmării valorilor democratice. Astfel, prin intermediul acestuia UE s-a angajat să susțină eforturile Republicii Moldova îndreptate spre consolidarea democrației sale și finalizarea tranziției spre economia de piață. La rândul său, Moldova s-a angajat să respecte valorile democratice, principiile dreptului internațional, ale dreptului omului și ale economiei de piață, toate fiind declarate elemente esențiale ale APC.

În al treilea rând, APC a imprimat o dimensiune politică cooperării Moldovei cu UE, reușind, astfel, să realizeze obiectivele pur economice ale Acordului privind Cooperarea economico-comercială semnat

cu URSS. Pentru a da substanță cooperării în domeniul politic părțile se angajează să promoveze un dialog politic care ar avea menirea să consolideze apropierea între Republica Moldova și Uniunea Europeană, să sprijine schimbările politice și economice din Moldova, să contribuie la o mai mare convergență a pozițiilor în probleme internaționale de interes reciproc, să încurajeze cooperarea lor în probleme cu privire la respectarea principiilor democratice și consolidarea stabilității și securității în Europa.

De asemenea, APC instituționalizează pentru prima dată relațiile Moldovei cu Uniunea Europeană. Spre deosebire de Acordul privind Cooperarea economico-comercială, care prevedea crearea doar a unui Comitet mixt cu responsabilități circumscrise domeniului economic, APC stipulează crearea unei scheme instituționale ierarhizate în trei trepte, și anume:

- Consiliul de Cooperare, la nivel de miniștri;
- Comitetul de Cooperare, la nivel de înalți funcționari;
- Comitetul parlamentar de Cooperare, la nivel de membri ai Parlamentului european și cel moldovenesc.

Monitorizarea implementării Acordului de Parteneriat și Cooperare în domeniile politic, economic, juridic, financiar, social și cultural, precum și promovarea dialogului politic sunt sarcinile primordiale ale acestor instituții.

În domeniul cooperării economice APC merge și mai departe decât Acordul privind Cooperarea economico-comercială. APC preia de la acesta din urmă clauza privind Tratatul Națiunii celei Mai Favorizate cu privire la tarifele pentru bunuri și introduce concomitent noi elemente de natură să faciliteze și să impulsioneze schimburile între Moldova și Uniunea Europeană.

APC consacră între Părți principiului tranzitului liber pentru mărfuri, liberalizează circulația pentru unele tipuri de capital și oferă perspectiva instituirii liberului schimb. În acest din urmă sens, odată ce Moldova va avansa pe calea reformelor, Părțile se angajează să negocieze și să semneze un Acord privind crearea Zonei de Liber Schimb între ele. De asemenea, Părțile au convenit asupra liberalizării progresive a prestării serviciilor transfrontaliere, aceasta având ca scop dezvoltarea unui sector de servicii orientat spre piață. Totodată, APC dezvoltă o nouă componentă a cooperării, și anume armonizarea legislației moldovenești cu cea comunitară, declarată esențială pentru consolidarea legăturilor economice ale Moldovei cu UE. Astfel, prin articolul 50 Moldova s-a angajat să întreprindă măsurile necesare creșterii compatibilității graduale a legislației sale cu cea a Uniunii Europene.

Asistența Tehnică Noilor State Independente (TACIS)

Programul TACIS (Asistența Tehnică Noilor State Independente) este unul din principalele instrumente create de UE în vederea dezvoltării unor strânse relații economice și politice cu statele CSI. Deși conceput inițial ca un program chemat să materializeze sprijinul UE pentru desfășurarea procesului de tranziție în noile state independente, evoluția sa timp de un deceniu a marcat caracterul și obiectivele sale originare. Astfel, asistența furnizată de TACIS nu mai poate fi redusă doar la conținutul său tehnic, ea concentrându-se în prezent asupra dezvoltării în CSI a unor economii de piață viabile, precum și a consolidării bazelor lor democratice și juridice. Odată cu intrarea în vigoare a Acordurilor de Parteneriat și Cooperare într-o serie de state din spațiul CSI, TACIS devine instrumental în procesul de implementare a acestora. Fiind pe deplin interesată să contribuie la implementarea exemplară și integrală a obiectivelor APC, Uniunea Europeană s-a angajat, să acorde Moldovei asistență financiară și tehnică temporară sub formă de donații prin intermediul programului TACIS

. Intrarea în vigoare, la 1 iulie 1998, a APC a permis extinderea acțiunilor programului TACIS în Moldova, cuprinzând, astfel, toate domeniile prezente în APC, și anume: armonizarea legislativă; standarde și certificare; transport; dezvoltarea sectorului privat, a micilor întreprinderi, resurselor umane; promovarea cooperării industriale, vamale, sociale, în domeniile educației și instruirii profesionale; consolidarea instituțională; aderarea Moldovei la Organizația Mondială a Comerțului etc. Totodată, convinsă de faptul că economia poate influența în sens pozitiv traiectoria politicii, UE a decis să imprime o nouă ipostază programului TACIS în Moldova, și anume: de promotor al dialogului, cooperării și încrederii între cele două maluri ale Nistrului prin identificarea și realizarea unor proiecte economice comune, printre care se numără și cel privind reconstruirea podului de la Gura Bîcului, distrus în timpul operațiunilor militare din 1992 și pentru care UE a preconizat alocarea a 2 mln. de euro.

În contextul de după 1 iulie 1998, TACIS devine un instrument esențial în implementarea APC semnat de Uniunea Europeană cu Republica Moldova. Inițind în acest sens un amplu program de asistență intitulat "Implementarea APC", TACIS a reușit să-și aducă contribuția la consolidarea capacităților instituționale și perfecționarea sistemului de comunicare și de luare a deciziilor între instituțiile implicate în derularea consecventă a procesului de materializare a obiectivelor APC. Pe lângă toate, sub auspiciile sale au fost elaborate un șir de instrumente de natură să faciliteze eforturile de aliniere a legislației moldave la normele și standardele legislației Uniunii Europene.

Prima etapă a programului TACIS "Implementarea APC" a demarat la 23 septembrie 1997, finalizându-se în septembrie 1998. Pe parcursul acesteia s-a acordat prioritate elaborării unor instrumente de lucru care să asiste funcționarii moldoveni în eforturile lor de interpretare și de implementare a APC. Astfel, a fost elaborat un amplu "Ghid pentru implementarea APC". Cea de-a doua etapă a fost inițiată în februarie 1999 și a durat 10 luni, obiectivele sale majore fiind stabilirea capacităților structurale și facilitarea conștientizării de către opinia publică din Moldova a rolului și importanței implementării APC. Printre realizări pot fi menționate: crearea bazei de date privind legislația Moldovei și a UE, precum și a centrului de documentare computerizat; editarea "Buletinului Informativ" destinat informării societății despre procesul de implementare a APC; acordarea de asistență în pregătirea reuniunilor subcomitetelor UE-Moldova. În domeniul armonizării legislative au fost elaborate studii comparative, având ca subiecte șase sectoare - dreptul antreprenorial, concurența, sectorul serviciilor, sectorul bancar, impozitarea și contabilitatea. Aceste studii explică prevederile APC, analizând, totodată, situația din Moldova și Uniunea Europeană în toate cele șase domenii. La începutul lunii aprilie 2000 a demarat faza a treia a Programului TACIS "Implementarea APC" cu o durată de 2,5 ani și un buget total de 2,5 mln. de euro. De menționat că prioritățile sale se înscriu în cadrul schițat deja de obiectivele generale ale etapei precedente, asigurându-se, astfel, continuitatea și coerența programului..

O altă ipostază a TACIS, pe care ținem s-o evidențiem, este cea de instrument de promovare a know-how-ului în sectoarele-cheie ale economiei Republicii Moldova. Pentru a da conținut caracteristicii de mai sus, ne vom referi succint doar la trei din aceste sectoare care constituie, de altfel, direcțiile prioritare ale Programului TACIS în Moldova, și anume: agricultură; restructurare a întreprinderilor; dezvoltare a resurselor umane etc.

Asistența TACIS în domeniul agriculturii este direcționată spre implementarea unor proiecte care să vină în sprijinul procesului de privatizare și distribuire a pământului. Perfecționarea mecanismului de formulare și gestionare a politicilor agricole la nivel central și local; dezvoltarea economiei rurale; reformarea sistemelor de suport agricol; restructurarea marilor ferme agricole și a întreprinderilor agro-industriale; promovarea exportului produselor agricole autohtone și atragerea investițiilor sunt direcțiile în care se înscriu obiectivele prioritare ale proiectelor TACIS în domeniul agrico. Un exemplu relevant este proiectul pilot implementat în județul Orhei în perioada 1995 - 1997. Pe parcursul derulării sale, micii fermieri au beneficiat de sprijin în identificarea și deschiderea unor linii de credit, instituirea federației asociațiilor de fermieri pentru a le acorda acestora un șir de servicii-cheie oferite de furnizorii de utilaj agricol, companiile de depozitare și transport, agenții de import și export etc.

De asemenea, în conformitate cu Programul de Acțiuni TACIS pentru anul 1999, a fost inițiat proiectul de consolidare a leasing-ului echipamentului agricol, a fost creată Organizația pentru Promovarea Exportului (MEPO), iar în contextul dezvoltării resurselor umane a fost lansat un proiect de sprijinire a fermierilor aflați la etapa de post-privatizare.

În ceea ce privește restructurarea și privatizarea întreprinderilor, începând cu anul 1998 atenția TACIS a fost orientată preponderent spre restructurarea și privatizarea marilor întreprinderi, încurajarea dezvoltării micilor întreprinderi, promovarea exportului și investițiilor. Totodată, TACIS oferea rjin în familiarizarea oamenilor de afaceri cu tehnicile managementului de piață, stabilirea centrelor de informare în domeniul afacerilor pentru întreprinderile mici și mijlocii, elaborarea planurilor de afaceri, studiilor de fezabilitate, precum și a celor de piață pentru întreprinderile moldovenești, încurajează stabilirea de legături între întreprinderile mici și mijlocii din Moldova și cele din Uniunea Europeană etc.

Proiectele demarate sub egida TACIS în sectorul resurselor umane au ca obiectiv major sprijinirea eforturilor Moldovei în edificarea unei infrastructuri sociale moderne și dezvoltarea potențialului său de resurse umane. Sprijinul furnizat de către TACIS în domeniul dat este materializat preponderent prin

asistența oferită agențiilor și ministerului de resort implicate în reformarea și dezvoltarea noului sistem de protecție socială, instruirea funcționarilor responsabili de implementarea APC, sprijinirea instruirii manageriale și încurajarea antreprenoriatului în Moldova, finanțarea programului TEMPUS care promovează cooperarea între universități, precum și prin introducerea instruirii profesionale în sistemul educațional pentru a spori șansele de angajare a forței de muncă.

De asemenea, TACIS este un promotor al cooperării transfrontaliere și a integrării Moldovei în rețeaua transeuropeană de transport. În condițiile extinderii Uniunii Europene spre Est asigurarea securității la frontierele comune UE/CSI, precum și a celorlalte dintre statele asociate din Europa Centrală și de Est, pe de o parte, și CSI, pe de altă parte, a devenit o preocupare majoră constantă a Uniunii Europene. Anume în acest context, UE s-a angajat să încurajeze cooperarea transfrontalieră între Republica Moldova și statele vecine (România și Ucraina) prin promovarea unor acțiuni comune concrete destinate să sporească eficiența controlului de frontieră, să faciliteze circulația transfrontalieră, să soluționeze prin eforturi conjugate problemele ecologice în zonele de graniță. În acest scop, în 1996, Programul TACIS “Cooperarea Transfrontalieră” a instituit un buget special în sumă totală de 30 mln. de euro pe an. Începând cu acea dată, Moldova a fost eligibilă pentru o sumă de peste 9 mln. de euro, alocată în mare parte proiectelor destinate ocrotirii mediului în regiunile de frontieră și dezvoltarea infrastructurii la punctele vamale Leușeni și Ungheni.

Programul de Acțiune TACIS pentru Moldova din 2003 (€ 25 mln.) era concentrat asupra următoarelor domenii: suport instituțional, legal și administrativ, promovarea dezvoltării sectorului privat și adresarea consecințelor sociale ale tranziției. În afară de aceasta, programul regional TACIS cuprinde: cooperarea transfrontalieră, justiția și afacerile interne, infrastructura vamală și din zone de frontieră, energetică și mediul.

Delegația Comisiei Europene la Chișinău

Un alt pas foarte important în apropierea Uniunii Europene de Moldova este deschiderea delegației Comisiei Europene în Moldova la 6 octombrie 2005. Aceasta este cea mai importantă prezență a UE în Republica Moldova. Acordul privind instituirea unei delegații permanente a Uniunii Europene la Chișinău a fost semnat la Bruxelles în iunie 2005. Primul șef al Delegației Comisiei Europene în Republica Moldova a fost numit Cesare De Montis, anterior Șef al Delegației Comisiei Europene în Venezuela.

Delegația are statutul unei misiuni diplomatice și reprezintă oficial Comisia Europeană. Cu ocazia inaugurării misiunii diplomatice europene, la Chișinău s-a aflat pentru prima dată și Comisarul European pentru Relații Externe și Politica Europeană de Vecinătate, Benita Ferrero-Waldner. Aceasta a declarat că deschiderea Delegației la Chișinău este un eveniment ce simbolizează o nouă etapă în relațiile Uniunii Europene cu Republica Moldova, constituind pentru Republica Moldova o ușă spre UE.

Reprezentantul Special al Uniunii Europene în Republica Moldova

Reprezentantul Special al UE este un trimis special al Uniunii Europene pentru anumite regiuni sau țări afectate de conflicte. Acest diplomat reprezintă UE în conflictele care vizează interesele Uniunii și este o persoană-cheie în procesul de elaborare a politicilor UE. Reprezentantul Special este delegat de către Consiliul de Miniștri de Externe al UE și își coordonează acțiunile cu Înalțul Reprezentant UE pentru Politica Externă și de Securitate Comună.

Reprezentantul Special al UE în Republica Moldova a fost numit ambasadorul Adriaan Jacobovits de Szeged la 16 martie 2005, la recomandarea lui Javier Solana. Decizia de a numi un Reprezentant Special a urmat adoptării pe 22 februarie 2005 a Planului de Acțiuni Moldova-UE de către Consiliul de Cooperare Moldova-UE. Principala misiune a Ambasadorului Adriaan Jacobovits de Szeged în Moldova este de a atinge obiectivele de politică externă ale UE în soluționarea conflictului transnistrean, colaborând strâns cu Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa.

Misiunea de Asistență la Frontiera moldo – ucraineană (EUBAM)

Uniunea Europeană și-a intensificat activitatea în R. Moldova, instituind și o misiune specială de asistență la frontiera moldo-ucraineană (MAF). Activitatea Misiunii Uniunii Europene de Asistență la frontiera dintre Moldova și Ucraina a fost lansată în cadrul unei ceremonii speciale în ziua de 30 noiembrie 2005 la solicitarea comună a Președintelui Republicii Moldova și a Președintelui Ucrainei și își desfășoară activitatea în baza Memorandumului de înțelegere între UE, R. Moldova și Ucraina.

Potrivit Memorandumului obiectivele Misiunii sunt:

- colaborarea cu Republica Moldova și Ucraina în scopul armonizării standardelor și procedurilor lor de gestionare a frontierei cu cele în vigoare în statele-membre ale UE;
- asistarea la întărirea capacităților profesionale ale serviciilor vamale și de frontieră ale Moldovei și Ucrainei la nivel operațional;
- dezvoltarea capacităților de analiză a riscurilor;
- perfecționarea cooperării și a complementării reciproce a serviciilor vamale și de frontieră cu alte agenții de executare a legilor;
- promovarea cooperării transfrontaliere.

Republica Moldova și politica Europeană de vecinătate

În primăvara anului 2002, ministrul de externe englez, Jack Straw lansează “o inițiativă de vecinătate” a Uniunii Europene cu Ucraina, Moldova și Belarus. În primăvara 2003, Uniunea Europeană dezvoltă această inițiativă și promovează Politica Europeană de Vecinătate. Un impuls în elaborarea acestui concept l-a avut aderarea celor 10 state central și est-europene în 2004 în cadrul UE, fiind necesară o nouă poziție a UE față de frontierele sale externe.

Conceptul de “Politica Europeană de Vecinătate” (PEV) lansat de către Parlamentul European, are un scurt, gradual și intens istoric, materializat într-un cadru programatic și acțional de politici urmărește transformarea noțiunii de graniță într-un spațiu al cooperării și al legăturilor politice, economice și sociale care să evite crearea unei falii de genul cortinei de fier. Acest concept este construit a fi o alternativă la integrarea în UE. Politica de vecinătate europeană este alăturată și distinctă de politica de largire a UE: totodată, aceasta politică nu poate fi considerată ca o etapă de “pregătire” a largirii, deoarece statele cărora li se adresează nu sunt vizate a fi integrate.

Politica Europeană de Vecinătate (PEV) reprezintă o nouă abordare în cadrul relațiilor dintre Uniunea Europeană și vecinii săi, abordare ce o depășește pe cea tradițională bazată pe cooperare. Această politică constituie un cadru de consolidare a relațiilor de vecinătate și vizează intensificarea cooperării cu statele vecine UE largite în vederea creării unei zone de prosperitate și bună vecinătate, a unui „cerc de prieteni” la frontierele Uniunii.

PEV propune un parteneriat cu un set de obiective ambițioase pentru statele vecine UE, bazat pe împărtășirea acelorași valori politice și economice și reformarea instituțională. Premiza PEV se constituie în interesul comun al UE și al statelor partenere de a nu transforma granița care le separă într-o piedică în calea comerțului, schimburilor sociale și comerciale sau împotriva cooperării regionale.

PEV este structurată pe patru direcții: Rusia, grupului de noi state independente occidentale (Ucraina, Moldova, Belarus), Caucazul de Sud (Armenia, Azerbaidjan și Georgia) și statele din Sudul Mării Mediterane (Algeria, Egipt, Israel, Iordania, Liban, Libia, Maroc, Autoritatea Palestiniană, Siria și Tunisia).

Dimensiunea bilaterală a relațiilor externe ale UE se circumscrie următoarelor categorii de acte politico-juridice: acordul de asociere pentru statele mediteraneene, acordul de stabilitate și asociere (pentru statele balcanice) și acordul de parteneriat și cooperare pentru statele europene partenere în cadrul PEV.

În urma extinderii sale consecutive în Europa Centrală și de Est, Uniunea Europeană s-a apropiat nemijlocit de spațiul ex-sovietic al Europei de Est, iar interesul ei pentru stabilitatea, prosperitatea și securitatea statelor din regiune a crescut semnificativ. În acest context, în mai 2004, UE a elaborat Politica Europeană de Vecinătate pentru statele vecine din Europa de Est și Bazinul Mării Mediteraneene, având ca scop crearea unui cerc de state prietene, prospere și stabile în jurul său. PEV nu a schimbat cadrul juridic al relațiilor Republicii Moldova cu UE. APC a rămas acordul de bază al parteneriatului moldo-comunitar, dar a fost complementat cu un document politic în forma unui Plan de acțiuni UE-Republica Moldova (PAUEM), destinat accelerării reformelor politice, economice și sociale în țara noastră, în schimbul aprofundării relațiilor sale cu UE.

Atât autoritățile centrale, cât și principalele partide parlamentare au sperat că PEV va deschide Republicii Moldova drumul spre integrarea în UE. Speranțele clasei politice, precum și ale opiniei publice din țara noastră s-au împlinit însă parțial. PEV a recunoscut aspirațiile europene ale Republicii Moldova, dar nu i-a acordat o perspectivă clară de aderare la UE într-o perioadă previzibilă. De

asemenea, deși țării noastre i s-a oferit, pentru prima oară, perspectiva integrării treptate în spațiul economic al UE, colaborarea bilaterală cu Uniunea Europeană a rămas în continuare dominată de limitele și constrângerile legale și instituționale impuse de APC3. Mai mult decât atât, țara noastră a fost inclusă în PEV alături de un șir de state sud-mediteraneene din Africa de Nord și Asia Mijlocie, precum Maroc, Algeria Tunisia, Libia, Egipt, Liban, Iordania, Siria, Teritoriile Palestiniene, care nu au nici o vocație europeană. Acest fapt a determinat Republica Moldova să trateze PEV ca pe o stratagemă a Bruxelles-ului de a amâna pentru alte timpuri discutarea subiectului privind o nouă posibilă extindere a UE spre Est.

În pofida acestor deficiențe structurale, toate partidele parlamentare au susținut prin consens participarea Republicii Moldova la PEV. Susținerea lor s-a materializat în Declarația Parlamentului Republicii Moldova cu privire la parteneriatul politic pentru realizarea obiectivelor de integrare europeană a țării, adoptată la 24 martie 2005. Conform acestei Declarații, dezvoltarea de mai departe a Republicii Moldova nu poate fi asigurată decât prin promovarea consecventă și ireversibilă a cursului strategic spre integrare europeană4. Prin urmare, toate partidele semnatare ale Declarației s-au angajat să sprijine eforturile diplomatice, juridice și politice îndreptate spre îndeplinirea PAUEM, deoarece, în viziunea lor, acesta este în măsură să contribuie la aderarea țării noastre la UE. Astfel, la 24 martie 2005, integrarea Republicii Moldova în UE a fost consfințită juridic și politic, acesta devenind obiectivul primordial al politicii interne și externe promovate de autoritățile țării.

Republica Moldova a aderat la PEV în urma semnării PAUEM, la 22 februarie 2005. Prin acest Plan de acțiuni atât Republica Moldova, cât și UE și-au asumat un șir de angajamente comune și unilaterale, a căror îndeplinire a avut ca rezultat general dinamizarea relațiilor moldo-comunitare în domenii precum: dialogul politic, reformele democratice, soluționarea conflictului transnistrian, dezvoltarea comerțului și reformele economice, justiția și afacerile interne, impulsivitatea contactelor interumane etc.

Deși PEV nu a oferit Republicii Moldova nicio perspectivă europeană, totuși, prin beneficiile și oportunitățile sale, ea a depășit obiectivele politice ale APC, aflat încă în vigoare între țara noastră și UE. Astfel, PEV a permis Uniunii Europene să se implice direct în găsirea unei soluții politice viabile pentru conflictul separatist din regiunea transnistriană a țării. UE participă în calitate de observator la negocierile în problema transnistriană în formatul „5+2” și este prezentă în Republica Moldova la nivelul Politicii Europene de Securitate și Apărare (PESA), prin Misiunea UE de Asistență la Frontiera Moldo-Ucraineană (EUBAM). În cadrul PEV, Republicii Moldova i s-a acordat perspectiva integrării economice în spațiul comunitar, precum și cea a introducerii graduale a regimului de călătorii fără vize în UE pentru cetățenii moldoveni.

În domeniul comercial-economic, UE a devenit partenerul comercial numărul unu al Republicii Moldova, surclasând, astfel. Comunitatea Statelor Independente (CSI)5. În paralel cu progresele înregistrate de Republica Moldova în aplicarea PAUEM, Uniunea Europeană și-a deschis gradual piața internă pentru produsele moldovenești, oferindu-i Republicii Moldova condiții privilegiate de comerț sub forma regimului GSP plus în ianuarie 2006 și a Preferințelor Comerciale Autonome în ianuarie 2008.

În domeniul mobilității persoanelor, Republica Moldova și UE au inițiat un dialog intens cu privire la facilitarea regimului de călătorie a cetățenilor moldoveni în spațiul UE. Printre succesele acestui dialog în continuă desfășurare se numără negocierea și semnarea acordurilor de facilitare a regimului de vize și readmisie a persoanelor6, precum și deschiderea Centrului Comun de Vize (Schengen) pe lângă Ambasada Ungariei la Chișinău7. De asemenea, la 6 iunie 2008, UE a încheiat cu Republica Moldova un Parteneriat de mobilitate, chemat să contribuie la înlăturarea cauzelor socio-economice ce încurajează migrația ilegală a cetățenilor moldoveni și să creeze condiții necesare pentru deplasarea legală circulară a forței calificate de muncă din în UE.

Implementarea PEV în Republica Moldova nu a fost însă întotdeauna un proces coerent, consecvent și continuu. Această realitate a fost reflectată în rapoartele Comisiei Europene din 3 decembrie 2006, 3 aprilie 2008 și 23 aprilie 2009 cu privire la progresele înregistrate de Republica Moldova în realizarea Planului de acțiuni convenit cu UE, precum și în evaluările efectuate la același subiect de experții locali⁸. Astfel, atât Comisia Europeană, cât și experții locali au constatat că, în ciuda progreselor înregistrate de Republica Moldova în majoritatea domeniilor, implementarea efectivă a reformelor rămâne o provocare. Observațiile critice au vizat, în principal, dinamica nesatisfăcătoare a reformelor în domeniile justiției, combaterii corupției, libertății mass-mediei, îmbunătățirii climatului de faceri și investițional.

Planul Individual de Acțiuni Uniunea Europeană - Republica Moldova

În anul **2001** Republica Moldova a devenit membră a **Organizației Mondiale a Comerțului (OMC) și a Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est**. Participarea la Pact este văzută de autoritățile moldovene drept o posibilitate de a include Moldova în Procesul de Stabilizare și Asociere al UE pentru Balcanii de vest, o „scurtătură” pentru procesul de aderare a RM la UE. În rezultat țara noastră a fost invitată să participe la activitățile Conferinței Europene, care este un for consultativ la nivel de miniștri ai afacerilor externe ai țărilor candidate la aderare în UE. În iunie 2002, un grup de partide politice și organizații neguvernamentale solicită șefului statului crearea unei Comisii naționale pentru integrarea europeană și elaborarea unei Strategii de integrare europeană a RM. Prin Decretul Președintelui Republicii Moldova din **13 noiembrie 2002** a fost instituită **Comisia Națională pentru Integrarea Europeană (CNIE)**.

La sfârșitul anului 2002, autoritățile moldovene purced la crearea cadrului instituțional intern pentru realizarea obiectivului de integrare europeană a RM: Comisia Națională pentru Integrarea Europeană, Comisia parlamentară pentru integrare europeană (CNIE), Departamentul de Integrare Europeană din cadrul MAE. La **13 septembrie 2003**, cind Moldova fusese deja invitată să participe la Politica Europeană de Vecinătate, CNIE adoptă și transmite Comisiei Europene **Concepția de integrare a RM în UE**.

Un alt factor important pentru Moldova a fost apropierea geografică a Uniunii Europene de frontierele ei. În 2004 au loc două evenimente deosebit de importante: la 2 aprilie 2004, 7 noi state devin membre ale NATO, printre ele și România, și astfel frontiera de vest a țării noastre devine și frontieră cu Alianța Nord Atlantică.

La 1 mai 2004, aderarea a zece noi membri la Uniunea Europeană face Moldova și mai aproape de spațiul UE. Pe parcursul anului 2004 au loc patru runde de negocieri asupra **Planului individual de Acțiuni UE – RM**. Acesta este aprobat de către Comisia Europeană la **9 decembrie 2004**. În urma consultărilor asupra Planului de Acțiuni, structura Strategiei Europene a fost modificată astfel ca să fie în cordonanță cu Planul.

În asemenea condiții favorabile, la **22 februarie 2005**, Uniunea Europeană și Republica Moldova au căzut de acord asupra unui Plan de Acțiuni, al cărui scop era „fortificarea și dezvoltarea legăturilor de vecinătate”. Semnând acest Plan, oficialii Republicii Moldova au acceptat să participe în cadrul Politicii Europene de Vecinătate.

Totuși pentru oficialitățile Republicii Moldova statutul de „vecin” al Uniunii Europene nu este unul satisfăcător deoarece, deși sunt recunoscute aspirațiile europene ale Republicii Moldova, Planul de Acțiuni nu conține o promisiune clară de aderare la Uniunea Europeană.

Dincolo de inconvenientele sale, cert este faptul că, pentru Republica Moldova, Planul de Acțiuni constituie un test al „bunelor sale intenții”, deoarece îndeplinirea exemplară și cu maximă sinceritate a prevederilor sale, deși nu garantează perspectiva integrării în Uniunea Europeană, sporesc cu mult șansele sale. Din aceste considerente, evaluarea pașilor întreprinși de Republica Moldova pe parcursul

perioadei de implementare a Planului de Acțiuni are o importanță covârșitoare pentru determinarea perspectivelor parteneriatului Republica Moldova - Uniunea Europeană.

Așadar, în calitate de **direcții prioritare**, Planul de acțiuni prevedea:

- Consolidarea instituțiilor democratice;
- Asigurarea independenței justiției,
- Cooperarea în vederea soluționării diferendului transnistrean;
- Dezvoltarea economică și socială;
- Consolidarea capacităților administrative;
- Controlul frontierei;
- Combaterea crimei organizate.

APC mai prevede armonizarea legislației Moldovei cu cea a UE și instituționalizarea dialogului în domeniile de cooperare, inclusiv cel politic, prin crearea unor instituții comune pentru implementarea APC: **Consiliul de Cooperare UE-Moldova**, Comitetul de Cooperare, Comitetul Parlamentar de Cooperare pentru promovarea dialogului politic la nivel parlamentar.

La modul concret, Acordul de Parteneriat și Cooperare între Republica Moldova și Uniunea Europeană (APC) urmărea implementarea următoarelor obiective:

- continuarea dialogului politic între părți;
- promovarea reciprocă a comerțului și investițiilor;
- cooperarea în domeniile legislativ, economic, social, financiar și cultural;
- susținerea eforturilor Republicii Moldova în consolidarea democrației, dezvoltarea economiei și finalizarea tranziției la economia de piață (23; p.3).

În pofida tuturor beneficiilor de pe urma implementării Acordului de Parteneriat și Cooperare, acel document nu conținea o finalitate clar definită a relațiilor Republicii Moldova cu Uniunea Europeană, accentul fiind pus preponderent pe aspectele cooperării și nu pe cel al integrării

În decembrie 2004 a început **implementarea Strategiei de Creștere Economică și Dezvoltare Durabilă** (SCERS) a RM pentru 2004 – 2006, care prevedea o serie de politici socioeconomice îndreptate spre asigurarea unei creșteri economice durabile și reducerea sărăciei. Acest document va sta la baza programelor de asistență internațională pentru Moldova în următoarea perioadă.

Astfel, la **22 februarie 2005**, la Bruxelles a fost semnat „**Planul de Acțiuni Republica Moldova - Uniunea Europeană**”, având un cadru temporar de implementare de trei ani, până în 2008 (18). În calitate de direcții prioritare, Planul de Acțiuni pentru Republica Moldova prevede consolidarea instituțiilor democratice, asigurarea independenței justiției, cooperarea în soluționarea dosarului transnistrean, dezvoltarea economică și socială, consolidarea capacităților administrative, controlul frontierei și combaterea crimei organizate.

4.Acordul de asociere – un nou cadru juridic pentru cooperare moldo-comunitară.

Evoluțiile recente în domeniile prevăzute de Planul de Acțiuni RM – UE¹.

Drepturile omului. După semnarea Planului de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană ca instrument operațional pentru implementarea prevederilor Acordului de Parteneriat și Cooperare (APC), au fost depuse eforturi susținute pentru asigurarea drepturilor fundamentale ale omului. Cu toate acestea, în mod constant, s-au constatat un șir de carențe în domeniul respectiv. Din punct de vedere al asigurării cadrului legal pentru protecția drepturilor omului, principalele realizări au avut loc în anii precedenți. Printre acțiunile recente pot fi menționate: adoptarea de către Guvern a Proiectului de lege cu privire la avocatul poporului, transmis Parlamentului spre aprobare; aprobarea unui nou plan de acțiuni pentru asigurarea egalității de gen; organizarea activității mediatorului comunitar pentru comunitățile populate de romi; eforturile depuse pentru creșterea gradului de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități.

De asemenea, în ultima perioadă, Guvernul a desemnat Biroul de Relații Interetnice în calitate de organ responsabil pentru asigurarea prezentării comentariilor Guvernului Republicii Moldova pe marginea comunicărilor individuale sau colective contra Republicii Moldova adresate Comitetului ONU pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială. O evoluție pozitivă pentru Republica Moldova o reprezintă numărul mai mic de plângeri înregistrate privind comiterea actelor de tortură și numărul de două ori mai mic de cauze penale pornite în vederea combaterii traficului de persoane, în comparație cu anul trecut. Aceste rezultate pot fi atribuite eforturilor de prevenire și combatere a traficului de ființe umane și de eradicare a maltratării și a torturii din ultimii ani.

Eforturile pentru asigurarea drepturilor și libertăților omului rămân în continuare subminate de unele hotărâri ale autorităților centrale, prin care se încalcă principii fundamentale precum nediscriminarea, integritatea fizică și psihică a persoanei (de exemplu, amendarea Codului Contravențional, introducerea castrării chimice – declarată ulterior neconstituțională). Intrarea în vigoare a noilor prevederi ale Codului Contravențional, prin care se stabilesc sancțiuni pentru difuzarea informațiilor ce propagă alte relații decât cele legate de căsnicie și familie, a declanșat un val de reacții din partea unor organizații ale societății civile și internaționale, care pun la îndoială determinarea și pregătirea autorităților pentru asigurarea nediscriminării sociale.

Continuă să fie înregistrate anumite dificultăți în asigurarea libertății presei și a libertății de exprimare, în special, în mass-media de investigație. Impactul Legii privind libertatea de exprimare rămâne a fi redus ca urmare a lipsei de informare în rândul judecătorilor, dar și a jurnaliștilor, în ceea ce privește existența acesteia.

Este amînată pentru nu se știe cît timp adoptarea legislației care să reglementeze transparența proprietății mass-media, piața de publicitate și demonopolizarea pieței mass-media. Persistă și fenomenul accidentărilor grave și a deceselor în timpul muncii, ca o consecință a lipsei controlului necesar pentru asigurarea respectării standardelor de bază în domeniul muncii.

Reforma justiției

Strategia de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011–2016 este la un nivel destul de avansat de implementare. Pe parcursul lunii septembrie 2013, Ministerul Justiției a dat publicității șapte rapoarte sectoriale intermediare. Astfel, în prima jumătate a anului 2013, acțiunile prevăzute pentru reforma sectorului judecătoresc au fost realizate în proporție de 65%, 29% – acțiuni realizate parțial. În timpul întâlnirii oficiale din 3 iulie 2013, la Strasbourg, cu Secretarul General al Consiliului European, Thorbjørn Jagland, Președintele Republicii Moldova, Nicolae Timofti, a specificat prioritățile procesului de reformare a justiției din RM, vorbind despre necesitatea concentrării asupra alegerii,

¹ *Guvernare și democrație. Revistă de analiză și sinteză. Nr.2 (12).* – Chișinău, 2013, pag. 8-15

numirii și promovării judecătorilor și procurorilor, fortificarea rolului Institutului Național al Justiției, combaterii corupției în sectorul judecătoresc.

La 11 iulie 2013, Procurorul General și Ministrul Justiției au semnat Ordinul comun cu privire la constituirea Grupului de lucru pentru elaborarea proiectelor de lege privind reforma Procuraturii. Sarcina Grupului de lucru a fost elaborarea pachetului de amendamente legislative, inclusiv propuneri pentru amendarea Constituției, Legea cu privire la procuratură, precum și alte acte legislative care au tangență cu justiția penală. Prioritățile sânt axate pe revizuirea procedurii de numire și demitere a Procurorului General, stabilirea criteriilor pentru selectarea, numirea și promovarea procurorilor, răspunderea disciplinară, eliminarea imunității generale a procurorilor, demilitarizarea instituției Procuraturii, inclusiv prin examinarea oportunității de a acorda procurorilor statutul de magistrat, așa cum prevede programul de guvernare al Coaliției ProEuropene.

Conform proiectului, cel mai potrivit model pentru Procuratura Republicii Moldova este cel care ar menține instituția în cadrul autorității judecătorești și ar asigura independența acesteia față de Executiv și Legislativ, prin modificarea modalității de numire a Procurorului General, pentru a reduce la minim implicarea politicului în activitatea Procuraturii, a clarifica locul Procuraturii în sistemul organelor statului și a contribui la o coerență în procesul legislativ ce ține de activitatea Procuraturii.

Combaterea corupției

Centrul Național Anticorupție (CNA) și-a desfășurat activitatea în cadrul stabilit, raportând următoarele acțiuni: rețineri în flagrant pentru acte de corupție a angajaților din domeniul medicinei, învățământului, mediului de afaceri, organelor ocrotirii normelor de drept etc; organizarea trainingurilor cu tematică anticorupție pentru diferite categorii de beneficiari din domeniul public. CNA a publicat Raportul de activitate pentru primul semestru al anului 2013. Datele statistice privind activitatea CNA permite crearea unei viziuni de ansamblu asupra activității instituției și gradului de infraționalitate în domeniile de activitate. Astfel, în perioada de raport, s-au depistat și contracarat 268 de infracțiuni, inclusiv acte de corupție și cele conexe – 206 de infracțiuni, iar de alte categorii – 62 de infracțiuni. Domenii afectate de corupție, conform infracțiunilor depistate, sânt: administrația publică locală (primării, consilii locale) – 49 acte de corupție și conexe; organele afacerilor interne – 27; întreprinderi de stat (din subordinea Cancelariei de Stat, MTID, MTIC, ARFC din subordinea Guvernului etc.) – 14; sănătate – 12; justiție (judecătoriile, executorii judecătorești, penitenciarele, birourile de probațiune) – 11; avocatură – 8; Serviciul Vamal de pe lângă Ministerul Finanțelor – 8; învățământ – 8; organele IFPS de pe lângă Ministerul Finanțelor – 5 acte de corupție.

Parlamentul a adoptat un set de proiecte referitoare la combaterea corupției în justiție. Noile legi prevăd: responsabilizarea sporită a judecătorilor care comit abuzuri și ilegalități; salarizarea adecvată a corpului judecătoresc, în scopul asigurării independenței magistraților; îmbunătățirea comunicării sistemului judecătoresc cu societatea. Se prevede testarea obligatorie a candidaților pentru funcțiile de judecător și procuror cu detectorul de minciuni, confiscarea bunurilor, originea cărora nu poate fi explicată, precum și introducerea în Codul Penal a unui nou tip de infracțiune – „îmbogățire ilicită”. Dar, adoptarea actelor normative prevăzute de strategia de reformă a justiției, precum și a regulamentelor pentru activitatea instituțiilor de drept nu este resimțită pozitiv de către justițiabili. Efectele pozitive ale acțiunilor invocate se vor face resimțite odată cu manifestarea voinței politice în vederea aplicării adecvate a acestora.

Comisia Națională de Integritate (CNI) și-a desfășurat activitatea în cadrul stabilit, raportând următoarele acțiuni: decizii de inițiere a procedurii de control a veniturilor și proprietăților unui șir de deputați, judecători, procurori, primari etc., precum și decizii de control a conflictelor de interese. În deciziile sale, CNI constată anumite abateri de la legislația existentă, preponderent în cazurile primarilor. Conducerea Parlamentului și a CNI a convenit asupra necesității modificărilor legislative necesare pentru perfecționarea cadrului legal, respectiv, a mecanismelor de verificare a declarațiilor cu

privire la venituri și proprietate și de interese personale, unificarea normelor legislative și eliminarea normelor ce admit interpretări ambigue, aplicări contradictorii etc.

Reglementarea transnistreană

O rundă ordinară de negocieri în formatul „5+2” a avut loc pe 16-17 iunie 2013, la Viena. Întrunirea s-a desfășurat în cadrul strategiei „pașilor mici pentru a oferi perspective mari”, reformulată astfel de reprezentantul special al OSCE, Andrei Deșcița. La reuniune, au fost examinate probleme referitoare la: asigurarea condițiilor necesare pentru libera circulație a persoanelor și mijloacelor de transport; evidența fluxurilor migraționiste; domeniul educației (soluționarea problemelor cu care se confruntă școlile moldovenești cu predare în grafia latină din regiunea transnistreană); situația ecologică din bazinul râului Nistru (părțile conflictuale au semnat o decizie protocolară privind activitățile comune în domeniul protecției mediului înconjurător și ocrotirii ecosistemului râului Nistru); demontarea funicularului de peste Nistru, din preajma orașelor Rezina și Rîbnița; evacuarea din regiunea transnistreană a surselor radioactive scoase din uz; cooperarea economică, eventuala creare a spațiului economic unic; interacțiunea organelor de drept în lupta împotriva crimei organizate.

Negocierile în formatul „5+2” au fost precedate de îndemnuri venite din partea Adunării Parlamentare a OSCE, care, pe data de 3 iulie, la Istanbul, a adoptat o Rezoluție în care se recomandă „intensificarea eforturilor în avansarea negocierilor”, exprimându-se îngrijorarea „în legătură cu incidentele recente din Zona de Securitate”.

La 24 septembrie 2013, a avut loc întâlnirea Prim-Ministrului, Iurie Leancă, cu liderul administrației de la Tiraspol, Evgheni Șevciuk, în cadrul căreia a fost prelungită decizia protocolară privind circulația transportului feroviar de mărfuri prin regiunea transnistreană. De asemenea, grupurile de lucru ale părților pentru probleme umanitare au convenit asupra proiectului deciziei protocolare cu privire la mecanismul de stabilire a pensiei și ajutorului social. Proiectul se referă la achitarea pensiilor sau indemnizațiilor sociale cetățenilor din Republica Moldova care s-au stabilit cu traiul în regiunea transnistreană și invers. Este important și faptul că reprezentanții Chișinăului și Tiraspolului au convenit asupra ideii de a căuta noi modalități de colaborare a poliției și miliției din Bender.

O altă rundă de negocieri a avut loc în perioada 25-26 noiembrie 2013, la Kiev, în cadrul căreia au fost discutate aceleași subiecte referitoare la asigurarea condițiilor necesare pentru libera circulație a populației de pe cele două maluri ale Nistrului, perspectivele deschiderii podului de peste Nistru din preajma satelor Gura-Bîcului și Bîcioc, demararea lucrărilor de demontare, până la sfârșitul acestui an, a funicularului de peste râul Nistru dintre orașele Rezina și Rîbnița, aspectele economice vizând interacțiunea dintre cele două maluri în contextul edificării unui spațiu de comerț liber și aprofundat cu Uniunea Europeană. În cadrul reuniunii, au fost semnate decizii protocolare cu privire la înțelegerile convenite în domeniul asigurării cu pensii și indemnizații sociale, precum și cu privire la realizarea proiectului de reabilitare a sistemului de epurare a apelor reziduale din orașele Dubăsari și Criuleni. A fost aprobată și o decizie protocolară cu privire la unele aspecte ce țin de libertatea circulației populației.

Prim-Ministrul Iurie Leancă, în cadrul discursului de la Adunarea Generală a ONU, a reiterat necesitatea retragerii prezenței militare rusești din regiunea transnistreană. În acest context, merită menționat faptul că grupul politic de sprijin pentru Republica Moldova din cadrul Congresului SUA a dat publicității Declarația cu privire la stadiul actual al procesului de reglementare transnistreană. În această declarație se menționează necesitatea elaborării unui statut legal pentru Transnistria, convenit în cadrul formatului „5+2”, pentru a preveni escaladarea ulterioară a conflictului și a finaliza evacuarea trupelor rusești și a munițiilor din regiune, în conformitate cu angajamentul internațional recunoscut (oficial) al Federației Ruse, asumat în 1999 la summit-ul Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa.

Summit-ul de la Vilnius – pas important al apropierii RM de UE

Parteneriatul Estic a fost lansat în mai 2009 și vizează crearea unei zone de pace, securitate, stabilitate și de respectare a integrității teritoriale în Europa de Est. Proiectul prevede adâncirea semnificativă a nivelului de angajare politică, inclusiv perspectiva tranziției la o nouă generație de acorduri de asociere, integrarea extinsă în economia UE și modernizarea economiei statelor participante. În același timp, Parteneriatul Estic nu prevede perspectiva de aderare la UE a statelor participante.

Parteneriatul determină Uniunea Europeană să ofere o asistență mai consistentă în colaborarea cu țările vecine. Participarea la acest proiect va deschide noi perspective pentru dezvoltarea unor relații mai strânse cu UE și pentru apropierea Moldovei de modelul politic și economic european, participarea la piața unică, asistență tehnică și financiară din partea UE, posibilitatea de a călători fără vize în spațiul UE etc.

Cel mai important element al cadrului juridic al dialogului RM-UE instituit prin Parteneriatul Estic îl constituie Acordul de Asociere. După o perioadă de ajustări preliminare și derulare a negocierilor, Republica Moldova a parafat la Vilnius Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană. Acest lucru înseamnă încheierea negocierilor în vederea semnării documentului, care va avea loc în 2014. Parafarea Acordului reprezintă începerea unui parteneriat strategic pe termen lung cu Uniunea Europeană, care peste ani ar putea duce la integrarea efectivă a RM în blocul comunitar.

În cadrul celui de-al treilea Summit al Parteneriatului Estic, care a avut loc pe 28-29 noiembrie 2013 în Lituania, R. Moldova a parafat Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană, care cuprinde și Acordul privind crearea Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător. Partea tehnică a parafării celor 900 de pagini ale Acordului a avut loc pe 28 noiembrie, în prima zi a summitului. Parafarea Acordului de asociere cu Uniunea Europeană presupune asumarea formală a unor angajamente față de forul comunitar și stabilirea unui cadru general al relațiilor dintre părți. Documentul va avea valoare reală abia după semnarea și ratificarea acordului de către toate cele 28 de state membre UE.

Conținutul acordului de asociere.

AA conține prevederi cu caracter obligatoriu, norme regulatorii și aranjamente de cooperare mai extinse decât cele din acordurile tradiționale, fiind cuprinzător și acoperind toate sectoarele de interes.

Acordul de asociere cu UE recunoaște aspirațiile europene ale Republicii Moldova și va acoperi un sir de domenii de cooperare ce va avea ca scop dezvoltarea unor relații politice strânse și integrarea economică cu UE:

Dialogul politic, care va presupune o convergență crescândă a pozițiilor ambelor părți pe subiecte internaționale, precum și poziții comune în domeniul securității și stabilității în Europa;

Cooperarea regională, ca instrument de asigurare a stabilității și securității în vecinătatea europeană;

Libera circulație a mărfurilor prin crearea graduală a zonei de comerț liber cu UE;

Libera circulație a forței de muncă prin asigurarea tratamentului nediscriminatoriu pentru cetățenii moldoveni angajați legal în câmpul muncii în statele membre ale UE;

Libera circulație a serviciilor și capitalului în temeiul Statutului națiunii celei mai favorizate în relațiile economice cu UE;

Armonizarea legislativă, care va atrage după sine creșterea graduală a compatibilității legislației moldovenești cu acquis-ul comunitar;

Justiția și afacerile interne, care va cuprinde consolidarea statului de drept, dezvoltarea instituțiilor statului responsabile de aplicarea legii, prevenirea și combaterea criminalității și a altor activități ilegale;

Politicele de cooperare în domeniile economic, cercetării, dezvoltării tehnologice, dezvoltării regionale și locale, statisticii etc., toate destinate să asiste dezvoltarea economică și socială a Republicii Moldova;

Cooperarea financiară, ce va trasa principiile și criteriile în baza cărora Republica Moldova va beneficia de asistența financiară a UE pentru a pune în aplicare obiectivele Acordului de asociere.

Totodată, Acordul de asociere va înființa un nou cadru instituțional responsabil de monitorizarea și implementarea acordului. Astfel, vor fi create următoarele instituții:

Consiliul de Asociere, la nivel de miniștri ai Guvernului Republicii Moldova, membri ai Consiliului UE și Comisiei Europene. Consiliul va avea dreptul să facă recomandări și să ia decizii obligatorii pentru ambele părți;

Comitetul de Asociere la nivel de oficiali de rang superior ai Guvernului Republicii Moldova, Consiliului UE și Comisiei Europene. Comitetul va asista Consiliul în procesul de îndeplinire a responsabilităților sale. De asemenea, Comitetul de Asociere va avea dreptul să creeze subcomitete sectoriale de cooperare;

Comitetul Parlamentar de Asociere, compus din membrii Parlamentului Republicii Moldova și ai Parlamentului European.

Beneficiile pentru Republica Moldova care reies din acest acord de asociere se referă în primul rând la liberalizarea comerțului cu statele membre UE și mai ales a regimului de vize. Parafarea acordului de asociere reprezintă un pas mai aproape către integrarea în Uniunea Europeană. Prin parafare s-a certificat faptul că textul Acordului de Asociere este elaborat definitiv și nu poate fi modificat. Ulterior, se intră în proceduri pentru pregătirea semnării Acordului de Asociere. Următoarea etapă după semnarea Acordului de Asociere este ratificarea acestuia de către Parlamentul Republicii Moldova, pe de o parte, și de către Parlamentul European, dar și de către parlamentele naționale, pe de altă parte. În Acord poate să existe prevederi care să intre în vigoare imediat după semnare.

Acordul de asociere este întemeiat pe doi piloni esențiali – *asocierea politică și integrarea economică*. Asocierea politică va avea ca efect o convergență și o solidaritate crescândă ale pozițiilor ambelor părți în subiecte internaționale, precum și acțiuni concentrate în domeniul securității și stabilității regionale. Pe plan intern UE se va angaja și mai mult în susținerea proceselor de reforme democratice și economice, inițiate de Republica Moldova.

În același timp integrarea economică va contribui la crearea graduală a Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (ZLSAC) cu UE, în acest mod fiind asigurată libera circulație a mărfurilor, serviciilor și capitalului între ambele părți. Acest lucru înseamnă reducerea tarifelor vamale, accesul nelimitat și fără restricții tarifare aplicate produselor moldovenești pe piața Uniunii Europene, dar și transformarea Republicii Moldova într-o piață nouă pentru producătorii din spațiul comunitar. În plus, piața internă va fi supravegheată și supusă controalelor de calitate, la standardele impuse de Bruxelles. Astfel, RM va deveni de facto și de jure parte integrantă a pieței economice comune, compusă din 28 de state membre ale UE, cu o populație de peste 500 de milioane de cetățeni europeni.

Eliminarea barierelor în derularea tranzacțiilor transfrontaliere în cadrul ZLSAC va stimula comerțul exterior al Republicii Moldova și va facilita accesul businessului din Republica Moldova la tehnologiile moderne utilizate în UE. Exportul va crește cu 11,3%, în timp ce importul se va majora doar cu 6,1%. Datorită acestor evoluții, în mai multe sectoare economice, volumul producției se va majora cu rate cuprinse între 1,9 și 21,3%.

În același timp, crearea ZLSAC comportă anumite **riscuri** pentru economia națională. Principalele riscuri vor fi determinate de creșterea concurenței pentru producătorii autohtoni odată cu venirea pe piața moldovenească a producătorilor de bunuri importate din UE. Eliminarea tarifelor vamale la importurile din UE va expune unele ramuri mai puțin competitive la șocuri negative. Întreprinderile mai puțin eficiente, care nu vor reuși să se adapteze la noile rigori și care vor fi necompetitive în raport cu concurenții săi din UE, în mod evident, vor avea de suferit. Acest lucru se va resimți mai ales în cazul produselor agroalimentare, unde nivelul de protecție este mult mai mare, iar cerințele comunitare de calitate sînt mult mai stricte. Printre acestea se numără produsele din carne, produsele lactate, produsele zaharoase, sucurile, fructele. O bună parte din întreprinderile care activează în sectorul agroalimentar vor fi afectate de noile schimbări mai ales în prima perioadă după liberalizarea comerțului cu UE. Astfel, aderarea la ZLSAC va duce la reducerea producției agricole cu circa 3%. Contractarea anumitor sectoare va cauza disponibilizări de personal, ceea ce va genera creșterea ratei șomajului. La fel, autoritățile publice și companiile locale vor trebui să depună eforturi considerabile pentru a se alinia la standardele de calitate ale UE.

Totodată, efectele pozitive vor fi cu mult peste riscuri. Astfel, aderarea Republicii Moldova la ZLSAC va duce la o creștere economică de 6,4%, iar eforturile pentru adoptarea standardelor comunitare vor fi pe deplin compensate, deoarece acestea sînt recunoscute pe plan internațional, ceea ce înseamnă că producătorii autohtoni își vor putea exporta mărfurile practic în orice colț al lumii.

În același timp, energizarea procesului de reforme după aderarea la ZLSAC este imperativă. Pe de o parte, realizarea eficientă și rapidă a reformelor va amortiza efectele adverse induse de semnarea ALSAC, iar pe de altă parte, va crește competitivitatea economiei naționale. Crearea ZLSAC după semnarea Acordului, nu va reprezenta doar un regim de liber schimb, ci va include armonizarea legislativă și restructurarea instituțională. Pentru aceasta, prin aderarea la ZLSAC, Republica Moldova va fi antrenată într-un proces complex de reformare. În fond, ZLSAC conține elementele necesare pentru formarea unui mediu propice dezvoltării afacerilor.

Republica Moldova va trebui să realizeze ajustări importante la standardele europene într-un șir de domenii, cum ar fi: reglementările tehnice, mediul concurențial sau facilitarea comerțului. În acest sens, Guvernul Republicii Moldova va trebui să realizeze un set amplu de reforme. În acest sens, a fost elaborată „Foaia de parcurs pentru ameliorarea competitivității Republicii Moldova“, ce cuprinde o matrice de politici cu obiective specifice setate și acțiuni preconizate pentru realizarea acestor scopuri. La fel, în „Foaia de parcurs” sînt indicate directivele UE la care trebuie racordată legislația națională pentru a asigura buna implementare a ALSAC.

Evident că derarea la ALSAC generează costuri enorme. În acest context, pentru a asigura buna funcționare a ALSAC, este extrem de important să se pună în aplicare reglementările și normele europene preluate. De asemenea, sporirea eficienței și calității instituțiilor publice devine o prioritate majoră pentru Republica Moldova. În acest sens, cele mai importante sînt reforma justiției și combaterea corupției. Trebuie aplicate măsuri ce se referă la: sporirea transparenței actului decizional, implementarea practicilor comerciale în activitatea instituțiilor publice, îmbunătățirea modalităților de angajare a funcționarilor publici, implementarea unor noi scheme de salarizare ce ar crește eficiența activităților.

Parafarea Acordului de Asociere este o procedură preliminară și nu va avea efecte negative pentru părți. După semnarea și parafarea Acordului, Republica Moldova are de înfruntat mai multe repercusiuni. ALSAC este parte componentă a Acordului de Asociere și prevede instituirea unei zone de comerț liber dintre Republica Moldova și UE. În cadrul ZLSAC, comerțul transfrontalier se va derula fără plata tarifelor vamale. Acest cadru va stimula comerțul extern al Republicii Moldova și va contribui la creșterea economică a țării. Totuși, aderarea la ZLSAC va pune statul moldovenesc în fața mai multor provocări. Liberalizarea comerțului va presa producătorii autohtoni să fie mai competitivi și va determina contractarea unor sectoare. În același timp, crearea ZLSAC va impune promovarea

unui spectru larg de reforme și ajustări la normele europene. Printre acestea se numără ralierea la standardele UE și ulterioara lor

implementare în diverse sectoare: reglementări tehnice, mediu concurențial, facilitarea comerțului, servicii, achiziții publice etc. Realizarea acestor reforme are un scop dublu: pe de o parte, ameliorarea efectelor din prima fază de funcționare a ZLSAC și grăbirea percepției influențelor pozitive generate de ratificarea ALSAC, iar pe de altă parte, consolidarea capacităților competitive ale economiei naționale. În realizarea acestor schimbări, un rol decisiv îl au instituțiile publice. Calitatea rea a instituțiilor publice reprezintă un risc major pentru buna implementare a prevederilor ALSAC. În acest sens, reformarea administrației publice trebuie realizată urgent și într-un mod autentic.

Integrarea europeană este un deziderat fundamental al politicii interne și externe în Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova „Integrarea Europeană, Libertate, Democrație, Bunăstare” pentru perioada 2011-2014. Ca urmare a implementării acestui program, țara noastră va deveni eligibilă pentru aderarea la Uniunea Europeană.

Autoritățile țării noastre depun eforturi pentru realizarea obiectivului strategic de integrare în familia Uniunii Europene. Urmează semnarea Acordului de Asociere și apoi se va lansa procesul de negociere a statutului de membru al Uniunii Europene.

De la Vilnius la Riga: RM și dinamica Parteneriatului Estic².

Soarta summitului de la Vilnius este evidentă pentru Republica Moldova și va viza cel mai degrabă consolidarea vectorului european, printr-un dublu succes – parafarea AA/ZLSAC și avansarea procesului de liberalizare a vizelor.

Dar perioada post-Vilnius și pre-Riga va deveni un adevărat test de maturitate pentru aspirațiile europene ale Republicii Moldova. În continuare, vom schița câteva scenarii conform cărora pot evolua relațiile moldo-comunitare.

1) Avansarea la maxim a relațiilor UE-RM – este un scenariu extrem de pozitiv, care include în sine o simetrie perfectă a factorilor interni și externi. Astfel, R. Moldova reușește să ducă până la capăt agenda reformelor și să semneze Acordul de Asociere cu UE până la finalizarea mandatului actualei Comisii Europene (octombrie, 2014). Pentru a obține acest rezultat, sînt necesare acțiuni proactive din partea UE, atît în direcția PaE, cît și în relația cu Rusia. Totodată, Bruxellesul urmează să identifice opțiunile posibile ce ar minimiza impactul negativ al acțiunilor Rusiei (în domeniul energetic sau prin „dezghețarea” conflictului transnistrean), ce pot determina schimbarea guvernării de la Chișinău.

2) Reorientarea Republicii Moldova spre Est – este un scenariu negativ, avînd în vedere suita de consecințe social-economice și politice ce pot apărea ca urmare a renunțării la integrarea europeană în favoarea Uniunii Vamale. Factorul principal ce poate determina un asemenea regres în dialogul moldo-comunitar poate fi doar schimbarea radicală a guvernării prin declanșarea unei crize politice și desfășurarea alegerilor anticipate. Ținînd cont de vigilența de care a dat dovadă UE în cazurile precedente, acest scenariu este puțin probabil să aibă loc. Mai există și riscul demontării Ucrainei din PaE și a concentrării întregului potențial de măsuri coercitive (de natură economică, energetică și prin resuscitarea conflictului transnistrean) asupra R. Moldova. În perioada următoare, însăși UE poate fi vulnerabilă și inaptă să ia decizii prompte, ca urmare a pregătirilor pentru alegerile în Parlamentul European și a desemnării unei noi Comisii Europene. Ulterior, vor urma două președinții ale Consiliului European (Grecia și Italia), care deja au anunțat drept prioritate dimensiunea sudică a PEV.

²Guvernare și democrație. Revistă de analiză și sinteză. Nr.2 (12) – Chișinău, 2013, pag. 61-62

3) **Progres parțial sau moderat în relația UE-RM** – este un scenariu realist, ce poate fi determinat de incapacitatea părții moldovenești de a implementa integral reformele asumate (în domenii sensibile, precum reforma justiției etc.) și cerute de UE. În consecință, semnarea Acordului de Asociere riscă să fie amânată pînă la îndeplinirea angajamentelor de către partea moldovenească. Un asemenea scenariu este posibil în cazul unei guvernări proeuropene. Dar mai cu seamă, acest scenariu este valabil pentru o guvernare care, în rezultatul următoarelor alegeri (ordinare sau anticipate), va fi constituită din actuala opoziție și va păstra intact vectorul european. De asemenea, Rusia poate încerca destabilizarea politică a Moldovei, pentru a discredita „povestea de succes” a PaE și a diminua interesul pentru regiune în cadrul UE. Cu toate acestea, obiectivul principal ținut de Rusia este de a atrage toate statele din cadrul Parteneriatului în Uniunea Vamală. Acest lucru poate duce la blocaje serioase în cadrul PaE, precum și la consolidarea pozițiilor geopolitice ale Rusiei în întregul spațiu postsovietic.

Bibliografie:

1. *Ghidul integrării europene*. – Chișinău, 2006.
2. *Guvernare și democrație. Revistă de analiză și sinteză*. Nr.2 (12) – Chișinău, 2013.
3. Enciu N., Enciu V. *Construcția europeană (1945-2007)*. – Chișinău, 2007
4. http://gov.md/public/files/2013/ianuarie_2014/ACORD_RM-UE_1.pdf Acord de Asociere dintre Uniunea Europeană Republica Moldova.
5. <http://www.gov.md/europa/ro/content/ghidul-pentru-acordul-de-asociere-ue-republica-moldova-2> - Ghidul pentru Acordul de Asociere UE - Republica Moldova.
6. Certan S., Certan I. *Integrarea economică în Uniunea Europeană*. - Chișinău, 2013.

Bibliografie selectivă:

Acordul de Asociere dintre R. Moldova și Uniunea Europeană;

Strategii cognitive și integrarea europeană. Universitatea Politehnica din București. 2003;

Enciu Nicolae. *Construcția europeană: (1945-2007)*. Curs universitar. Chișinău: Civitas, 2007;

Bargari Nicolae. *Integrarea europeană*. Curs universitar. Chișinău: Evrica, 2008;

Ungureanu Oleg. *Integrarea europeană*. Curs universitar. Chișinău, 2001;

Rața Gheorghe. *Integrarea Europeană: istorie, documente, analiză*. Curs universitar. Chișinău, 2001;

Simion Certan, Ion Certan. *Integrarea economică în Uniunea Europeană*. USM, Chișinău, 2013;

Uniunea Europeană și Republica Moldova "Implementarea Acordului de Parteneriat și cooperare". Chișinău, 1999;

Valentin Railean, Vilena Borș, Corina Studinov. *Integrarea economică europeană*. Curs universitar. Chișinău, 2004;

Constantin Valentin. *Documente de bază ale Comunității și Uniunii Europene*. Iași, Ed: Polirom, 2002;

Dandis Nicolae. *Extinderea și Politica de Vecinătate a Uniunii Europene*. Chișinău. Ed: Bons Offices, 2008;

Enciclopedia Uniunii Europene. Ediția a II-a,. Buc. Editura: Meronia 2006;

Dick Leonard. *Ghidul Uniunii Europene*. Buc. Edit: Teora, 2001;

Ferreol Gilles. *Dicționarul Uniunii Europene*. Iași, Edit: Polirom, 2001;

Husar Alex. *Ideea Europeană sau noi și Europa*. Iași, Edit: Polirom, 2003;

Bulmer Simon., Lequesne Cristian. *Statele membre ale Uniunii Europene*. Ch., Ed: Cartier 2009;

Dinan Dismond. *Originea și evoluția Uniunii Europene*. Ch. Ed: Știința, 2010;

Fuerea Augustin. *Manualul Uniunii Europene*. Ediția a II-a. Buc. 2004;

Molle, Willem. *Economia integrării europene: teorie, practică, politici*. Chișinău: Ed. Epigraf SRL, 2009;

Bache, Ian, George Stephen. *Politica în Uniunea Europeană*. Trad. Din engl. Chișinău: Ed. Epigraf SRL, 2009;

Heather Grabbe. *Puterea de transformare a UE. Europeanizarea prin intermediul condițiilor de aderare în Europa Centrală și de Est*. Traducător: Aurelia Pîrlițanu. Chișinău: Ed. Epigraf SRL, 2008;

Alexandru Duțu. *Ideea de Europa și evoluția conștiinței europene*. Ed. All Educational, București, 1999;

Andrei Marga. *Filosofia unificării europene*. Editura Fundației pentru Studii Europene. Cluj-Napoca, 2001;

Шемятенков В.Г. *Европейская интеграция*. М.: Международ.отношения, 2003;

Ghidul integrării europene. – Chișinău, 2006;

Guvernare și democrație. Revistă de analiză și sinteză. Nr.2 (12) – Chișinău, 2013;

Certan S., Certan I. *Integrarea economică în Uniunea Europeană*. - Chișinău, 2013.

Adrese internet:

Server UE - <http://europa.eu.int>

Comisia Europeană - http://europa.eu.int/comm/index_fr.htm

Consiliul European - <http://ue.eu.int/fr/summ.htm>

Consiliul Uniunii Europene - <http://ue.eu.int/info/index.htm>

Parlamentul European - <http://www.europarl.eu.int>

Curtea de Justiție - <http://curia.eu.int>

Curtea de Conturi - <http://www.eca.eu.int>

Comitet Economic și Social - <http://www.esc.eu.int>

Comitet Regiuni - <http://www.cor.eu.int>

Banca Centrală Europeană - <http://www.ecb.int>

Banca Europeană de Investiții - <http://www.eib.org>

Avocatul Poporului - <http://www.euro-ombudsman.eu.int>

Guvernul R. Moldova http://www.gov.md/public/files/2013/ianuarie_2014/ACORD_RM-UE_1.pdf

http://www.gov.md/public/files/2013/ianuarie_2014/Anexe_laAA_RM-UE.pdf

CUPRINS:

PRIVIRE GENERALĂ ASUPRA EPOCII CONTEMPORANE (sec. XX – începutul sec. XXI).....	3
FILOSOFIA UNIFICĂRII EUROPENE	9
PREMISELE ȘI EVOLUȚIA INTEGRĂRII EUROPENE	24
CADRUL INSTITUȚIONAL AL UNIUNII EUROPENE	47
POLITICILE PUBLICE ÎN COMUNITATEA EUROPEANĂ	59
REPUBLICA MOLDOVA ȘI INTEGRAREA EUROPEANĂ	73
BIBLIOGRAFIE	96